ΚΑΤΗΧΗΣΕΙΣ

ΤΗΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ

ΠΙΣΤΕΩΣ,

Καθάπερ αὐταὶ ἐν ταῖς ὀρθοδόξαις

Ἐκκλησίαις τε καὶ Σχολαῖς

παραδίδονται.

LONDINI,

Excudebat ROGERUS DANIEL;

venales autem prostant apud *Samuelem*

Thomson, ad insigne Equi candidi, in

Cœmeterio D. *Pauli*, M.DC.LV.

ΠΕΡῚ ΠΊΣΤΕΩΣ.

Διαλέγονται ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὁ Μαθητής· ἤγουν ὁ διάκονος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὁ παῖς.

Δ. ΤΙ πρώτως καὶ κυρίως ἐστὶ τὸ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τέλος;

Μ. Τὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸν εὸν, ὑφ' οὗ ἐκτίσθησαν, γινώσκειν.

Δ. Τίνα αἰτίαν ἔχεις ἀποδοῦναι οὗ λέγεις;

Μ. Ὅτι ἐκεῖνος διὰ τοῦτο ἔκτισέ τε καὶ τὸν κόσμον κατῴκισεν ἡμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν ξασθῇ· καὶ μὴν καὶ εἰκὸς τῆς ἐκείνου δόξης στοχαζομένους ἡμᾶς διατελεῖν τὸν βίον, ἐπειδὴ ὴ καὶ αἰτία τούτου τυγχάνει ὤν.

Δ. Τί δέ ἐστι τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον τῶν ἀνθρώποις ἀγαθῶν;

Μ. Αὐτὸ τοῦτο.

Δ. Τίνος ἕνεκα μέγιστον τοῦτ' ἀγαθὸν
μίζεις;

Μ. Ὅτι ἄνευ τούτου κάλλιον ἡμῶν
ἄλογα τῶν ζώων φέροιτο ἄν.

Δ. Ἐντεῦθεν οὖν δῆλον ὅτι οὗτος ἐπικ
ἔσχατος τῆς δυστυχίας ὅρος, τὸ μὴ ζῆν ἀρεστ
τως τῷ θεῷ.

Μ. Οὕτως.

Δ. Ποία δέ τις ἡ ἀληθὴς καὶ ὀρθὴ τοῦ
γνῶσις;

Μ. Τὸ οὕτως αὐτὸν γνῶναι, ὥστε
προσήκουσαν αὐτῷ τιμὴν ἀπονέμειν.

Δ. Τί δὲ ποιοῦντες, τὴν πρέπουσαν α
προσάψομεν τιμήν;

Μ. Ἐὰν ἐκείνῳ μόνῳ πεποιθότες ὦμ
καὶ οὕτω σέβωμεν αὐτόν, ὥστε κατὰ πάντα εἰς
θεῖς αὐτῷ εἶναι· ἔτι δὲ καὶ ἐὰν ἐκεῖνον ἀμ
νίᾳ συνεχόμενοι ἐπικαλώμεθα, καὶ πρὸς
τὸν καταφεύγωμεν, σωτηρίαν καὶ πᾶν ἀγ
ὃ ἐπιθυμεῖν ἐνδέχεται, παρ' αὐτοῦ προσδο
κῶντες. τὸ τελευταῖον δέ, ἐὰν οὕτω διανο

α περὶ αὐτοῦ, ὡς μόνου πάντων ἀγαθῶν αἰτίου
χορηγοῦντος. καὶ οὐ διανοώμεθα μόνον, ἀλλὰ
ἐξαγορεύωμεν, καὶ φανερὸν ἅπασι ποιώμεθα.

§. 2. Δ. Ἵνα δὲ ἐν τάξει ἐξετάσωμεν
κα, καὶ διὰ πλειόνων διεξέλθωμεν· τί τὸ
ωτον τῆς σῆς διαιρέσεως κεφάλαιόν ἐστι;

M. Τὸ δεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ πεποιθέναι.

Δ. Πῶς δὴ τοῦτο γένοιτο ἄν;

M. Ἐὰν ἐκεῖνον παντοκράτορά τε καὶ παν-
γαθον γνώσκωμεν ὄντα.

Δ. Ἆρα γε ἀρκεῖ τοῦτο;

M. Οὐδαμῶς.

Δ. Διὰ τί;

M. Ὅτι οὐκ ἄξιοι ἐσμὲν βοηθείας πα-
ρὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τυχεῖν, οὐδὲ τῆς
ῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ δωρεῶν ἀπολαύειν.

Δ. Τί οὖν ἐπιζητεῖται πλέον;

M. Τὸ ἕκαστον ἡμῶν πεπεῖσθαι, ὅτι ἐκεῖ-
ς φιλεῖ αὐτὸν, πατήρ τε καὶ σωτὴρ αὐτοῦ εἶναι
εξιοῖ.

Δ. Πόθεν δὲ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ἔσται;

Δ. Τίνος ἕνεκα μέγιστον τοῦτ᾽ ἀγαθὸν νομίζεις;

Μ. Ὅτι ἄνευ τούτου κάλλιον ἡμῶν τὰ ἄλογα τῶν ζώων φέροιτο ἄν.

Δ. Ἐντεῦθεν οὖν δῆλον ὅτι οὗτός ἐστι ... ἔσχατος τῆς δυστυχίας ὅρος, τὸ μὴ ζῆν ἀρεσκόντως τῷ θεῷ.

Μ. Οὕτως.

Δ. Ποία δέ τις ἡ ἀληθὴς καὶ ὀρθὴ τοῦ θ... γνῶσις;

Μ. Τὸ οὕτως αὐτὸν γνῶναι, ὥστε τ... προσήκουσαν αὐτῷ τιμὴν ἀπονέμειν.

Δ. Τί δὲ ποιοῦντες, τὴν πρέπουσαν ἀ... προσάπτομεν τιμήν;

Μ. Ἐὰν ἐκείνῳ μόνῳ πεποιθότες ὦμεν, καὶ οὕτω σέβωμεν αὐτὸν, ὥστε κατὰ πάντα ἐῆς ἀ... θεῖς αὐτῷ εἶναι· ἔτι δὲ καὶ ἐὰν ἐκεῖνον ἀμ... νίᾳ συνεχόμενοι ἐπικαλώμεθα, καὶ πρὸς ... τὸν καταφεύγωμεν, σωτηρίαν καὶ πᾶν ἀγ... οὗ ἐπιθυμεῖν ἐνδέχεται, παρ᾽ αὐτοῦ προσ... κῶντες. τὸ τελευταῖον δὲ, ἐὰν οὕτω διανο...

α περὶ αὐτοῦ, ὡς μόνου πάντων ἀγαθῶν αἰτίου χορηγοῦντος. καὶ οὐ διανοώμεθα μόνον, ἀλλὰ ἐξαγορεύωμεν, καὶ φανερὸν ἅπασι ποιώμεθα.

§. 2. Δ. Ἵνα δὲ ἐν τάξει ἐξετάσωμεν καστα, καὶ διὰ πλειόνων διεξέλθωμεν· τί τὸ πρῶτον τῆς σῆς διαιρέσεως κεφάλαιόν ἐστι;

Μ. Τὸ δεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ πεποιθέναι.

Δ. Πῶς δὴ τοῦτο γένοιτο ἄν;

Μ. Ἐὰν ἐκεῖνον παντοκράτορά τε καὶ παν-γαθον γινώσκωμεν ὄντα.

Δ. Ἆρα γε ἀρκεῖ τοῦτο;

Μ. Οὐδαμῶς.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ὅτι οὐκ ἄξιοι ἐσμὲν βοηθείας παρὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τυχεῖν, οὐδὲ τῆς είης ἀγαθότητος αὐτοῦ δωρεῶν ἀπολαύειν.

Δ. Τί οὖν ἐπιζητεῖται πλέον;

Μ. Τὸ ἕκαστον ἡμῶν πεπεῖσθαι, ὅτι ἐκεῖ-νος φιλεῖ αὐτὸν, πατήρ τε καὶ σωτὴρ αὐτοῦ εἶναι ἀξιοῖ.

Δ. Πόθεν δὲ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ἔσται;

Μ. Ἐκ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ λογίων, ἐν οἷς τὸν ἔλεον αὐτοῦ τὸν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, φανερὸν ἡμῖν ποιεῖται, τῆς τε αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης καὶ εὐνοίας μαρτύριον παρέχεται.

Δ. Πᾶσα οὖν ἀνάγκη ἐστὶ τὸν τῷ Θεῷ μέλλοντα πεποιθέναι, πρότερον ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐκεῖνον γνῶναι;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν.

Δ. Τὸ νῦν ἔχοντα τῆς γνώσεως ταύτης κεφάλαια ἡδέως ἂν σοῦ διὰ βραχέων διεξιόντος ἀκούσαιμι.

Μ. Ἐκεῖνά ἐστι τὰ περιεχόμενα τῇ ἐξομολογήσει τῆς πίστεως, μᾶλλον δὲ τῷ τύπῳ τῆς ἐξομολογήσεως τῷ πάντων Χριστιανῶν κοινῷ ὄντι· τοῦτον δὲ, σύμβολον τῶν Ἀποστόλων ὀνομάζειν ἔθος, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκκλησίας ἀεὶ παρὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἀποδοχῆς ἠξιώθη· καὶ ὅτι ἤτοι ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν Ἀποστόλων παρελήφθη, ἢ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν μετὰ πάσης εὐλαβείας συνειλέχθη.

Δ. Λ

Δ. Λέγε μοι αὐτήν.

Μ. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, Κύριον ἡμῶν, συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, σταυρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα, κατελθόντα εἰς ᾅδου, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς, καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν Θεοῦ πατρὸς παντοκράτορος· ὅθεν μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύω εἰς πνεῦμα ἅγιον. Πιστεύω τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικήν· ἁγίων κοινωνίαν· ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· σαρκὸς ἀνάστασιν· ζωὴν αἰώνιον. Ἀμήν.

§. 3. Δ. Ἵνα δὴ ἀκριβῶς ἕκαστον τούτων τῷ νῷ καταλαμβάνωμεν, εἰς πόσα μέρη ταύτην τὴν ἐξομολόγησιν διαιρήσομεν;

Μ. Εἰς τέτταρα, τά γε κύρια.

Δ. Ἐκεῖνα δή μοι διηγοῦ.

Μ. Τὸ πρῶτον περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς

ἔσαι. τὸ δεύτερον, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησ Χριστοῦ· ὃ καὶ τὴν ὅλην τῆς ἡμετέρας ἀπολυ τρώσεως ἱστορίαν περιέχει. τὸ τρίτον, περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. τὸ δὲ τέταρτον, τῆς τ ἐκκλησίας πέρι καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὴ εὐεργεσιῶν.

Δ. Πῶς δὲ, Θεοῦ γε ἑνὸς ὄντος, ἐνταῦθα ἀ μοι τρεῖς καταλέγεις, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα;

Μ. Ὅτι ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ θείᾳ οὐσίᾳ ἡμῖν τὸν πατέρα σκεπτέον, ὡς πάντων ἀρχὴν, πρῶτον αἴτιον ὑπάρχοντα. εἶτα τὸν υἱὸν τοῦ ἐκείνου ἀΐδιον σοφίαν ὄντα. ἔτι δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς αὐτοῦ δύναμιν, τὴν διὰ πάντων μὲν διήκουσαν, ὅμως δὲ ἐν αὐτῷ ἀεὶ διαμένουσαν.

Δ. Ἐκ τούτου δηλοῖς, ὅτι οὐκ ἄτοπον αὐτῇ θείᾳ οὐσίᾳ τρεῖς ὑποστάσεις περιλαβεῖν διωρισμένως, οὐδὲν ἧττον ἀδιαιρ μένοντος τοῦ Θεοῦ.

Μ. Καὶ μάλα.

Δ.

Δ. Λέγε δὴ νυνὶ τὸ πρῶτον μέρος.

Μ. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς.

Δ. Διὰ τί αὐτὸν πατέρα καλεῖς;

Μ. Εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀποσκοπῶν, ὃς αὐτοῦ σοφία ἐστὶ, γεννηθεῖσα ἐξ ἐκείνου πρὸ αἰώνων, καὶ ὃς ὕστερον εἰς τὸν κόσμον πεμφθεὶς, υἱὸς ὢν αὐτοῦ ἐφανερώθη, καὶ δὴ καὶ ἐμαρτυρήθη. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πατὴρ ὁ Θεός ἐστι, ταύτῃ δὴ καὶ πατέρα ἡμῶν εἶναι συλλογιζόμεθα.

Δ. Πῶς δὲ παντοκράτορα εἶναι νοεῖς;

Μ. Οὐκ ἐννοῶ ἐκεῖνον κράτος μὲν ἔχειν, ἐνεργῆσαι δὲ οὔ· ἀλλὰ κτίσμα πᾶν ὑποχείριον ἔχειν, πάντα τε αὐτὸν τῇ ἰδίᾳ προνοίᾳ διιέπειν, τὸν κόσμον διακυβερνῶντα ᾗ ἂν αὐτῷ δοκῇ, ὥστε μηδὲν παρ' ὃ βούλεται, γίνεσθαι.

Δ. Οὐκοῦν, κατά γε τὸν σὸν λόγον, ἀργὸν τὸ τοῦ Θεοῦ κράτος ἐστὶ, μᾶλλον δὲ εἰ τοῖς πρακτέοις ἐνεργῶς προσέχεται, ὥστε μηδὲν τὸ παράπαν, εἰ μὴ προστάξαντος ἢ συγχωρήσαντός γε ἐκείνου, γίνεσθαι.

§. 4. Δ. Διὰ τί δὲ ἐπάγεις, ὅτι οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητής ἐστιν;

Μ. Ἐπειδὴ ἑαυτὸν ἡμῖν διὰ τῶν ἰδίων ἔργων φανερὸν ἐποίησε, δῆλον ὅτι ἐν αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν ζητητέον τοῦτ' ἐστιν, ὅτι ἐκ τούτων ἡμᾶς ποῖος ποτ' ἐστὶ τεκμαίρεσθαι προσήκει. τὴν γὰρ ἐκείνου οὐσίαν διανοίᾳ περιλαβεῖν, ἕν τῶν ἀδυνάτων ἡμῖν ἐστιν. ὁ κόσμος οὖν ὥσπερ κάτοπτρόν τι προκεῖται, ἐν ᾧ κατοπτρίζεσθαι αὐτὸν δυναίμεθ' ἄν, καθόσον αὐτὸν ἡμῖν γνῶναι συμφέρει.

Δ. Τῷ οὐρανῷ δὲ καὶ τῇ γῇ, οὐχὶ τὰς λοιπὰς κτίσεις συμπεριλαμβάνεις;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν. δυσὶ δὲ ὀνόμασι τούτοις πᾶσαι αὗται περιέχονται, ὅτι οὐράνιαι πᾶσαι ἢ γήϊναί εἰσι.

Δ. Διὰ τί δὲ τὸν Θεὸν κτίστην ἐπονομάζεις ἁπλῶς, εἴγε τὸ συνέχειν τε καὶ διασώζειν ἀεὶ τὰς κτίσεις οὕτως ὥστε ἣν ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον φύσιν, ταύτην εἰς τέλος διαφυλάττειν, μείζων πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐστὶν ἢ τὸ ἅπαξ ἐκείνας κτίσαι;

Μ. Ἀ

M. Ἀλλὰ γὰρ οὐ διὰ τούτου δηλοῦται τοῦ
ὀνόματος, ὅτι πάντα οὕτως ἐδημιούργησεν,
ὥστε αὐτὰ ὕστερον ἀτημέλητα καταλιπεῖν.
μᾶλλον δὲ δεῖ νοεῖν, ὅτι ὥσπερ τὸ κατ' ἀρχὰς
τὸν κόσμον ἔκτισεν, οὕτω καὶ νῦν αὐτὸν ὡσαύ-
τως ἀεὶ ἔχοντα καὶ οὐδεμίαν μεταβολὴν δεχό-
μενον διατηρεῖ. ὥστε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
χωρὶς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως μηδὲ ὑφεστηκέναι
δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις, αὐτὸν πάντα
ὑποχείρια ἔχοντα, ἀνάγκη ἐστὶ πάντων κυ-
βερνήτην καὶ δεσπότην εἶναι. διὸ καὶ καθόσον οὐ-
ρανοῦ τε καὶ γῆς δημιουργὸς τυγχάνει ὤν, νοεῖν
προσήκει ὅτι καὶ ἐκεῖνός ἐστι μόνος ὁ τῇ ἑαυτοῦ
ἀγαθότητι, δυνάμει τε καὶ σοφίᾳ ἅπασαν τὴν
τῆς φύσεως κατάστασιν διευθύνων· ὁ τοὺς ὄμ-
βρους τε καὶ τοὺς αὐχμοὺς καὶ χάλαζαν, ἄλλους
τε χειμῶνας καὶ εὐδίαν ἐπιπέμπων· καὶ ὃς τῇ
ἑαυτοῦ ἀγαθωσύνῃ τὴν γῆν ποτὲ μὲν εὔ-
καρπον ποιεῖ, ποτὲ δὲ πάλιν ἄκαρπον, τὴν
ἑαυτοῦ χεῖρα ἀνατέλλων. ἀφ' οὗ ὑγεία τε καὶ
νόσοι ἔρχονται. συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἐκεῖνός ἐστιν,

ᾧ

ῷ πάντα οὕτω πείθεται, ὥστε λέγεσθαι αὐτὸ ὅ, τι ἂν βούληται, δύνασθαι.

Δ. Περὶ δὲ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων πῶς ἡμᾶς γνώμης ἔχειν προσήκει; ἆρα καὶ αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνου ἄρχεσθαι ἐροῦμεν;

Μ. Καίπερ ἐκείνους οὐ τῷ ἑαυτοῦ πνεύματί τι διακυβερνᾷ, ὅμως τῷ ἑαυτοῦ κράτει, οἷον ψαλίῳ, οὕτω κατέχει, ὥστε μηδὲ κινεῖν ἑαυτοὺς οἵους τε εἶναι, εἰ μὴ ἐξουσίαν δόντος ἐκείνου· ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἄν τι προστάττειν αὐτοῖς ἐθελήσῃ, ἐκείνους τὸ κελευόμενον ποιεῖν καὶ ἄκοντας καταναγκάζει.

Δ. Τί δέ σε ὠφελεῖ τὸ ταῦτα γνῶναι;

Μ. Οὐκ ἐλάχιστα δῆτα. κακῶς γὰρ ἐφέρετο τὰ ἡμέτερα, εἴπερ οἱ δαίμονές τε οἱ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπεργάζεσθαί ἄκοντος τοῦ Θεοῦ ἐδύναντο· καὶ οὐδέποτε τὴν ψυχὴν ἀμέριμνον καὶ ἄφοβον εἴχομεν ἄν, αὐτῶν ἐπιθυμίᾳ ὑποκειμένους ἡμᾶς διανοούμενοι. νῦν δὲ εἰδότας ἡμᾶς ὅτι ὁ Θε-

τὴν

τὴν ἐκείνων ὁρμὴν οἱονεὶ χαλινῷ τινι ἀναστέλλει, ὥστε μηδὲν τοπαράπαν ποιεῖν δύνασθαι, εἰ μὴ συγχωροῦντος ἐκείνου, ἄξιον θαῤῥεῖν τε καὶ εὐφραίνεσθαι· ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ ὁ Θεὸς ὑπερασπιστὴς καὶ ἀλεξίκακος ἡμῖν ἔσεσθαι ἐπαγγέλλεται. /

§. 5. Δ. Ἴθι δὲ, πρὸς τὸ δεύτερον μέρος μεταβαίνωμεν.

Μ. Καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, Κύριον ἡμῶν.

Δ. Τί δὲ ἐν κεφαλαίῳ περιέχει;

Μ. Ὅτι τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, σωτῆρα ἡμέτερον εἶναι πιστευτέον. περιέχει δὲ καὶ ὃν τρόπον ἡμᾶς τοῦ θανάτου ἀπολυτρώσας, σωτηρίαν περιεποιήσατο ἡμῖν.

Δ. Τί δὲ σημαίνει τοῦτο τοὔνομα Ἰησοῦς, ὃ παρ' ἐκεῖνον ὀνομάζεις;

Μ. Σωτῆρα δηλοῖ ὅτι ὑπ' ἀγγέλου δὲ ἐτέθη κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα.

Δ. Ἆρ' οὖν τοῦτο περὶ πλείονος ποιήσεσθαι δεῖ, ἢ εἰ ὑπ' ἀνθρώπων αὐτὸ ἔλαβε;

Μ. Παν-

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν εἰ· γὰρ οὕτως ὀνομάζεσθαι αὐτὸν ὁ Θεὸς παρεγγυᾷ, τῷ ὄντι φερώνυμον ἀνάγκη εἶναι.

Δ. Τὸ δὲ Χριστὸς, τίς;

Μ. Ταύτῃ γε τῇ προσηγορίᾳ τί ἐστι τὸ ἐκείνου ἔργον δηλοῦται σαφέστερον. ἐκ ταύτης γάρ ἐστι καταμαθεῖν, ὅτι ὁ πατὴρ ἔχρισεν αὐτὸν, ἵνα βασιλέα καὶ ἀρχιερέα καὶ δὴ καὶ προφήτην καταστήσῃ.

Δ. Πῶς τοῦτο τεκμαίρεσθαι ἔχεις;

Μ. Ὅτι ἡ ἱερὰ γραφὴ πρὸς τρία ταῦτα χρίσιν εἴωθε λέγεσθαι ἅπερ τῷ Χριστῷ πολλαχοῦ φανερά ἐστι προσάπτουσα.

Δ. Ποίῳ δὲ ἐλαίῳ εἶναι κέχρισται;

Μ. Οὐ τῷ ὁρατῷ γε, δι' οὗ ἡ τῶν πάλαι βασιλέων τε καὶ ἱερέων καὶ προφητῶν καθιέρωσις ἐτελεῖτο, ἀλλὰ κρείττονι, ἤγουν τοῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος χαρίσμασιν· οὗπερ τύπος ἦν τὸ ἔξωθεν περιχεόμενον πάλαι ἔλαιον.

Δ. Ποίαν δ' αὐτοῦ βασιλείαν λέγεις;

Μ. Πνευματικὴν δὴ καὶ ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ

λόγῳ

λόγῳ τε καὶ πνεύματι καθεστηκυῖαν· ἃ δύο τήν τε δικαιοσύνην καὶ τὴν ζωὴν περιέχει.

Δ. Τίς δὲ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἧς ἐμνήσθης;

Μ. Ἡ μόνη καθήκει τὸ ἔξεστιν ἑαυτὴν τῷ Θεῷ παραστῆσαι, ἵνα συγγνώμονα καὶ ἵλεων αὐτὸν ἀπεργάσηται, διὰ τοῦ κεχαρισμένου αὐτῷ θυσίαν προσφέρειν.

Δ. Πῶς δὲ τὸ προφήτην τὸν Χριστὸν καλεῖς;

Μ. Ὅτι καταβὰς εἰς τὸν κόσμον, τοῦ Θεοῦ ἄγγελόν τε καὶ πρεσβευτὴν τιμιώτατον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν, ὅπως ἂν τὴν ἐκείνου βουλὴν ἀκριβῶς ἐκθέμενος αὐτοῖς, πάσαις ταῖς προφητείαις καὶ ἀποκαλύψεσι τέλος ἐπιθῇ.

§. 6. Δ. Ἆρά γε τί ἀπόνασθαι τούτων δύνασαι;

Μ. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἄλλοσε ἢ εἰς τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν τείνει τούτων ἕκαστον· καὶ γὰρ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ταῦτα πάντα τὰ χαρίσματα παρὰ τοῦ πατρὸς ἔλαβεν, ἕνεκα τοῦ ἡμῖν αὐ-

τῶν

τὴν μεταδοῦναι, ἵνα πάντες ἐκ τοῦ πληρώ-
ματος αὐτοῦ ἀρυώμεθα.

Δ. Τοῦτό μοι διὰ πλειόνων τράνωσον. μα

Μ. Τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἅμα δὲ τῶν εἰ
αὐτοῦ χαρισμάτων ἁπάντων ἐπληρώθη, ἵν' ἡμ
καὶ ἡμῖν ταῦτα χαρίσηται, καὶ διαδιδῷ ἑκάστῳ μα
κατὰ τὸ μέτρον ὅπερ ὁ Πατὴρ ἡμῖν προσήκω
οἶδεν. οὕτως οὖν ἐξ ἐκείνου, ὥσπερ ἐκ τῆς μόνης ε
πηγῆς ἀρυόμεθα, ὅσα ἔχομεν τῶν πνευμα-
τικῶν ἀγαθῶν.

Δ. Τίνα δὲ ἡμῖν ἡ ἐκείνου βασιλεία χρεί
αν παρέχεται;

Μ. Δῆλον ὅτι δι' αὐτοῦ ἐλευθερωθείσας
τὰς συνειδήσεις ἔχοντες, ἐφ' ᾧ ὅσιον καὶ ἄμεμπ-
τον διάγειν βίον, καὶ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ
πλουτισθέντες πλοῦτον, προσέτι καὶ ἰσχύϊ ὁ
πλιζόμεθα τὴν τὸν διάβολον, ἁμαρτίαν τε
καὶ σάρκα καὶ τὸν κόσμον (οἷς ἀδιάλλακτος ἐρ
ἔχθρα) κατὰ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐστὶ κατα-
παλαίειν ἱκανῇ οὔσῃ.

Δ. Ἡ δὲ ἱερωσύνη εἰς τί ἡμῖν συμφέρει;

Μ. Πρα

Μ. Πρῶτον μὲν καθόσον διὰ ταύτης, τῆς τοῦ μεσιτεύειν ἐξουσίας τετυχηκώς, ἡμᾶς πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα διαλλάττει. Ἔπειτα δὲ καὶ ὅτι δι' ἐκείνου ἐξουσίαν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τοῦ τῷ Θεῷ προσελθεῖν, καὶ ἑαυτοὺς ἅμα τοῖς παρ' ἡμῶν ἅπασιν εἰς θυσίαν αὐτῷ προσενεγκεῖν· καὶ οὕτω πως ἡμεῖς τοῦ αὐτοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος συμμετέχομεν αὐτῷ.

Δ. Λοιπόν ἐστι περὶ τῆς προφητείας λέγειν.

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος Ἰησοῦς δεσπότης καὶ διδάσκαλος τῶν πιστῶν κατεστάθη, τοῦτον ἔχει προκείμενον τὸν σκοπόν, τὸ εἰς τὴν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτοῦ ἀληθείας γνῶσιν ἐκείνους μεταγαγεῖν, ὥστε οἰκείους τοῦ Θεοῦ μαθητὰς γίνεσθαι.

Δ. Ἐκ τούτων δήπου συμφαίνεσθαι μοι θέλεις, ὅτι τοῦτο τοὔνομα Χριστὸς τὰ τρία ἔργα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῷ υἱῷ δοθέντα περιλαμβάνει, ἵνα τῆς ἐκ τούτων ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μεταδιδῷ τοῖς οὖσιν αὐτοῦ.

Μ. Πάνυ γε.

§. 7. Δ. Διὰ

§. 7. Δ. Διὰ τί δὲ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ ὀνομάζεις, τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς ἅπαντας τοῖ ἑαυτοῦ υἱοῖς ἐγγράφοντος;

M. Ὅτι οὐ φύσει τοῦ Θεοῦ υἱεῖς ἐσμὲν ἀλλὰ υἱοθεσίᾳ μόνον καὶ χάριτι, ἥγουν ἐφόσον ἡμᾶς υἱῶν ἑαυτοῦ τάξιν ἐπέχειν ἀξιοῖ. ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, κἀκείνῳ ὁμοούσιος ὤν, εἰκότως υἱὸς μονογενὴς καλεῖται· οὐδεὶς γὰρ ἄλλος φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν.

Δ. Οὕτως οὖν γινώσκεις, ὅτι ἐκείνῳ μόνῳ αὕτη ἡ τιμὴ προσήκει, ἧς καὶ φύσει ἔλαχεν· ἡμῖν δὲ ταύτης μεταδίδωσι δωρεὰν, καθόσον ἐκείνου μέλη ἐσμέν.

M. Ἔγωγε. καὶ δὴ καὶ διὰ ταύτην κοινωνίαν ἐστὶν οὗ πρωτότοκος ἐν τοῖς ἀδελφοῖς πολλοῖς καλεῖται.

Δ. Πῶς δὲ Κύριον ἡμέτερον νοεῖς αὐτὸν ὄντα;

M. Καθόσον ὑπὸ τοῦ πατρὸς καθεστάθη ὅπως ἡμῶν κεφαλὴ καὶ κυριεύῃ, τήν τε αὐτοῦ

ἀρχὴ

ἀρχὴν καὶ βασιλείαν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ διέπῃ, ἔτι δὲ ὅπως τῶν ἀγγέλων ἅμα καὶ τῶν πιστῶν προστάτης καὶ ἡγεμὼν ὑπάρχῃ.

Δ. Τί δὲ τὸ ἑξῆς δηλοῖ;

Μ. Ἐκτίθεται τίνα τρόπον ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς κέχρισται ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἵνα ἡμέτερος ᾖ σωτήρ· ἤγουν ὅτι περιέθετο τὴν ἡμετέραν ἀνθρωπίνην σάρκα, καὶ ὅσα τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ἀναγκαῖα ἦν ἀπετέλεσεν· ἅτινα καὶ ἐνταῦθα καταλέγεται.

Δ. Τί δὲ αὗται αἱ δύο ῥήσεις δηλοῦσι; συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου;

Μ. Ὅτι ἐπλάσθη μὲν ἐν τῇ τῆς παρθένου Μαρίας γαστρὶ, ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνης, ὡς ...ροῖν καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ σπέρμα εἴη, συμφώνως ταῖς προφητείαις· οὕτω δὲ ὅμως ἐπλάσθη ὥστε μὴ πρὸς γέννησιν δεηθῆναι τῆς τοῦ ἀνδρὸς μετὰ γυναικὸς συνουσίας, ἀλλὰ τοῦτο θαυμαστῇ τινι καὶ ἀρρήτῳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γεγενῆσθαι δυνάμει.

Δ. Ἀρα

Δ. Ἆρα οὖν τὴν ἡμετέραν σάρκα ἐκεῖνον ἐνδύσασθαι ἀνάγκη ἦν;

Μ. Ναί. τὴν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου ἁμαρτάδα, τὴν διὰ τοῦ ἀνηκουστῆσαι τῷ Θεῷ γενομένην, ἀκέσασθαι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐχρῆν, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἡμέτερος μεσίτης εἶναι οἷός τε ἦν, πρὸς τὸ ἡμᾶς Θεῷ τῷ πατρὶ διαλλάξαι.

Δ. Λέγεις οὖν ὅτι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἄνθρωπον γίνεσθαι ἔδει, ἵνα τὴν ἡμετέραν περικείμενος φύσιν, τὰ ἡμῖν καθήκοντα πρὸς τοῦ ἁμαρτήματος ἐπανόρθωσιν ἀντὶ ἡμῶν ἐπιτελέσῃ;

Μ. Πάνυ γε. πᾶν γὰρ ὃ ἐνδεῖ ἡμῖν, αὐτὸν ἡμῖν δεῖ χρῆσαι. τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως ἢ οὕτως ἐγεγόνει ἄν.

Δ. Διὰ τί δὴ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει τοῦτο πέπρακται, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ συνήθες καὶ φυσικὸν τῆς γεννήσεως ἔργον;

Μ. Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον σπέρμα παντελῶς ἀφ' ἑαυτοῦ διεφθαρμένον ἐστὶ, τῇ υἱο

τοῦ Θεοῦ γεννῆσαι τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔργον παραγίνεσθαι ἐχρῆν· ὅπως μὴ μολυσμόν τινα ἐντεῦθεν ἕλκοι, ἀλλὰ τελειοτάτην καθαρότητα ἔχοι.

Δ. Ἐκ τούτων ἄρα μανθάνομεν ὅτι ὁ τοὺς ἄλλους ἁγιάζειν μέλλων, παντάπασιν ἄσπιλός ἐστι, καὶ τῇ μητρῴᾳ ἐγκαθειργμένος γαστρὶ, ἤδη τῷ Θεῷ καθιέρωτο, μηδὲν ἐκ τῆς τοῦ ἀνθρωπείου γένους διαφθορᾶς μόλυσμα ἐφελκυσάμενος.

Μ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

§. 8. Δ. Τίνος δὲ ἕνεκα ἀπὸ τῆς γενέσεως εὐθὺς ἐπὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ μεταβαίνεις, ὅλην τὴν ἐν μέσῳ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἱστορίαν παραλιπών;

Μ. Ὅτι περὶ οὐδενὸς ἄλλα ἐνταῦθα πρόκειται λέγειν, ἢ ὅ,τι ἂν τοῦ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν μυστηρίου ἐχόμενον ᾖ.

Δ. Τίνος δὲ χάριν οὐχ ἁπλῶς λέγεται ὅτι τέθνηκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ προστάτου ὄνομα προστίθης, ἐφ' οὗ ἀπέθανεν;

Μ. Οὐ

Μ. Οὐ μόνον δὴ ἐφ' ᾧ ταύτην πιστώσασθαι τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ ἵνα εἰδῶμεν ὅτι θάνατον κατακριθεὶς, θάνατον ὑπέμεινε.

Δ. Ταῦτά μοι διευκρίνησον.

Μ. Ἀπέθανεν ὅπως ἣν ὠφείλομεν δίκην ἐκτίσαιτο, καὶ οὕτως ἡμᾶς αὐτῆς ἐξέλοιτο. ἐπεὶ δὴ δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ κρίσει ὑπόδικοι ἦμεν διὰ δὴ ἁμαρτωλοὶ ὄντες, ἠθέλησεν αὐτὸς ἀντὶ ἡμῶν, ἐπιγείῳ δικαστῇ προσιὼν, ὑπ' αὐτοῦ καταδικάζεσθαι, ὡς ἂν ὁ οὐράνιος κριτὴς ἡμῶν ἀποψηφίσηται.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Πιλάτος ἀνεύθυνον ἀποφαίνεται αὐτόν· οὐ καταδικάζει οὖν ὡς θανάτῳ ἔνοχον ὄντα.

Μ. Δύο χρὴ ἐνταῦθα σκοπεῖν. ἓν μὲν ὅτι ὑπὸ τοῦ κριτοῦ ἀθῷος εἶναι μαρτυρεῖται, ἵνα πᾶσι φανερὸν ᾖ ὅτι οὐχ ὑπὲρ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων κόλασιν ὑπέχει. ἕτερον δὲ, ὅτι καίτοι τοιοῦτος εἶναι ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ μαρτυρηθεὶς, ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰ πάτρια κατακρίνεται, ἵνα

γνῶ-

γινώσκομεν ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν ἐγγυητὴς κατ-άσῃ, καὶ κατεκρίθη, ἵνα ἡμᾶς τῆς αἰτίας ἀφίῃ.

Δ. Ὀρθῶς. ἁμαρτωλὸς γὰρ ὤν, οὐκ ἂν ἀξιόχρεως ἐγένετο διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου τὸ ἡμέτερον ἀποδιδόναι ὄφλημα. ὅμως δὲ, ἵνα τὸν θάνατον καταλύσῃ, καὶ τῆς αὐτοῦ δυναστείας ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἔδει αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδίκων ταχθῆναι.

Μ. Οὕτως νοῶ.

§. 9. Δ. Τί δέ; τὸ σταυρωθῆναι αὐτὸν, μᾶλλόν τι ὠφελεῖ ἡμᾶς ἤπερ εἰ ἄλλο τι θανάτου εἶδος ὑπέμεινε;

Μ. Μάλιστα· ὥσπερ καὶ ὁ ἀπόστολος ἡμᾶς διδάσκει, λέγων αὐτὸν τὸν διὰ σταυροῦ καταδέξασθαι θάνατον, καὶ τῷ ξύλῳ προσηλωθῆναι, ὡς ἂν κατάραν, ἧπερ ἡμεῖς ὑπόδικοι εἴημεν, ἀφ' ἡμῶν μετενέγκας εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχοιτο, καὶ ταύτην διὰ τοιούτου θανάτου εἴδους, ὃ παρὰ Θεῷ ἐπικατάρατον ἦν, λύοι.

Δ. Πῶς φῄς; οὐχὶ τοῦτό ἐστι τὸν Θεοῦ υἱὸν

καται-

καταισχύνειν, τὸ λέγειν αὐτὸν ἀρχῇ ἔνοχον γε-
γονέναι, καὶ ταῦτα παρὰ Θεῷ;

Μ. Οὐδαμῶς. ἀναδεξάμενος γὰρ τ
κατάραν, κατέλυσεν αὐτὴν τῇ ἑαυτοῦ δυ-
νάμει· οὐδὲ ἐμπόδιον αὐτῇ ἐγένετο τοῦ
εὐλογητὸν αὐτὸν ὄντα διατελεῖν, ὅπως
αὐτοῦ εὐλογίας ἡμᾶς ἀναπληροῖ.

Δ. Διήγησαι τὰ ἑξῆς.

Μ. Ἐπειδὴ ὁ θάνατος τοῖς ἀνθρώπ
ἐπέτακτο τῶν ἀδικημάτων ἐπιτίμιον, τ
τον ὑπέμεινεν ὁ Χριστός· ὑπομείνας δέ, κρείς
των αὐτοῦ γέγονε· καὶ ἵνα φανερὸν ἡμῖν ποιήσ
ὅτι ἀληθὴς καὶ οὐ προσποιητὸς ὁ θάνατος
τοῦ ἦν, τάφῳ παραδοθῆναι, τῶν ἄλλων ἀνθρ
πων δίκην ἠθέλησεν.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ αὕτη ἡ νίκη οὐδενὸς ἀγα
προξένος δοκεῖ γεγονέναι, ἐπεὶ οὐδὲν ἧττον
πρότερον τὸ ἀνθρώπινον γένος θανάτῳ ὑπ
δικον ὂν διατελεῖ.

Μ. Οὐ κωλύει τοῦτο ἐκ ταύτης ὠφε
λεῖσθαι ἡμᾶς· ὁ γὰρ νυνὶ τῶν πιστῶν θάν

γτος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ μετάβασις εἰς ἀμείνω
βίον.

Δ. Τούτοις οὖν ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅτι οὐκέτι
δεῖ τὸν θάνατον ἐν ὀῤῥωδίᾳ ἔχειν, ὡς φοβερὸν
ζῶντα, ἀλλ' ἀκολουθητέον προθύμως τῷ ἡγε-
μόνι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ὃς καθάπερ διὰ
τοῦ θανάτου οὐκ ἀπώλετο, οὕτως οὐδ' ἡμᾶς
περιόψεται ἀπολλυμένους.

Μ. Οὕτω ποιητέον δῆτα.

§. 10. Δ. Τί δὲ βούλεταί σοι τὸ περὶ τῆς
ᾅδου καταβάσεως αὐτοῦ ἐπιφερόμενον;

Μ. Ὅτι τὸν κατὰ φύσιν θάνατον οὐχ ὑπέ-
μεινε μόνον, ὅς ἐστι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώ-
ματος λύσις καὶ χωρισμός· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐν αὐ-
τῷ ἡ ἐκείνου ψυχὴ ἀμηχανίᾳ συνείχετο, καὶ
ἀργαλέαις ἀλγηδόσι κατεπονεῖτο, ἃς ὁ ἅγιος
Πέτρος τοῦ θανάτου ὠδῖνας ὀνομάζει.

Δ. Διὰ τί δὲ καὶ πῶς τοῦτο γέγονεν;

Μ. Ἐπειδὴ τῷ τοῦ Θεοῦ δικαστηρίῳ
παρεστήκει τὸ τῶν ἁμαρτωλῶν χρέος ἐκτίσων,
θάς τὴν αὐτοῦ ψυχὴν μεγίστῃ ἀπορίᾳ καλ-

ἔχεσθαι, καὶ μεγίσταις ὀδύναις καταπιέζ-
εσθαι, ὡς τοῦ Θεοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ, μᾶλ-
λον δὲ αὐτῷ ὀργιζομένου· οὕτω γοῦν ἀλύων ἀνεβ-
όησε, Θεέ μου, Θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπε

Δ. Ἆρα οὖν ὁ Θεὸς ἐκείνῳ ἐχαλέπαινε

Μ. Οὐδαμῶς· ἀλλ' ἔδει ὅμως τοσού-
περιβάλλεσθαι κακοῖς, ὡς ἂν τὸ ἄνωθεν ὑ-
τοῦ Ἡσαΐου προῤῥηθὲν πιστωθείη, τὸ δηλ-
δὴ τραυματισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατ-
διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὰς ἡμετέ-
ἀνομίας βαστάσαι.

Δ. Πῶς δὲ, Θεὸς ὤν, οὕτως ὠῤῥώδει
ὑπὸ Θεοῦ περιορώμενος καὶ ἀμελούμεν-

Μ. Δεῖ δὴ ἐννοεῖν ὅτι καθόσον μὲν ἄν-
θρωπος ἦν, ἅμα δὲ καὶ ἀνθρωπίνοις πάθ-
ἔνοχος, τοιαύτη ἀνάγκη αὐτὸν ἐβιάζετο,
νει ἀποκρυπτομένης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἀ-
θειότητος, ἤγουν τὴν ἑαυτῆς δύναμιν οὐ-
νεργούσης.

Δ. Πῶς δὲ πάλιν οἷόν τε ἦν τὸν Χρισ-
τοῦ κόσμου σωτῆρα ὑπάρχοντα, τοιαύτη-
τακρίσει καὶ ἀρᾷ ἔνοχον εἶναι; Μ. Ὀ

Μ. Οὐχ οὕτω κατεκρίθη ὥστε ἀεὶ κατάκειτος μένειν. εἰ γὰρ καίτοι ἀγωνιῶν καὶ ἀδημονῶν ἦν, ὡς εἰρήκαμεν, οὐκ ἀπηγόρευσεν ὅμως ὑπὸ ἀδημονίας, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ ὅλου πανστρατείᾳ ἐπολέμησεν οὕτως ὥστε αὐτὴν καταπολεμῆσαι.

Δ. Ἐκ τούτων οὖν καθορῶ μὲν πόσῳ ἡ λύπη καὶ ἀθυμία ἣν ἐν τῇ συνειδήσει ἔχουσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὓς ὀργιζόμενος ὁ Θεὸς δίκας εἰσπράττεται, διαφέρει ἐκείνης· ᾔσθετο αὐτός. τὸ γὰρ ἐν αὐτῷ πρόσκαιρον χρονὸς, ἐκείνοις διηνεκές ἐστι· καὶ ὃ αὐτὸν κέντρου τινὸς δίκην ἔνυξε μόνον, ἐκείνοις οἱονεί τις θανατηφόρος μάχαιρά ἐστι, πρὸς τὸ τῇ ἐκείνων καρδίᾳ (ὡς ἂν εἴποι τις) καιρίαν πληγὴν προσφέρειν.

Μ. Ἀληθῆ ταῦτα λέγεις. ὁ γὰρ Ἰησοῦς αὐτὸς ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐλπίδας ἔχων οὐκ ἐ[illegible]ίσατο, καίτοι σφόδρα ἀδημονῶν καὶ σφαδάζων· οἱ δὲ ἁμαρτωλοί, ὧν καταδικάζει ὁ [illegible]της, τῆς αὐτοῦ εὐνοίας ἀπεγνωκότες, μονο-

ιοῦχί καὶ αὐτοῦ φρυαττόμενοι καὶ βλασφημοῦ[ν]-
τες φανεροί εἰσιν.

§. II. Δ. Οὐκοῦν ἐκ τούτων καταμαθ-
ἐστί τι ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ὄφελος τ
πιστοῖς προσγίνεται;

M. Μάλιστα. καὶ πρῶτον μὲν ὁρῶμεν α
θυσία ἐστὶ δι' ἧς ἐκεῖνος τὰς τοῖς ἡμετέροις ἁ-
μαρτήμασιν ὀφειλομένας δίκας ἀπέτισε,
τε αὐτοῦ ὀργὴν κατεπράϋνε, καὶ ἡμᾶς ἀ
κατήλλαξεν· εἶτα δὲ καὶ ὅτι τὸ ἐκείνου α
λουτρόν ἐστι τὸ πᾶσαν τὴν ἐν ταῖς ἡμετέραις
ψυχαῖς κηλῖδα ἀποκαθαῖρον· καὶ τέλος
τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας διὰ τοῦ θανάτ[ου]
ἐκείνου λήθῃ παραδοθείσας, ὥστε μηκέτι α
Θεοῦ ὄψιν ἐλθεῖν, καὶ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφ-
ον ἐξηλειμμένον γινώσκομεν.

Δ. Ἆρα γε οὐδὲν ἄλλο ἀγαθὸν ἀπολαύο-
μεν τοῦδε;

M. Πάνυ μὲν οὖν. εἰ γὰρ ἀληθῆ τοῦ [Χρι]-
στοῦ μέλη ἐσμέν, τῇ αὐτοῦ εὐεργεσίᾳ ὁ ἡμ[έτε]-
ρος παλαιὸς ἄνθρωπος σταυροῦται, καὶ τὸ

ἁμ

ἁμαρτήματος σῶμα ἀφανίζεται, ἵνα μηκέτι κακαῖς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαις δουλεύωμεν.

Δ. Μεταβαίνωμεν πρὸς τὰ ἑξῆς.

Μ. Τούτοις ἐπιφέρεται, Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη. Ἐκ τούτου δὲ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν θάνατον δῆλός ἐστι νενικηκώς. τῇ γὰρ αὐτοῦ ἀναστάσει τὸν θάνατον κατέπιε, καὶ τὰ τοῦ διαβόλου δεσμὰ κατέρρηξε, τήν τε ἐκείνου δύναμιν ἅπαξ κατέλυσε καὶ ἠφάνισε.

Δ. Ποσαχῶς δὲ ὠφελούμεθα ταύτῃ τῇ ἀναστάσει;

Μ. Τριχῶς. πρῶτον μὲν γὰρ δι' ἐκείνης πάντως ἐδικαιώθημεν. εἶτα δὲ τὴν οἰκείου σώματος ἀνάστασιν ἐχέγγυον ἡμῖν ἔδωκε τῆς μελλούσης ἡμῖν γίνεσθαι ἀναστάσεως καὶ ἀθανασίας. τελευταῖον δὲ, εἰ ἐκείνης ἀληθῶς μετέχομεν, ἤδη καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς καινόν τινα βίον ἀνιστάμεθά πως, ἵνα ὅσιον διάγοντες βίον, τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ ποιῶμεν.

Δ. Προΐωμεν δή.

Μ. Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη.

§. 12. Δ. Τί οὖν; οὕτως ἀνέβη ὥστε μηκέτι ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι;

M. Ναί. αὐτὸν γὰρ πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς προστεταγμένα, καὶ πᾶν ὅ, τι πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρείαν ἀναγκαῖον ἦν τελέσαντα, οὐκέτι τῷ κόσμῳ ἐνδιατρείβειν ἔδει.

Δ. Πῶς δὲ ἡμᾶς ἡ ἀνάβασις αὕτη ὠφελεῖ;

M. Κατὰ δύο τρόπους. ἐπειδὴ γὰρ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν οὐρανὸν δι' ἡμᾶς ἀνέβη, ὥσπερ δήπουθεν τῇ ἡμετέρᾳ εὐνοίᾳ ἐκεῖθεν κατεβεβήκει, δῆλον ὅτι προοδοποιεῖ ἡμῖν πρὸς τὴν ἐκεῖσε ἀνάβασιν· ὥστε καὶ ἀνεῳχθῆναι ἡμῖν ἤδη τὴν θύραν, ἥτις πρότερον διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐκέκλειστο. πρὸς δὲ τούτοις, τῷ πατρὶ παρεδρεύει, κἀκεῖ ἡμῖν συνηγορῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐντυγχάνων οὐ παύεται.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ πότερον ἐξ ὅτου εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, οὕτω τοῦ κόσμου ἀπεχώρησεν ὥστε μηκέτι ἡμῖν ἐπιδημεῖν;

M. Ἥκιστα· πᾶν γὰρ τοὐναντίον, ὑπέσχετο

ἡμῖν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος συνο-
μιλήσειν.

Δ. Ἆρα οὖν σωματικῇ τινὶ παρουσίᾳ ἡμῖν συνοικεῖ;

Μ. Μηδαμῶς· διαφέρουσι γὰρ τό, τε σῶμα αὐτοῦ τὸ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθὲν, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἡ διὰ πάντων διήκουσα.

Δ. Τί δὲ ἡμῖν παραδηλοῖ τὸ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέζεσθαι;

Μ. Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι γῆς τε καὶ οὐρανοῦ τοὺς οἴακας ἐπιτέτραπται, ἵνα πάντα διοικῇ.

Δ. Τί δέ σοι ἡ δεξιὰ καὶ τὸ καθέζεσθαι σημαίνουσι;

Μ. Λέγεται ταῦτα ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἐπιγείων ἀρχόντων, οἵ τινες ἐκ δεξιῶν αὐτῶν καθίζειν εἰώθασιν, οὓς τοποτηρηταῖς καθιστᾶσιν, ὡς παραχωρήσαντες αὐτοῖς τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς.

Δ. Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐννοεῖς ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Παύλου λεγόμενον, ὅτι δηλαδὴ

κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας κατεςάθη ὁ Χριςὸς, ὑπεράνω ὢν πάσης ἀρχῆς, καὶ ὄνομα λαβὼ τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

Μ. Ἔςι τάδε.

Δ. §. 13. Μεταβαίνωμεν ἐπὶ τὰ μετ ταῦτα.

Μ. Ὅθεν μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντα καὶ νεκρούς. Τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι ἐνώπιον πά των ἐξ οὐρανοῦ καταβήσεται κρίσιν ποιήσασθ μέλλων, ὡς πρότερον εἰς αὐτὸν ἐν ὄψει πά των ἀνέβη.

Δ. Τῆς δὲ κρίσεως οὐ πρόσθεν τῆς συντ λείας τοῦ κόσμου ποιεῖσθαι μελλούσης, πῶ φῂς ὅτι ἄλλοι μὲν τότε ζωοὶ ἔτι, ἄλλοι δ τεθνηκότες ἔσονται, εἴγε ἅπασιν ἀνθρώποις π πρωται ἅπαξ ἀποθανεῖν;

Μ. Λύει τοῦτο τὸ ζήτημα ὁ ἅγιος Παῦλος, λέγων ὅτι ὅσοι ζωοὶ εὑρεθήσονται τότ ἐν ἀτόμῳ ἀλλαγήσονται, ἵνα τὸ φθαρτὸν ἐ κείνων ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν.

Δ. Αὕτη οὖν ἡ μεταβολὴ κατὰ τὸν σὸν λό

γον, θανάτῳ ὁμοία μέλλει ἔσεσθαι, ὅτι τὴν προτέραν αὐτῆς φύσιν ἀφανίσῃ, ἵνα εἰς ἄλλην τινὰ καινὴν αὐτοὺς ἀνανεώσηται.

Μ. Οὕτω νοῶ.

Δ. Ἆρά γε φέρει παραμυθίαν τινὰ τὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μέλλειν ἔρχεσθαί ποτε τὸν κόσμον κρινοῦντα;

Μ. Ναί, καὶ οὐκ ἐλαχίστην γε· οἴδαμεν γὰρ σαφῶς ὅτι ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐλεύσεται.

Δ. Οὐκοῦν ἡμῖν χρὴ ταύτην τὴν ἐσχάτην κρίσιν μετὰ τρόμου καὶ ὀρρωδίας φοβερὰν εἶναι.

Μ. Οὐ γάρ· ἐπειδὴ ὁ δικαστὴς ᾧ προσελθεῖν ἡμᾶς δεήσῃ, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ συνηγορῶν ἡμῖν, καὶ ὁ ἡμῖν πανταχοῦ καὶ πάντοτε παρεστήσεσθαι ἐπαγγελλόμενος.

Δ. Ἐπὶ τὸ τρίτον μέρος ἔλθωμεν.

Μ. §. 14. Ἔστι τοῦτο περὶ τῆς εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα πίστεως.

Δ. Τί δὲ αὕτη ἡμῖν συμβάλλεται;

Μ. Πρόκειται αὐτῇ διδάσκειν ἡμᾶς, ὅτι ὃν τρόπον ὁ Θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλυ-

τρώσατο καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, οὕτω καὶ τῆς ἀπολυ-
τρώσεως ταύτης καὶ τῆς σωτηρίας ἀπόλαυσι-
διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος χαρίζεται ἡμῖν.

Δ. Πῶς τοῦτο φής;

Μ. Ὅτι ὥσπερ τὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ αἷμ-
λυτρόν ἐστιν ἡμέτερον, οὕτως ἀνάγκη τὸ ἁγι-
Πνεῦμα τὰς ἡμετέρας συνειδήσεις περιῤῥαίνει-
τούτῳ, εἴγε ἀπολύεσθαι καὶ ἀποκαθαίρεσθ-
μέλλουσι.

Δ. Τοῦτο σαφεστέρας ἐξηγήσεως δεῖται.

Μ. Ὁ νοῶ, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι τὸ ἁγι-
Πνεῦμα ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐνοικοῦν ποι-
ἡμᾶς ἱκανοὺς τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστ-
δυνάμεως αἰσθάνεσθαι. ἡμᾶς γὰρ φωτίζει, ὥσ-
δύνασθαι τὰ ἐκείνου χαρίσματα καὶ εὐεργετ-
ματα τῇ διανοίᾳ περιλαβεῖν, καὶ πείθει ἡμᾶ-
εἰς τὸ ταῦτα ἐπισφραγίζεσθαι καὶ ἐνσημαίνε-
σθαι ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς· ἀναγεννᾷ τε ἡ-
μᾶς καὶ ἀνανεοῖ, ὥστε καινά τινα κτίσματα εἶναι-
διὸ καὶ ὅσα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἡμῖν προσφέρεται-
δῶρα, ταῦτα τῇ τοῦ Πνεύματος δυνάμει δε-
χόμεθα.

§. 15. Δ.

§. 15. Δ. Προΐωμεν.

Μ. Τὸ τέταρτον ἐπιφέρεται μέρος, ἐν ᾧ ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν πιστεύειν.

Δ. Τίς δέ ἐστιν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία;

Μ. Ὁ τῶν πιστῶν ὅμιλος, οἷς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ αἰώνιος προώρισται καὶ προδιατέτακται βίος.

Δ. Ἆρά γε καὶ τοῦτο τὸ μέρος πιστεύειν ἀνάγκη;

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν, εἴγε μὴ τὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θάνατον ἀνόνητον ποιεῖν βουλόμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ περὶ ὧν εἰρήκαμεν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθεσθαι. τούτου γὰρ καὶ ἀναφέρεται πάντα πρὸς τὸ ἐκκλησίαν ταύτην συνίστασθαι.

Δ. Ὁ νοῦς ἄρα τῶν ὑπὸ σοῦ λεγομένων ἐστὶν, ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε, περὶ τῆς ἀρχικῆς αἰτίας καὶ δὴ καὶ θεμελίου τῆς σωτηρίας ἡμῶν εἴρηται· ἐν οἷς ἐδήλωσας ὅτι ἡμεῖς τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἀξίας καὶ μεσιτείας Ἰησοῦ Χριστοῦ καταλλάγημεν, καὶ ταύτην τὴν εὐεργεσίαν ἡ τοῦ

ἁγίου

ἁγίου πνεύματος δύναμις ἡμῖν πιστευομένη διατελεῖ· νῦν δὲ τὸ τούτων ἀποτέλεσμα λείπεται, εἰς μείζω βεβαίωσιν τῶν ῥηθέντων.

Μ. Ἔστιν οὕτω.

Δ. Διὰ τί δὲ ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἁγίαν ἀποκαλεῖς;

Μ. Ὅτι οὕς ὁ Θεὸς ἐξελέξατο, τούτους δικαιοῖ, καὶ ἀποκαθαίρει εἰς τὸ ὅσιον καὶ καθαρὸν διάγειν βίον, ἵνα ἐν ἐκείνοις ἡ αὐτοῦ δόξα περιλάμπῃ. τοῦτο δὲ αἰνίττεται ὁ Παῦλος ἐν οἷς διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι Χριστὸς τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἀπολυτρώσας ἡγίασεν, ἵνα ἔνδοξος ᾖ καὶ ἄσπιλος.

Δ. Τί δὲ βούλεταί σοι τὸ καθολική;

Μ. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι ὥσπερ τῶν πιστῶν κεφαλὴ μία μόνον ἐστὶν, οὕτω καὶ πάντας εἰς ἓν σῶμα ἑνωθῆναι χρή, ἐφ᾽ ᾧ μίαν εἶναι μόνον ἐκκλησίαν τὴν δι᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένην, ἀλλ᾽ οὐ πλείους.

Δ. Τὸ δὲ ἑξῆς τὸ περὶ τῆς τῶν ἁγίων κοινωνίας τίνα δύναμιν ἔχει;

Μ. Τοῦτο προσετέθη ἵνα ἡ τῆς ἐκκλη-

σίας

σίας μελῶν ἕνωσις καὶ συνάφεια φανερωτέρα γένηται· ἅμα δὲ καὶ τοῦτο δηλοῦται, ὅτι πάντων ἀγαθῶν ὧν ὁ Θεὸς τῇ ἐκκλησίᾳ χαρίζεται, κοινῇ πάντες συναπολαύουσιν οἱ πιστοὶ, διὰ δὴ κοινωνίᾳ τινὶ ἀλλήλοις συνημμένοι ὄντες.

§. 16. Δ. Ἆρα τελεία ἐστὶν ἤδη αὕτη ἡ ἁγιότης ἣν τῇ ἐκκλησίᾳ προσάπτεις;

Μ. Οὐ δῆτα· οὐδέ γε ἔσται ὅσον ἂν χρόνον ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ στρατεύηται· ἀλλ' ἀσθενὴς καὶ ἀτελής νῦν τε ἐστὶ, καὶ ἔσται μέχρις οὗ ἂν τῇ αὐτῆς κεφαλῇ παντελῶς ἑνωθῇ, ἤτοι τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, ὑφ' οὗ καὶ ἁγιάζεται.

Δ. Πότερον δὲ ἐνδέχεται ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἄλλως ἢ διὰ πίστεως γινώσκειν;

Μ. Ἔστι μὲν τις καὶ ὁρατὴ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωστὴ δι' ὧν ἔδωκε γνωρισμάτων καὶ χαρακτήρων· ἀλλ' ἐνταῦθα λόγος ἐστὶν ἰδίᾳ περὶ τῆς ἐκκλησίας (ἤγουν συναγωγῆς) τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς σωτηρίαν ἀπορρήτῳ τινὶ ἐκλογῇ εἰσποιηθέντων, αὕτη δὲ οὐδὲ ὁρᾶται ἀεὶ, οὐδὲ ἐκ γνωρισμάτων διαγινώσκεται.

Δ. Τί

Δ. Τί τὸ μετὰ ταῦτα;

Μ. Πιστεύω τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν.

Δ. Τί δὲ βούλεταί σοι τὸ τῆς ἀφέσεως ὄνομα;

Μ. Ὅτι ὁ Θεὸς προῖκα καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀγαθότητος τοῖς πιστοῖς συγγνώμην τῶν παραπτωμάτων ἔχει, ὅπως μὴ αἰτίαν ἢ δίκην ὑπέχωσιν.

Δ. Ἐκ τούτων ἄρα δῆλον ὅτι οὐ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων συγγνώμης τυγχάνομεν παρὰ Θεοῦ, ὡς ὑπὲρ ἐκείνων ἀποτίσαντες.

Μ. Ἀληθῆ. μόνος γὰρ ὁ Χριστὸς τὸ ἡμέτερον χρέος ἀπέδωκεν, ὅτε ἀντὶ ἡμῶν τιμωρίαν ὑπέμεινε. τὸ δ' ἡμέτερον, οὐκ ἂν οἷοί τε εἴημεν οὐδ' ὁτιοῦν εἰς ἀπότισιν δοῦναι, ἀλλὰ δεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐλευθεριότητι πολλὴν χάριν ἔχειν, δι' ἧς μόνης τούτου τοῦ εὐεργετήματος προῖκα τυγχάνομεν.

Δ. Διὰ τί δὲ τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῷ περὶ τῆς ἐκκλησίας λόγῳ ἐπισυνάπτεις;

Μ. Ὅτι οὐδενὶ ἀφίενται τὰ ἁμαρτήματα-

τα αὐτῦ, ἐὰν μὴ πρότερον τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ συναφθῇ, καὶ ἑνωθεὶς τῷ τοῦ Χριστοῦ σώματι διατελῇ, κᾂν τούτῳ τοῦ αὐτὸν μέλος τῆς ἐκκλησίας ἀληθινὸν εἶναι μαρτύριον παρέχῃ.

Δ. Τοιγαροῦν, κατὰ τὸν σὸν λόγον, ἔξω τῆς ἐκκλησίας οὐδὲν πλὴν καταχρίσεώς τε καὶ θανάτου ἐστίν.

Μ. Οὕτως. ἅπασι γὰρ οἱ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀφίστανται, καὶ στασιασμοῖς τὴν αὐτῆς ἕνωσιν διασχίζουσιν, οὐδεμία σωτηρίας καταλείπεται ἐλπὶς, ὅσον γε ἂν χρόνον ταύτῃ τῇ διχοστασίᾳ ἐγκαταμείνωσι.

§. 17. Δ. Λέγε τὸ λειπόμενον.

Μ. Πιστεύω σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Δ. Τίνος χάριν τοῦτο τὸ κεφάλαιον προσετέθη;

Μ. Ἵνα διδασκώμεθα ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἡμῶν ἥκιστα ἐν τῇ γῇ κεῖται. ὅπερ καὶ αὐτὸ διττῶν ἕνεκα ἡμᾶς εἰδέναι συμφέρει. πρῶτον μὲν

ἵνα μάθωμεν ὅτι χρὴ ἡμᾶς οἱονεὶ μετοίκους τοῦτον τὸν κόσμον οἰκεῖν, ἵνα περὶ τοῦ ἀνασκευάζεσθαι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν διανοώμεθα, καὶ τὰς ἡμετέρας καρδίας ταῖς γηΐναις φροντίσιν ἐμπλέκεσθαι μὴ ἐῶμεν· εἶτα δὲ καὶ ὅπως μὴ ἀπελπίσωμεν, καίτοι ἀφανοῦς ἔτι ὄντος τοῦ καρποῦ τῆς χάριτος, ἥσπερ ἡμῖν ὁ Κύριος ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐχαρίσατο, ἀλλὰ προσδοκῶντες διατελῶμεν μέχρι τοῦ τῆς ἀποκαλύψεως καιροῦ.

Δ. Τίς δὲ ταύτης τῆς ἀναστάσεως ἔσται τάξις;

Μ. Οἱ μὲν ἤδη μεταλλάξαντες τὸν βίον, τὰ ἑαυτῶν ἀναλήψονται σώματα, τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ πρότερον πεφορηκότες ἦσαν, ἀλλοίωσιν δέ τινα κατὰ τὴν ποιότητα παθόντα· ἐπεὶ οὐκ ἔτι θνητά, οὐδὲ φθαρτὰ ἔσται· τοὺς δὲ περιγεννησομένους τότε, θαυμαστῶς πως ὁ Θεὸς αἰφνιδίᾳ μεταβολῇ ἀναστήσει.

Δ. Ἆρα ἡ ἀνάστασις αὕτη τῶν τε ἀσεβῶν καὶ τῶν εὐσεβῶν κοινὴ ἔσται;

Μ. Παν-

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν. ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίῃ ἑκάτεροι ἀναστήσονται· οἱ μὲν γὰρ εἰς σωτηρείας τε καὶ χαρᾶς ἀπόλαυσιν, οἱ δὲ ἵνα θάνατον κατακριθέντες, ἐσχάταις τιμωρίαις παραδιδῶνται.

§. 18. Δ. Διὰ τί οὖν τῆς αἰωνίου ζωῆς μόνον ἐμνήσθης ἐνταῦθα, οὐχ ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ ἄλλου;

Μ. Ἐπειδὴ ἐν ταύτῃ τῇ ἐξομολογήσει τῆς πίστεως οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰ τοῖς πιστοῖς παρηγορίαν φέροντα προέκειται διηγήσασθαι, διὰ τοῦτο τὰ ἆθλα μόνον ἅπερ ὁ Θεὸς τοῖς λατρεύουσιν αὐτῷ ἑτοιμάζει, ἐνταῦθα ἐκτιθέμεθα, καὶ οὐδεμίαν τῆς τῶν ἀδίκων τιμωρίας μνείαν ποιούμεθα, οἵτε δὴ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐξορισθέντων, ὡς ἴσμεν.

Δ. Εἰδόσι δὲ ἡμῖν ἐπὶ τίνι θεμελίῳ ἐρήρεισται καὶ βέβηκεν ἡ πίστις, οὐχὶ ῥᾴδιον ἔσται καθορᾶν τίς ἡ ἀληθινὴ πίστις;

Μ. Κομιδῆ. καὶ οὕτω γέ τις αὐτὴν ὁρισάμενος οὐκ ἂν ἁμάρτοι. Πίστις, ἔστι σαφὴς καὶ βε-

βε

βεβαία γνῶσις τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς εὐνοίας, ὥσπερ ἐν τῷ αὐτοῦ εὐαγγελίῳ πατὴρ ἡμῖν καὶ σωτὴρ διὰ Χριστοῦ γεννήσεσθαι ἐπαγγέλλεται.

Δ. Πότερον δὲ ἡμεῖς οἷοί τέ ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν ταύτης τυγχάνειν, ἢ ἄρα Θεός ἐστιν ὁ ταύτην χαριζόμενος;

Μ. Διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱερὰ γραφή, ὅτι ἡ πίστις τῶν ἐξαιρέτων τοῦ ἁγίου πνεύματος δώρων ἐστί. καὶ ἡ πεῖρα δὲ μαρτυρεῖ.

Δ. Τίνα ποτὲ πεῖραν εἴρηκας;

Μ. Ὁ γὰρ ἡμέτερος νοῦς ἀμαθέστερος καὶ παχύτερός ἐστιν ἢ ὥστε τὴν Θεοῦ σοφίαν τὴν πνευματικὴν οὖσαν περιλαβεῖν, ἢ διὰ πίστεως ἡμῖν ἀποκαλύπτεται. ἔτι δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν (ἅτε δὴ πρὸς ἀπιστίαν εὐκατάφορος οὖσα, καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῇ ἤ τινι ἄλλῳ τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων πεποιθέναι) οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτῆς καὶ αὐτοπροαιρέτως ἐπαναπαύεσθαι τῷ Θεῷ· ἀλλὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἡμᾶς φωτίζει, ἐφ' ᾧ δεκτικοὺς ποιεῖν ἐκείνων ἅπερ οὐκ ἂν

ἄλλως

ἄλλως καταληπτὰ ἐγένετο. πρὸς δὲ τούτοις βεβαίαν ἡμῖν πεποίθησιν ἐμποιεῖ, τὰς περὶ τῆς σωτηρίας ὑποσχέσεις ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐνσημαινόμενον.

Δ. Τί δὲ ἡμῖν ὄφελος ἐκ τοῦ πίστιν ἔχειν, ἐξ οὗ ἅπαξ ταύτης ἐτύχομεν;

Μ. Αὕτη ἡμᾶς δικαιοῖ παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τῆς δὲ τῆς δικαιοσύνης τὴν τῆς ἀϊδίου ζωῆς κληρονομίαν ἡμῖν περιποιεῖται.

Δ. Τί οὖν; οὐ δικαιοῦνται ἄνθρωποι διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅταν δι᾽ ὁσιότητος βίου εὐδοκιμεῖν παρὰ τῷ Θεῷ σπουδάζωσιν;

Μ. Εἰ μὴ δυνατὸν ἦν εὑρεῖν τινα οὕτω τέλειον ὄντα, ὥστε πάντη πάντως κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον ζῆν, εὐλόγως γε οὗτος δίκαιος ὠνομάζετο ἄν· νῦν δὲ ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁμαρτωλοί ἐσμεν, καὶ πολλαχῶς ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ὑπεύθυνοι, ἀλλαχοῦ ἡμᾶς ἀξίωμά τι δεῖ ζητεῖν ἢ παρ᾽ ἑαυτοῖς, ὃ περιθέμενοι, οἰκειωθῆναι τῷ Θεῷ δυναίμεθ᾽ ἄν.

§. 19. Δ. Πότερον δὲ οὕτως ἐκφαυλίζει ὁ

Θεὸς

Θεὸς τὰ ἡμέτερα ἔργα καὶ οὐδενὸς ἄξια λογίζεται, ὥστε μηδὲν αὐτὰ συμβάλλεσθαι πρὸς τὸ ἵλεων καὶ εὐμενῆ αὐτὸν ἡμῖν καταστῆσαι;

Μ. Πρῶτον μὲν, ἃ πράττειν πεφύκαμεν ἔργα, κακά ἐστι πάντα, διὸ καὶ ἀρέσκειν αὐτῷ οὐ δύναται, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀποδοκιμάζεται.

Δ. Λέγεις οὖν ἡμᾶς, πρὶν ἀναγεννηθῆναι καὶ ἀνακτισθῆναι τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁμαρτάνειν δύνασθαι· ὥσπερ δὴ τὰ σαπρὰ τῶν δένδρων πᾶσα ἀνάγκη σαπροὺς καρποὺς φύειν.

Μ. Μάλιστα· τοῖς γὰρ ἡμετέροις ἔργοις εἰ καὶ εὐπρόσωπός τις ἀγαθότης πρόσκειται, κακὰ ἐστὶν ὅμως, ἅτε δὴ τῆς καρδίας ἡμῶν κακῆς οὔσης, ἣν μάλιστα ὁ Θεὸς ἐξετάζει.

Δ. Ἐκ τούτου δὴ συνάγεις ὅτι οὐχ οἷόν τε ἡμῖν ἐστι διά τινος τῶν ἰδίων ἔργων ἀξίας προσάγεσθαι τὸν Θεὸν ἐς τὸ ἐκεῖνον εὖ ποιεῖν ἡμᾶς· πᾶν δὲ τοὐναντίον, ὅτι πᾶσιν οἷς ποιοῦμεν αὐτὸν παροξύνομεν καὶ τὴν παρ᾽ αὐτοῦ κατάκρισιν ἐκκαλοῦμεθα.

Μ. Πάνυ μὲν οὖν· διὸ καὶ λέγω ὅτι ἥκιστα

πρὸς

πρὸς τὰ ἡμέτερα ἔργα ἀφορῶν, μόνον δὲ τῷ συγγνώμων καὶ παναγαθος πεφυκέναι, ἡμᾶς διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν φιλεῖ, καὶ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἡμῖν ἀναλιθεὶς, τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα ἡμῖν ἀφίησι.

Δ. Πῶς οὖν ἡμᾶς τῇ πίστει δικαιοῦσθαι λέγεις;

Μ. Ὅτι διὰ τοῦ πεποιθέναι καὶ ἐλπίδας ἔχειν ἐπὶ ταῖς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπαγγελίαις, ταύτην πως τὴν δικαιοσύνην καταλαμβανόμεθα.

Δ. Νομίζεις οὖν ὅτι ὥσπερ ὁ Θεὸς ἡμῖν διὰ τοῦ εὐαγγελίου ταύτην προσφέρει, οὕτω καὶ προσενεχθεῖσαν, διὰ τῆς πίστεως ἡμᾶς ἀποδέχεσθαι προσήκει.

Μ. Ναί.

§. 20. Δ. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλικῶς κατεδέξατο, ὅσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγόμενοι πράττομεν, ἆρ' οὐκ ἐκείνῳ ἀρέσκει;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν, καθόσον γε ἀποδοχῆς

ὑπ'

ὑπ' αὐτοῦ ἀξιοῦται, καίτοιγε οὐκ ἄξια ταύτης ὑπάρχοντα.

Δ. Πῶς τοῦτο φής; οὐκ ἀποδοχῆς ἄξια δι' ἑαυτῶν ἐστιν, ἅτε δὴ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀποῤῥέοντα;

Μ. Οὐδαμῶς. ἀεὶ γάρ τινα ἐκ τῆς ἀκαθαρσίας τῆς ἡμετέρας σαρκὸς μολυσμὸν ἕλκει.

Δ. Τίς οὖν μηχανὴ τὰ κεχαρισμένα τῷ Θεῷ πράττειν;

Μ. Ἐὰν μετὰ πίστεως τὰ ἡμῶν ἔργα πράττηται, τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν ὁ ἐκεῖνα ποιῶν πεπεισμένος ᾖ, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἀκριβοδίκαιος, οὐδὲ ἀπότομος ἐν τῇ ἐκείνων ἐξετάσει ἔσται, ἀλλὰ τὸ ἐνδεὲς καὶ ἀτελὲς τῶν ἡμετέρων ἔργων τῇ τοῦ Χριστοῦ τελειότητι ἀποπληρῶν, καὶ πᾶν ὅσον ἐν ἐκείνοις ἀκάθαρτον τῇ ἐκείνου καθαρότητι περικαλύπτων, ἐν τάξει τελείων αὐτὰ ποίησεται.

Δ. Ἆρα οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων συλλογίσασθαί ἐστιν, ὅτι ὁ χριστιανὸς τοῖς ἑαυτοῦ ἔργοις δικαιοῦται μετὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κληθῆναι,

ἢ

ὅτι ἡ ἐκείνων ἀξία τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην περιποιεῖται αὐτῷ, ἧς παρακολούθημα τὸ σωτηρίας τυγχάνειν;

Μ. Οὐ δῆλα· τοὐναντίον γὰρ γέγραπται, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐναντίον αὐτοῦ δικαιωθήσεται. διὸ καὶ παραιτεῖσθαι δεῖ τὸ ἐκεῖνον τῶν βεβιωμένων ταῖς εὐθύναις εἰσπράττεσθαι ἡμᾶς.

Δ. Ἀλλ' ὅμως τὰ ἀγαθὰ τῶν πιστῶν ἔργα ἀνωφελῆ αὐτοῖς εἶναι οὐχ ἡγησόμεθα.

Μ. Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ μάτην ὁ Θεὸς μισθὸν τοῖς ταῦτα ποιήσασιν, οὐ μόνον ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μετὰ τοῦτον βίῳ, ἀποδώσειν ὑπέσχετο. ἀλλ' ὅμως ὁ μισθὸς δῶρόν ἐστιν αὐτοῦ, τῆς αὐτοῦ ἀγάπης, οἱονεὶ πηγῆς, ἀποῤῥέων. πρῶτον γὰρ ἡμᾶς παῖδας ποιεῖται, εἶτα δὲ τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα ἐξαλείψας, ὡσπερεὶ λήθῃ παραδοῦναι αὐτὰ βουλόμενος, τὰ ἀφ' ἡμῶν ἀποδοχῆς ἀξιοῖ.

Δ. Τί δέ; ἡ δικαιοσύνη αὕτη περὶ ἧς ὁ λόγος, μὴ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἔργων οὕτω χω-

ρίζεσθαι δύναται), ὥστε ἐκεῖνον ᾧ ἔνεστιν ἀν-λη, ἄμοιρον τούτων ἐστι);

M. Ἥκιστά γε· ἐπειδὴ γὰρ παραδεχόμεθα διὰ πίστεως τὸν Χριστὸν ἴδιον ἡμῖν ἑαυτὸν προσφέρει, αὐτὸς οὐ μόνον τοῦ θανάτου ἀπαλλάξειν ἡμᾶς, καὶ τῷ Θεῷ πατρὶ καταλλάξειν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἀναγεννήσειν διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, καὶ εἰς τινα ἅγιον ἀνανεῶσθαι βίον ὑπισχνεῖται, ταῦτα συνάπτεσθαι ἀνάγκη, ἵνα μὴ τὸν Χριστὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποσπῶμεν.

Δ. Ἐκ τούτων οὖν καταμαθεῖν ἐστιν, ὅτι ἡ πίστις ῥίζα τῶν καλῶν ἔργων ἐστὶν, οὐχὶ δ' αὐτὴ ἀμέλειαν ἐκείνων ἡμῖν ἐμποιεῖ, [illegible] πολλοῦ δεῖ.

M. Καλῶς γε εἴρηκας. διὸ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ εὐαγγελίου διδαχὴ δυσὶ τούτοις περιέχεται, πίστει καὶ μετανοίᾳ.

§. 21. Δ. Τί ἐστι μετάνοια;

M. Τὸ μισεῖν μὲν τὸ κακὸν, ποθεῖν δὲ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ταῦτα παρὰ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν· ἃ δύο ἀναπείθῃ ἂν ἡμᾶς ἀπο-

τάξα-

τάξασθαι ἑαυτοῖς, ἤγουν ταῖς κατ' ἄνθρωπον ἐπιθυμίαις, τήν τε ἡμετέραν σάρκα νεκρῶσαι, ἵνα τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡγεμόνι ἑπόμενοι, ἐν πάσαις ταῖς ἡμετέραις πράξεσι τῆς θεραπείας τοῦ Θεοῦ στοχαζώμεθα.

Δ. Τοῦτο ἦν ἄρα τὸ δεύτερον τῶν κεφαλαίων εἰς ἃ τὴν τῶν Χριστιανῶν εὐσέβειαν διείλομεν ἀρχόμενοι.

Μ. Ἦν γάρ· εἴπομεν δὲ τότε καὶ ὅτι ὁ ἀληθὴς τῆς τοῦ Θεοῦ θεραπείας κανών ἐστι, τὸ τὰ ὑπ' αὐτοῦ κελευόμενα ποιεῖν.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ὅτι οὐ βούλεται θεραπεύεσθαι ὑπ' ἡμῶν ὅπως ἂν ἡμῖν δοκῇ, ἀλλ' ὅπῃ αὐτῷ φίλον, καὶ ὡς ἂν προστάξῃ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ,

ἤτοι τῶν δέκα ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

Δ. ΤΙνα οὖν ἡμῖν ἔδωκε κανόνα, πρὸς ὃν τὸν ἡμέτερον βίον κατευθύνειν προσήκει;

Μ. Τὸν αὐτοῦ νόμον.

Δ. Τί δὲ περὶ αὐτοῦ περιέχει;

Μ. Εἰς δύο μέρη διῃρημένος ὢν, τῷ μ[ὲν] προτέρῳ τέτταρα παραγγέλματα περιεί-ληφε, τῷ δὲ ἑτέρῳ ἕξ· καὶ οὕτω δέκα ἐστὶ ἅπαντα τὰ ἐντάλματα.

Δ. Τίς οὕτω διεῖλεν;

Μ. Αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὃς δυσὶ πλαξὶν ἐγγ[...] χαραγμένον αὐτὸν ἔδωκε τῷ Μωϋσεῖ, [...] πολλάκις ἔλεξεν ὅτι δέκα ῥήμασι περιέχ[...]

Δ. Περὶ τίνος δὲ ἡ προτέρα πλά[...] προστάγματα ἔχει;

Μ. Περὶ τοῦ τὸν Θεὸν σεβάσασθαι ὡς δ[...]

Δ. Περὶ τίνος δὲ ἡ δευτέρα;

Μ. Περὶ τοῦ πῶς ἡμᾶς ἀλλήλοις προσ-φέρεσθαι δεῖ.

§. 22. Δ. Λέγε τὴν πρώτην ἐντολὴν, ἤ[...] πρῶτον κεφάλαιον.

Μ. Ἄκουε Ἰσραήλ. Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θ[...] σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, [...] οἴκου δουλείας. οὐκ ἔσονταί σοι Θεοὶ ἕτεροι ἐν[ώ]-πιόν μου.

Δ. Νυ[...]

Δ. Νῦν δὲ τὸν νοῦν τῶν ῥημάτων ἐξήγησαι.

Μ. Πρῶτον ὀλίγα τινὰ οἱονεὶ προοιμιάζει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένοις. ὅταν γὰρ Κύριον ἑαυτὸν ὀνομάζῃ, φανερὸν ἡμῖν ποιεῖται ὅτι ἐξουσίαν ἔχει τοῦ προστάττειν· τὸν δὲ Θεὸν ἡμῶν καλῶν ἑαυτὸν, ἐραστὰ ἡμῖν τοῦ ἰδίου νόμου ἐμποιεῖ. ὅμοιον γὰρ ὡς εἴ ποτε Σωτῆρα ἡμῶν ὠνόμαζεν ἑαυτόν. αὐτοῦ δὲ τοσαύτης ἡμᾶς εὐεργεσίας ἀξιοῦντος, πῶς οὐ δίκαιον ταύτην τὴν ἀμοιβὴν αὐτῷ ἀποδοῦναι, τὸ εὐπειθῆ λαὸν αὐτῷ εἶναι;

Δ. Ὁ δὲ τούτοις ἐπισυνάπτει περὶ τῆς ἐξελευθερώσεως τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ δουλείαν ὑπομείναντος λαοῦ, μῶν ἰδίως περὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ εἴρηται λαοῦ;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν, ὅσα γε κατὰ τὸ σῶμα· ἀλλ' ἔστι τι καὶ ἄλλο ἐξελευθερώσεως εἶδος τὸ πᾶσιν ἀνθρώποις κοινόν· ἡμᾶς μὲν γὰρ ἅμα πάντας τῆς Πνευματικῆς δουλείας, (δι' ἧς τῇ ἁμαρτίᾳ ἐδουλούμεθα) καὶ τῆς τοῦ

διαβόλου τυραννίδος ἀπήλλαξε.

Δ. Διὰ τί δὲ ἐν τῷ τοῦ νόμου προ

μνείαν τούτων ἐπιείσατο;

Μ. Ἵνα προδιδάσκῃ ἡμᾶς ὅτι εἰ

πολλὴν ἀχαριστίαν ἡμῖν ἐγκαλέσῃ, ἐ

αὐτῷ ἐν πᾶσιν εὐπειθεῖς καὶ κατήκοοι

μεθα.

Δ. Τί δὲ ἐν τῷδε τῷ πρώτῳ κεφα

ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν;

Μ. Ἵνα ὁλόκληρον τὴν προσήκουσ

τῷ τιμὴν προσάπτωμεν, εἰς ἄλλον μ

ταύτης μηδ' ὁτιοῦν μεταφέροντες.

Δ. Ποία δέ τις ἐστὶν ἡ ἰδία προσ

αὐτῷ τιμή, ἣν ἄλλοσε μεταφέρειν οὐ θ

Μ. Τὸ σέβεσθαι αὐτὸν, ἐπικαλ

τε, καὶ αὐτῷ μόνῳ πεποιθέναι· ἐνὶ δὲ λ

πάντα τὰ τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι πρέ

ἀπονέμειν.

Δ. Τί δὲ βουλόμενος προστίθησιν,

πιόν μου;

Μ. Ἐπειδὴ καὶ τὰ κεκρυμμένα τῆς

ίας ἡμῶν βουλεύματα ὁρᾷ καὶ γινώσκει, ἔτι καὶ κοιλῆς τύπων ἐστὶν, οὐκ ἀρκεῖται τῇ ἔξωθεν, ἤγουν διὰ γλώσσης, αὐτῷ περιαπτομένῃ ὑφ' ἡμῶν τιμῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἀπορρήτως ὑφ' ἡμῶν τιμᾶσθαι καὶ θεραπεύεσθαι βούλεται.

§.23. Δ. Πρὸς τὸ δεύτερον παράγγελμα μεταβαίνωμεν.

Μ. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Δ. Μῶν μὴ πᾶν εἶδος εἰκόνος ποιεῖν ἀπαγορεύει;

Μ. Οὐκ. ἀλλὰ δύο μόνον ἐνταῦθα ἀπαγορεύει, ἤγουν Θεοῦ τύπον ἀπεικονίζειν, ἢ ὁποιᾳδηποτοῦν εἰκόνι προσκυνεῖν.

Δ. Διὰ τί τῷ Θεῷ ὁρατήν τινα μορφὴν περιάπτειν οὐ θέμις;

Μ. Ὅτι αὐτὸς πνεῦμα ὢν, ἀΐδιός τε

καὶ ἀκατάληπτος ὑπάρχων, εἰκόνι σωματικῇ φθαρτῇ τε καὶ ἀψύχῳ ἀνόμοιός ἐστι παντελῶς.

Δ. Νομίζεις οὖν ἀτιμίαν τῇ ἐκείνου μεγαλειότητι περιτιθέναι τὸν σωματοειδῶς αὐτὸν ἀπεικάζειν βουλόμενον.

Μ. Ἔγωγε.

Δ. Τίς δὲ προσκυνήσεως τρόπος ἐνθάδε ἀπείρηται;

Μ. Τὸ εἰκόνι τινὶ γονυπετήσαντας προσεύχεσθαι, ἢ τινος ἄλλης τιμῆς αὐτὴν ἀξιοῦν, ὡς διὰ ἐκείνης ἡμῖν ἐμφαίνοντος ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ.

Δ. Οὐκοῦν νομίζειν χρὴ πᾶν τὸ γεγραμμένον ἢ γεγλυμμένον ἀποδοκιμάζεσθαι ἐνταῦθα· ἀλλὰ μόνον ἀπαγορεύεσθαι μηδεμίαν εἰκόνα ποιῆσαι, ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτῇ τὸν Θεὸν ζητεῖν, ἢ θεραπεύειν, ἢ καὶ (ὅπερ οὐδὲν διαφέρει) αὐτὴν οὕτω θεραπεύειν, ὡς διὰ ταύτης τῆς θεραπείας τιμῶντας τὸν Θεὸν, ἢ ἄλλως πῶς

αὐτῇ καταλέγεσθαι εἰς εἰδωλολατρείαν.

Μ. Οὕτως.

Δ. Τί δὲ αὐτῷ περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου διδάσκειν ἡμᾶς προσήκεται;

Μ. Ὥσπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου ὁ Θεὸς ἐδήλωσεν, οὐδένα πλὴν αὐτοῦ, τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ὑφ' ἡμῶν ἀξιωθῆναι δεῖν· οὕτως ἐνταῦθα τὸν ὀρθὸν καὶ ἀληθῆ προσκυνήσεως τρόπον ἐπιδείκνυσι, ἵνα πάσης δεισιδαιμονίας καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπίνοιαν ἐθελοθρησκείας ἡμᾶς ἀποτρέπῃ.

§. 24. Δ. Προΐωμεν.

Μ. Ἀπειλὴν προστίθησι, λέγων,

Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ἰσχυρὸς, ζηλωτὴς, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με.

Δ. Τίνος χάριν ἐμνήσθη τῆς αὐτοῦ δυνάμεως;

Μ. Ἵνα ἐντεῦθεν καταμάθωμεν ὅτι

ἱκανός ἐστι τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ τιμῆς παραχωρίζειν.

Δ. Διὰ τί ἑαυτὸν καλεῖ ζηλωτήν;

Μ. Ὅτι οὐ φέρει τινὰ τῆς ἰδίας δόξης κοινωνὸν ὄντα. ὥσπερ γὰρ αὐτὸν διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἄπειρον ἀγαθότητα δέδωκεν ἡμῖν, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἰδιοποιεῖται. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἁγνεία, τὸ αὐτὰς ἐκείνῳ καθιερῶσθαι, παντελῶς τε προσεληκέναι. ὡς πάλιν μοιχείαν ἐγκαλοῦνται ὅσοι τοῦτον χαίρειν ἐάσαντες, πρὸς δεισιδαιμονίαν καὶ ψευδοδιδασκαλίαν τρέπονται.

Δ. Τίς δὲ ἡ τούτου τοῦ λόγου ἔννοια, δι' οὗ λέγει ὅτι ἀποδίδωσιν ἁμαρτίαν πατέρων ἐπὶ τέκνα;

Μ. Ὅπως ἡμῖν μείζονα φόβον ἐμποιῇ, οὐ μόνον τοὺς ἐξαμαρτόντας τιμωρήσεσθαι ἀπειλεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν γενεὰν ἐκκοπῇ καὶ ἀρᾷ ἔνοχον γενήσεσθαι λέγει.

Δ. Ἆρα οὐκ ἀπρεπὲς, καὶ πάντως ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης ἐστὶ τὸ ἕτερον

ἀνθ᾽ ἑτέρου δίκην εἰσπράξεσθαι;

Μ. Εἰ μὲν τις τὰ ἀνθρώπινα ἐνθυμηθείη οἷα πέφυκε, παύσεται ταύτην τὴν ἀπορίαν προβαλλόμενος. φύσει μὲν γὰρ πάντες ὁμοίως ἀρᾷ ἔνοχοί ἐσμεν, καὶ ἐὰν ταύτῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐμμένειν ἐάσῃ, οὐκ ἂν αὐτοῦ καταμέμφεσθαι ἔχομεν. καθάπερ γὰρ τὴν ἰδίαν ἐνδείκνυται εὔνοιαν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς, ὅταν καὶ τοῖς αὐτῶν ἀπογόνοις εὐλογίας μεταδιδῷ· οὕτω φανερὸν σημεῖον τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν τιμωρίας δίδωσιν, ὅταν καὶ τοὺς ἀπ᾽ αὐτῶν ἐπιγινομένους καταράτους ὄντας περιορᾷ.

Δ. Ἐπὶ τὰ ἑξῆς πρόβαινε.

Μ. Ἵνα ἡμᾶς καὶ διὰ τῆς φιλικῆς ἐξεπιτόπτητος ἐπάγηται, ἐπαγγέλλεται ποιήσειν ἔλεον εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰ προστάγματα αὐτοῦ.

Δ. Πῶς τοῦτό φησιν, ἆρα λέγει ὅτι πάντες εὐσεβοῦς ἀνδρὸς ἔκγονοι, κἂν ἀσεβεῖς ὦσι, διὰ τὴν ἐκείνου εὐσέβειαν τεύξονται σωτηρίας παρ᾽ αὐτοῦ;

Μ. Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τοιοῦτόν ἐστιν ὅ φησιν, ὅτι δηλαδὴ οὕτως εὐμενῆ ἑαυτὸν παρέξει τοῖς πιστοῖς, ὥστε αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἐκείνων ἀπογόνοις εὐμενῶς προσφέρεσθαι· καὶ οὐ μόνον διδόναι αὐτοῖς τὸ εὐημερεῖν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλὰ καὶ ἁγιάζειν τὰς αὐτῶν ψυχὰς, ἵνα τῇ αὐτοῦ ποίμνῃ ἐγκαταλέγων.

Δ. Ἀλλὰ μὴν οὐκ ἐπὶ πάντων τοῦτο συμβαίνει.

Μ. Οὐ πάνυ. ὥσπερ γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ εἶναι βούλεται, τοῖς τῶν ἀσεβῶν ἐκγόνοις συγγνώμονα παρέχειν ἑαυτὸν ὁσάκις ἂν δοκῇ· οὕτως οὐδὲ τὴν ἰδίαν χάριτα οὕτω τῇ τῶν εὐσεβῶν γενεᾷ ὑπήκοον εἶναι ἐθέλει, ὥστε μὴ δύνασθαι τῶν ἀπ' αὐτῆς ὅσους ἂν βούληται ἀποδοκιμάζειν· ἐν τούτῳ μέντοι οὕτω μετριάζει, ὥστε ἕκαστον ἡμῶν κενὴν οὐκ οὖσαν οὐδ' ἀπατηλὴν ταύτην τὴν ὑπόσχεσιν ὁρᾶν.

Δ Διὰ τί ἐνταῦθα χιλίας γενεὰς ὀνομάζει, τὸν χρόνον τῆς τῶν ἀσεβῶν τιμωρίας τρισὶν ἢ τέτταρσι μόνον γενεαῖς περιγράψας;

Μ. Ἵνα

M. Ἵνα μάθωμεν ὅτι χαίρει μᾶλλον τῇ πραότητι ἢ τῇ ἀποτομίᾳ χρῆσθαι· ὥς που καὶ μαρτυρεῖ ὅτι συγγνωμονικός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ὀξύθυμος καὶ τιμωρητικός.

§. 25. Δ. Λέγε τὴν τρίτην ἐντολήν.

M. Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

Δ. Τοῦτο μοι διασάφησον.

M. Τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι καταχρῆσθαι ἀπαγορεύει, οὐ μόνον ἐν τῷ ἐπιορκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὅρκους ἀνοήτους ὀμόσαι.

Δ. Οὐκοῦν Θεὸν ἐνίοτε θέμις ὀμόσαι;

M. Ἔγωγε φημι, ὅταν εὔλογός τις αἰτία τοῦ ὅρκου παρῇ· λέγω δὲ, ὁσάκις ἀναγκαίου πράγματος μέγα φέροντος ἀλήθειαν ὅρκῳ πιστώσασθαι προσήκῃ, ἵνα μὴ ἡ ἐν ἀλλήλοις φιλία καὶ ὁμόνοια τινῶν λυθῇ.

Δ. Ἆρά γε μόνον ἀπέχεσθαι κελεύει ὅρκων οἷς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα βεβηλοῦται καὶ ἀτιμάζεται;

M. Ἑνὸς εἵνεκα μνησθεὶς, ἡμᾶς διδάσκει,

κα-

καθόλου μὴ δεῖν τὸ Θεοῦ ὄνομα ἄλλως ἐξαγορεύειν ἢ μετά τινος αἰδοῦς καὶ ἐντρεπῆς, καὶ οὕτως ὥστε αὐτὸ δοξασθῆναι. Ἐπεὶ μὲν γὰρ ἱερόν ἐστιν, ἡμᾶς εὐλαβεῖσθαι χρὴ μή πως αὐτὸ ἀτιμάζειν δοκῶμεν, ἢ τοῦ ἀτιμάζειν τοῖς ἄλλοις ἀφορμὴν δῶμεν.

Δ. Πῶς δὲ τοῦτον τὸν νόμον φυλάξομεν;

Μ. Περὶ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ μηδὲν ἄλλο λέγοντες ἢ διανοούμενοι, ἢ ὅ,τι ἂν πρὸς τὴν αὐτοῦ τιμὴν καὶ δόξαν τείνῃ.

Δ. Τί τὸ μετὰ ταῦτα;

Μ. Ἀπειλεῖ, λέγων ὅτι οὐ καθαρεῖσθαι τὸν λαβόντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ· τοῦτ᾽ ἔστιν, ὅτι οὐκ ἐν τοῖς ἀθῴοις καταλογίσεται τὸν ματαίως καὶ ἀλόγως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὀμόσαντα.

Δ. Ἐπειδὴ ἀλλαχοῦ λέγει ἅπαξ ὅτι τιμωρήσεται τὸν ἡντιναοῦν τῶν ἐντολῶν παραβάντα, διὰ τί ῥητῶς ἐνταῦθα τῷ παραβεβηκύσαντι τούτου τοῦ προστάγματος ταῦτα πάλιν ἀπειλεῖ;

Μ. Ἵνα μάθωμεν ἐντεῦθεν ὅσην σπουδὴν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ δόξῃ ποιεῖται· μαθόντες δὲ τοῦτο, ἐπιμελέστερον σπουδάζωμεν περὶ αὐτῆς καὶ ἡμεῖς, ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ ἀκούομεν αὐτοῦ τὴν κατὰ τῶν ὀλιγωρησάντων ταύτης ἀπειλήν.

§. 26. Δ. Πρὸς τὴν τετάρτην ἐντολὴν ἐρχώμεθα.

Μ. Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων, ἁγιάζειν αὐτήν. ἓξ ἡμέρας ἐργάσῃ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου ἐστίν. οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον σὺ, καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, ὁ βοῦς καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, καὶ πᾶν κτῆνός σου, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοί. ἐν γὰρ ἓξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τόν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. διὰ τοῦτο εὐλόγησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν.

Δ. Ἆρα ἓξ ἡμέρας συνεχεῖς πονεῖν κε-

λεύει ἵνα τῇ ἑβδόμῃ ἀναπαυώμεθα;

Μ. Οὐχ ἁπλῶς τοῦτο. ἀλλὰ ἓξ ἡμέρας πονεῖν συγχωρήσας, τὴν ἑβδόμην καταπαύσιμον τῶν ἔργων εἶναι κελεύει.

Δ. Οὐκοῦν ἀπὸ οὑτινοσοῦν ἔργου σχολάζειν ἡμᾶς παραγγέλλει;

Μ. Τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἰδίαν τινὰ θεωρείαν ἔχει. ἐπεὶ γὰρ ἡ τήρησις οὖν περὶ τῆς καταπαύσεως παραγγέλματος, τῶν παλαιῶν τελετῶν ἐστι διὰ καὶ ἐλθόντος τοῦ Χριστοῦ ἀνῃρέθη.

Δ. Μόνον λέγεις ἰδίως προσήκειν τοῖς Ἰουδαίοις ταύτην τὴν ἐντολήν, καὶ ὅτι οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς αὐτή, ἅτε δὴ πρόσκαιρος οὖσα;

Μ. Λέγω γὰρ ἐφόσον γε πρὸς τὴν τελετὴν ἀναφέρεται.

Δ. Τί δέ; ἔχει τοῦτο τὸ πρόσταγμα πλέον τι ταύτης τῆς τελετῆς;

Μ. Τρία ἐστὶ δι' ἃ τοῦτο ἐδόθη.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Ὅπως τῆς πνευματικῆς ἀναπαύσεως τύπος γένηται, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας

λιτείας ἔργα βεβαίαν τινὰ διάταξιν ἔχῃ· ἔτι δὲ ἕνεκα τοῦ τοῖς ὑπηρέταις ἀνακουφισμόν τινα δοῦναι τῶν πόνων.

Δ. Τίνα μοι πνευματικὴν ἀνάπαυσιν λέγεις;

Μ. Ὅταν ἡμεῖς μὲν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἔργων ἡσυχίαν ἄγωμεν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐν ἡμῖν ἐνεργῇ.

Δ. Τίς δέ ἐστιν ὁ τοῦ σχολάζειν τρόπος;

Μ. Ἐὰν τὴν ἡμετέραν σάρκα σταυρώσωμεν, τοῦτ᾽ ἔστιν ἐὰν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν φύσει ἀποταξώμεθα, ἵνα τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι κυβερνώμεθα.

Δ. Πότερον δὲ ἀπόχρη δι᾽ ἑβδόμης ἡμέρας τοῦτο πράττειν;

Μ. Οὐκ, ἀλλὰ συνεχῶς ποιητέον· ἐξ ὅτου γὰρ ἂν ἅπαξ ἀρξώμεθα, ἅπαντα τὸν βίον τοῦτο δεῖ ποιοῦντας διατελεῖν.

Δ. Τίνος οὖν ἕνεκα ἡμέρα τις ῥητὴ τούτῳ τῷ ἔργῳ προστέτακται;

Μ. Οὐδεμία ἀνάγκη τὸν τύπον τῇ ἀ-

λήθεια αὐτοῦ παντελῶς ὅμοιον εἶναι, ἱκανὸν δὲ εἰ κατά τι ἔοικεν αὐτῷ, ἤγουν μέχρι τοῦ δύνασθαι αὐτὴν τυπῶσαι.

Δ. Διὰ τί δὲ ἡ ἑβδόμη ἡμέρα τῶν ἄλλων προετιμήθη;

Μ. Ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ αἰνίττεται τελειότητα, διὸ καὶ πρὸς τὸ ἀϊδιότητα σημαίνειν ἐπιτήδειός ἐστιν. ἅμα δὲ καὶ δηλοῖ ὅτι αὕτη ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυσις ἀπὸ μὲν τῆς νῦν ζωῆς ἀρχὴν λαμβάνει, οὐ τελειωθήσεται δὲ πρὶν ἡμᾶς τὸν παρόντα μεταλλάξαι βίον.

§. 27. Δ. Πῶς δὲ κελεύει ἡμᾶς σχολὴν ἄγειν, τῷ ὑποδείγματι αὐτοῦ ἑπομένους;

Μ. Ὅλον τὸν κόσμον ἓξ ἡμέραις κατασκευάσας, τὴν ἑβδόμην τῇ τῶν ἰδίων ἔργων θεωρίᾳ προσέταξε καὶ ἀνέθηκεν· ὅπερ ἵνα καὶ ἡμεῖς προθυμότερον ποιῶμεν, τοῦτο τὸ παράδειγμα προτίθησιν, ὅπερ ἡμῖν παρέσχηκεν· οὐδὲν γὰρ ποθεινότερον ἢ τὸ μιμητὰς αὐτοῦ ὑπάρχειν.

Δ. Ἆρα

Δ. Ἆρά γε ἡμᾶς ἀδιαλείπτως τὰ τοῦ θεοῦ ἔργα σκέπτεσθαι καὶ μελετᾷν προσήκει, ἢ δι' ἑβδόμης ἡμέρας τοῦτο ποιεῖν ἀπόχρη;

M. Καθ' ἑκάστην δῆλον ὅτι τοῦτο ἡμῖν ποιητέον· ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἰδίαν τινὰ καὶ τακτὴν πρὸς τοῦτο ἔχομεν ἡμέραν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ διάταξις ἣν εἶπον.

Δ. Τίνα οὖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τακτὰ εἶναι δεῖ ἔργα;

M. Συνελθεῖν δεῖ τὸν ὅμιλον αὐτῶν τὰ τοῦ Θεοῦ μαθησόμενον λόγια, τάς τε εὐχὰς ὁμοῦ καὶ τῆς πίστεως ἐξαγόρευσιν ποιησόμενον.

Δ. Πῶς δὲ φῂς ταύτην τὴν ἐντολὴν καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑπηρετικῶν πόνων ἀνάπαυλαν τείνειν;

M. Ὅπως οἱ τοῖς ἄλλοις ὑποτεταγμένοι ὄντες ἀπὸ τῶν καμάτων ἀναπνεῖν δυνηθῶσι. τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸ διασώζειν τὴν τῆς κοινῆς πολιτείας κατάστασιν συμβάλλεται. ὅταν γὰρ ἡμέρα τις τῇ αὐτῶν ἀναπαύσει δοθῇ, τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου πρὸς τοὺς πόνους ἑαυτὸν ἐθίζει ἕκαστος.

Δ. Ὥρα

Δ. Ὥρα νῦν ἰδεῖν ἢ τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἡμῖν προσήκει.

Μ. Τὸ μὲν κατὰ τὴν τελετὴν, ἠκυρώθη, ἅτε δὴ τῆς αὐτοῦ ἀληθείας ἐν Χριστῷ ὑπαρξάσης.

Δ. Πῶς;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη τῇ δυνάμει τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῇ αὐτοῦ ἀναστάσει εἰς καινόν τινα βίον συνανιστάμεθα.

Δ. Ἀκυρωθείσης οὖν τῆς τελετῆς, τί ἐκ τούτου τοῦ προστάγματος λείπεται ἡμῖν;

Μ. Τὸ τὰ ὁσίως διατεταγμένα πρὸς εὐταξίαν τῆς ἐκκλησίας, φυλάσσειν· μάλιστα δὲ τὸ πρὸς ἀκρόασιν τῶν θεοπαραδότων λογίων τὸν λαὸν συνέρχεσθαι, καὶ χάριν τοῦ τάς τε προσευχὰς κοινῇ ποιεῖσθαι, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν μυστήρια τελεῖν.

Δ. Τί δὲ, τὸν τῆς παλαιᾶς τελετῆς τύπον εἰς οὐδὲν συμβάλλεσθαι ἡμῖν νομιστέον;

Μ. Οὐδαμῶς· δεῖ γὰρ τοῦτον τὸν τύπον

πρὸς

πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀλήθειαν ἀνάγειν, τοῦτ' ἔστι πρὸς ἐκεῖνο ὃ προετύπου. ἵνα δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ ἀληθινὰ μέλη ὄντες, τοῖς μὲν ἡμετέροις ἔργοις χαίρειν εἴπωμεν· αὐτὸν δὲ ἐάσωμεν ἡμῖν χρῆσθαι ὅ, τι περ αὐτῷ βουλομένῳ ἐστί.

§. 28. Δ. Ἐπὶ τὰ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλακὶ μεταβῶμεν.

Μ. Ἐντεῦθεν ἀρχὴν λαμβάνει. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.

Δ. Τί ἐστι τὸ τιμᾶν;

Μ. Τὸ μετὰ πολλῆς ταπεινοφροσύνης τοῖς γονεῦσι προσφέρεσθαι. πειθηνίους τε αὐτοῖς εἶναι, διὰ τιμῆς ἄγοντας αὐτοὺς, καὶ αὐτοῖς ἐπικουροῦντας, ἐνί τε λόγῳ, πᾶσαν σπουδὴν περὶ αὐτῶν ποιουμένους. τρισὶ γὰρ τούτοις τοῖς κεφαλαίοις περιέχεται ἡ ὀφειλομένη τοῖς γονεῦσι παρὰ τῶν τέκνων τιμή.

Δ. Πρόϊθι δή.

Μ. Τῇ ἐντολῇ παραζεύγνυσι ὁ Θεὸς ὑπόσχεσιν, ὅταν λέγῃ, Ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι.

Δ. Ποῖον

Δ. Ποῖόν ἐστιν ὃ λέγει;

Μ. Ὅτι μακροβίους ἀπεργάσεται ὅσοι ἂν τοῖς γονεῦσι τὴν προσήκουσαν ἀπονείμωσι τιμήν.

Δ. Ἐπιπονωτάτου ὄντος τοῦ παρόντος βίου καὶ παντοδαπῶν γέμοντος κακῶν, πῶς ἐν εὐεργεσίας τάξει ποιεῖσθαι ἡμᾶς τὴν τῆς ζωῆς πολυχρονιότητα ὁ Θεὸς βούλεται;

Μ. Ὁ νῦν βίος ὁποσονοῦν ταλαίπωρος ἂν εἴη, ταῖς τοῦ Θεοῦ δωρεαῖς ὅμως αὐτὸν δεῖ τοὺς πιστοὺς ἐγκαταλέγειν οἷς δίδοται· ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ πατρῴαν τινὰ εὔνοιαν ἐνδείκνυται ὅταν αὐτοὺς ἐνταῦθα ὄντας διασώζῃ.

Δ. Ἀλλὰ πότερον ἀκολούθως τούτοις Θεῷ κατάρατον εἶναι λέξομεν, ὅστις ἂν ὠκύμορος γένηται καὶ ἄωρος ἀποθάνῃ;

Μ. Οὐ γάρ. μᾶλλον γε πολλοὺς ἐστὶν ὁρᾷν τοσούτῳ βραχυβιωτέρους ὄντας τῶν ἄλλων, ὅσῳ περ ἂν πλέον ὑπὸ Θεοῦ ἀγαπῶνται.

Δ. Εἰ δὲ ταῦθ᾽ οὕτως ἔχει, πῶς τὴν αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ἐπιτελεῖ ὁ Θεός;

Μ. Πάνθ᾽

Μ. Πάνθ' ὅσα ἀγαθὰ ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐν τῷ παρόντι βίῳ δώσειν ὑπέσχετο, ἡμᾶς νοεῖν χρὴ ὅτι ἐπὶ τούτῳ τῷ διορισμῷ ἐπηγγείλατο, ἐφόσον τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ σωτηριώδη ὄντα τυγχάνει. δεῖ γὰρ περὶ πάντων λόγον αὐτῆς ἔχειν καὶ ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, εἴγε μὴ μέλλομεν ὡς πάρεργον ἐκπονεῖσθαι τὸ ἔργον.

Δ. Τί δὲ οἱ τοῖς γεννήσασιν ἀπειθεῖς;

Μ. Οὐ μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ κρίσει παραδώσει τιμωρίᾳ αὐτοὺς ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ ἐνδημοῦντας ἔτι τῷ νῦν βίῳ κολάσει κατὰ τὸ σῶμα, ἢ πρὸ ὥρας αὐτοὺς ἀναρπάζων, ἢ θανάτου τι εἶδος ἐπονείδιστον καὶ δύσφημον ἐπιπέμπων, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον.

Δ. Ἀλλ' οὐχὶ ῥητῶς τὴν Χαναὰν γῆν ἐπαγγέλλεται ἐν ταύτῃ τῇ ὑποσχέσει;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν τόγε πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας· ἀλλ' ἡμᾶς χρὴ γενικώτερον ἐκλαμβάνειν τὸ ῥηθέν· καὶ γὰρ ἐν οἱᾳδήποτ' ἂν χώρᾳ ὦμεν, δίδωσιν ἡμῖν κατοίκησιν ἐν αὐτῇ, ἅτε δὴ οὔσης αὐτοῦ ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Δ. Οὐδὲν

Δ. Οὐδὲν ἄλλο περιέχει τὸ πρόσταγμα;

Μ. Εἰ καὶ τῶν γεννητόρων μόνον ἐμνήσθη, ὅμως καὶ τοὺς ἐν ἀξιώματι ὄντας καὶ προϊσταμένους ἡμῶν περιλαμβάνει, ἐπειδὴ ὁ αὐτός ἐστι καὶ περὶ τούτων λόγος.

Δ. Πῶς;

Μ. Ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸ προστάττειν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ λαβόντες ἔχουσιν· οὐδὲν γὰρ οὐδὲ γονέων, οὐδὲ ἀρχόντων, οὐδὲ προστατῶν ὁποῖον δήποτε οὖν ἀξίωμά ἐστιν, οὐδὲν κράτος, οὐδεμία τιμή, εἰ μὴ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, ᾧ τὰ τοῦ κόσμου φίλον οὕτω διατάξασθαι.

§. 29. Δ. Λέγε τὸ ἕκτον πρόσταγμα.

Μ. Οὐ φονεύσεις.

Δ. Πότερον οὐδὲν ἄλλο ἢ αὐτόχειρας εἶναι ἀπαγορεύει.

Μ. Οὐδαμῶς. ἐπειδὴ γὰρ Θεός ἐστιν ὁ ταῦτα προστάττων, ἡμᾶς χρὴ ἐννοεῖν ὡς οὐ μόνον τὰ ἔκτοθεν φαινόμενα ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ κεκρυμμένα τῆς διανοίας ἡμῶν βου-

λεύματα

λεύματα ἐξετάζει, καὶ ταῦτα δὴ οὐχ ἥκιστα.

Δ. Ἔοικας ἄρα ὑπαινίττεσθαι καὶ παραδηλοῦν εἶδός τι φόνου ἀφανοῦς καὶ λεληθότος, οὗπερ καὶ αὐτοῦ ὁ Θεὸς καθαρεύειν ἡμᾶς ἀξιοῖ, ταύτην τὴν ἐντολὴν διδούς.

Μ. Οὕτως ἔχει. τὸ γὰρ ὀργίζεσθαι τῷ πέλας, τὸ μισεῖν, καὶ ὑπούλως πρὸς αὐτὸν ἔχειν, τὸν τοῦ βλάπτειν καραδοκοῦντα καιρόν, παρὰ τῷ Θεῷ οὐδὲν τοῦ φονεύειν διαφέρει.

Δ. Ἆρά γε, ἐὰν μηδενὶ ἀπεχθανώμεθα, τοῦ καθήκοντος ἀπαλλαξόμεθα;

Μ. Οὐκ, ἀλλ' ἀπαγορεύων ἀπέχθειαν ἔχειν πρὸς τὸν πέλας, καὶ ἀπέχεσθαι παντὸς ἐξ οὗ μέλλει βλάβην λήψεσθαι, ἅμα δῆλός ἐστι κελεύων ἡμᾶς αὐτὸν ἐκ καρδίας φιλεῖν, καὶ ἄριστα φρονεῖν αὐτῷ.

Δ. Ἐρχώμεθα ἐπὶ τὸν ἕβδομον.

Μ. Οὐ μοιχεύσεις.

Δ. Τί ἐστι τὸ κεφάλαιον τούτου τοῦ παραγγέλματος;

Μ. Ὅτι

Μ. Ὅτι πᾶσαν μοιχείαν καὶ πορνείαν ὁ Θεὸς βδελύττεται· διὸ καὶ τούτων ἡμᾶς ἀπέχεσθαι χρὴ, ἵνα μὴ αὐτὸν ἐξοργίζωμεν.

Δ. Οὐδὲν δὲ ἄλλο βούλεται;

Μ. Τοῦτο ἀεὶ ἐνθυμεῖσθαι προσήκει, ὅτι ὁ ἡμέτερος νομοθέτης τοιοῦτος πέφυκεν, ὥστε οὐ τὰ ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὰ ἔνδοθεν ὁρᾷν, ἅτε δὴ τοῖς βάθεσι τῆς ἡμετέρας καρδίας ἐμβατεύων.

Δ. Τί οὖν πλέον περιέχει;

Μ. Ἐπειδὴ αἵ τε ψυχαὶ ἡμῶν καὶ τὰ σώματα, ναοὶ τοῦ ἁγίου πνεύματός εἰσιν, ἡμᾶς ἀξιοῖ ὁ Θεὸς ἄχραντα καὶ ἀμόλυντα διατηρεῖν ἑκάτερα, καὶ οὐ μόνον ἔργῳ ἁγνοὺς εἶναι, τῆς ἔξωθεν ἀπεχομένους ἀσελγείας, ἀλλὰ καὶ ἄχρι τῆς καρδίας, ῥημάτων τε καὶ σχημάτων, ὥστε ἡμᾶς παντελῶς κατὰ μὲν σῶμα, πάσης πορνείας, κατὰ δὲ ψυχὴν, πασῶν ἀσελγῶν ἐπιθυμιῶν καθαρεύειν, ἐφ' ᾧ μηδὲν ἡμῶν μέρος τῇ λαγνείας ἀκαθαρσίᾳ μεμιάνθαι.

§. 30. Δ. Ἄγε δὴ, ποῖόν ἐστι τὸ ὄγδοον

Μ. Ὀ

Μ. Οὐ κλέψεις.

Δ. Πότερον ὁ νομοθέτης ἐκείνους μόνον κλέπτας ἐγγράφει ὥσπερ οἱ παρ' ἀνθρώποις κείμενοι νόμοι ζημιοῦσιν, ἢ καὶ ἄλλους τινὰς μετὰ τούτων τάττει;

Μ. Κλέπτας καταλέγει, καὶ ὅσοι τοὺς πέλας διὰ τεχνασμάτων ὁποιωνοῦν ἀποστεροῦσιν, ἢ ἀποστερεῖν πειρῶνται. διὸ καὶ ἐνταῦθα ἀπείρηται οὐ μόνον τὸ βιαζομένους τἀλλότρια ἁρπάζειν, ἀλλὰ καὶ τὸ παράγοντας καὶ παρακρουομένους χεῖρας ἐκείνοις προσφέρειν, ἢ θηρᾶν ἐκεῖνα ἄλλῃ ὁποιᾳδήποτε μηχανῇ ἀδίκῳ χρωμένους.

Δ. Τί δὲ οἱ ὁρμήσαντες μὲν κλέπτειν, οὐ χωρήσαντες δὲ καὶ μέχρις ἔργου, καθαροὶ τούτου τοῦ ἐγκλήματός εἰσι;

Μ. Τοῦτο ἀεὶ διὰ μνήμης ἔχειν δεῖ, ὅτι ὁ νομοθέτης πνευματικὸς ὢν, οὐ μόνον τὰ ἔξωθεν ὁρώμενα ἐξετάζει, καὶ τοὺς προσφανῶς κλέπτοντας κολάζειν ἀξιοῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅσοι παρ' ἑαυτοῖς λογίζονται καὶ βουλεύονται πῶς οἱ ἄλλοι μεῖον-

ἐκτήσουσιν, ἵνα πλεονεκτεῖν αὐτοὶ δύνωνται.

Δ. Τί οὖν ἐστι τὸ ἡμέτερον ἔργον, κατὰ ταύτην τὴν ἐντολήν;

Μ. Τὸ ἕκαστον ἐᾶν τὰ ἴδια ἔχειν.

Δ. Λέγε μοι τὸ ἔννατον πρόσταγμα.

Μ. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Δ. Ἆρα γε τὸ ἐν δικαστηρίῳ ἐπιορκεῖν ἀπαγορεύει μόνον, ἢ καὶ τὸ ὁπωσδήποτε καταψεύδεσθαι τοῦ πέλας;

Μ. Ἓν ἐπιορκίας εἶδος προθέμενος, διαγγέλλει μὴ καταψεύδεσθαί τινος τοπαράπαν, μηδὲ ταῖς ἡμετέραις διαβολαῖς ἀτιμίαν περιτιθέναι αὐτῷ, ἢ ζημιῶσαι εἰς τὰ χρήματα.

Δ. Διὰ τί οὖν ῥητῶς τῆς παρὰ τοῖς κριταῖς ἐπιορκούντων ἐμνήσθη;

Μ. Ἵνα μᾶλλον ἡμῖν μισητὸν καὶ φευκτὸν ἀποδείξῃ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα· παρεκδηλῶν δῆτα ὅτι ὁ διαβάλλειν καὶ κατηγορεῖν εἰθισμένος, οὐδὲ ἐπιορκεῖν μετὰ ταῦτα ὀκνήσει παρὰ τοῖς δικασταῖς, ἕνεκα τοῦ ὀνειδίζειν τὸν πέλας περιβάλλειν.

Δ. Ἆρ'

Δ. Ἆρ' οὐ μόνον καταλαλεῖν τινος, ἀλλ' ἔτι καὶ πονηρὰν ὑποψίαν περὶ αὐτοῦ ἔχειν, ἢ ἄδικον κρίσιν ποιεῖσθαι αὐτοῦ, ἀπαγορεύει;

Μ. Ἀμφότερόν γε ἀκολούθως τῇ προειρημένῃ αἰτίᾳ. ἃ γὰρ ἐν ὄψει τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν οὐ θέμις, ταῦτα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ οὐδὲ βούλεσθαι ὅσιον.

Δ. Εἰπὲ οὖν συντόμως τί τόδε τὸ πρόσταγμα περιέχει.

Μ. Τὸ μὴ δεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν πέλας κακὴν ὑπόληψιν ἔχειν, μηδὲ αὐτοὺς διαβάλλειν, μᾶλλον δὲ περὶ πάντων διανοεῖσθαι ὡς ἀγαθῶν ὄντων, ὅσον γε μὴ τἀληθὲς ἐναντιοῦται, καὶ φυλάττεσθαι μή πως οἱ ἡμέτεροι λόγοι ἀδοξίαν αὐτοῖς τινα φέρωσι.

§. 31. Δ. Λέγε τὸ ἔσχατον.

Μ. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοὸς αὐτοῦ, οὔ-

τε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστί.

Δ. Πνευματικοῦ ὄντος ὅλου τοῦ νόμου, ὡς πολλάκις ἔφθης εἰπὼν, καὶ τοῦ νομοθέτου ἐν τοῖς περιφερομένοις προστάγμασιν οὐ μόνον τὰ ἔξωθεν ἡμῶν ἔργα ἀναστέλλειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἔντοθεν ἐπιθυμίας μεταρρυθμίζειν ἀξιοῦντος, τί πλέον ἐνταῦθα λέγεται;

Μ. Διὰ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων τὰ κακὰ βουλεύματα ἡμῶν καὶ τὰς ἐπιθυμίας χαλινῶσαι βουληθεὶς, ἐνταῦθα ἀπαγορεύει καὶ τὸ διανοεῖσθαί τι κακὸν μετά τινος ἐπιθυμήσεως, κἂν μή τις προχωρῇ μέχρι τῆς προαιρέσεως τοῦ ποιεῖν αὐτό.

Δ. Ἆρα οὖν ἁμαρτίαις ἐγκαταλέγεις καὶ ἐλαχίστας ἐπιθυμίας ἁστινασοῦν τὰς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ὑπερχομένας, κἂν μὴ αὐτοὶ παρασυρώμεθα ὑπ' αὐτῶν ἀλλ' αὐταῖς ἀντιτείνωμεν;

Μ. Τοῦτο παντί που σαφὲς, ὅτι αἱ κακαὶ ἐπιθυμήσεις ἡμῶν πᾶσαι ἐκ τῆς δια-

φθορᾶς

φθορᾶς τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀρχὴν λαμβάνουσι, κἂν ἡμεῖς ἀντιμαχώμεθα αὐταῖς. ὃ δὲ νῦν λέγω τοιοῦτό ἐστι· τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἐστὶ περὶ τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν, γαργαλισμῷ τινι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἐπάγεσθαι βουλομένων, ἐὰν καὶ οὐδὲν ἀνύωσιν, οὐδὲ πείθωσιν αὐτήν.

Δ. Λέγεις οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτου διείρηται μὴ δεῖν ἡμᾶς τῶν ἀλόγων παθῶν ἡττᾶσθαι, μηδὲ αὐτοῖς πείθεσθαι· ἐνταῦθα δὲ ὁ νομοθέτης οὕτω καθαροὺς ἡμᾶς ἀξιοῖ εἶναι, ὥστε μηδὲ ἐὰν κακήν τινα ἐπιθυμίαν παρεισδῦναι εἰς τὰς ἡμετέρας ψυχάς, τὴν πρὸς ἁμαρτίαν παρορμῶσαν αὐτάς.

Μ. Ἔγωγε.

Δ. Οὐκοῦν δυνάμεθα νῦν πάντα τὰ τοῦ νόμου ἀνακεφαλαιώσασθαι;

Μ. Μάλιστα, εἰς δύο κεφάλαια διελόντες αὐτόν· ὧν τὸ μὲν ἔστι, τὸ τὸν Θεὸν ἀγαπᾷν ἐξ ὅλης τῆς ἡμετέρας καρδίας, ἐξ ὅλης ψυχῆς, ἐξ ὅλης ἰσχύος· τὸ δὲ ἕτερον, τὸ τοὺς πέλας ὁμοίως ἑαυτοῖς φιλεῖν.

Δ. Τί

Δ. Τί ἐστι τὸ Θεὸν ἀγαπᾷν;

Μ. Τὸ ἀγαπᾷν ὡς Θεὸν ὄντα, ἤγουν ἀποδεχομένους αὐτὸν ὡς δεσπότην, σωτῆρα, καὶ πατέρα ὄντα· διὸ καὶ τοὺς αὐτὸν ἀγαπῶντας ἀνάγκη ἅμα αἰδεῖσθαι, καὶ σέβεσθαι, πειθαρχεῖν τε καὶ πεποιθέναι αὐτῷ.

Δ. Τί δὲ βούλεται αὐτῷ τὸ ἐξ ὅλης τῆς ἡμετέρας καρδίας, ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἰσχύος ἀγαπᾷν τὸν Θεόν;

Μ. Τὸ οὕτω θερμῶς καὶ γνησίως αὐτὸν φιλεῖν, ὥστε ἡμᾶς τοπαράπαν οὐδὲν ἐπιθυμεῖν, οὐδὲν ἐνθυμεῖσθαι, καὶ περὶ οὐδὲν σπουδάζειν ὅπερ ἂν τῇ εἰς αὐτὸν ἀγάπῃ ἐναντίον ᾖ.

§. 32. Δ. Διασάφησον δὴ καὶ τὸ ἕτερον κεφάλαιον.

Μ. Ὥσπερ ἡμεῖς οὕτω πεφύκαμεν ἑαυτοὺς ἀγαπᾷν, ὥστε ταύτην τὴν στοργὴν ἁπάσας τὰς ἄλλας ὑπερβάλλειν· τὸν αὐτὸν τρόπον προσήκει οὕτως εὐνοϊκῶς ἔχειν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πέλας, ὥστε ἀεὶ, εἴτε τι βουλευόμεθα, εἴτε τι ποιοῦμεν, εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην, οἱονεί τινα κανόνα, ἀποσκοπεῖν. Δ. Τίνας

Δ. Τίνας δὲ καλεῖς τοὺς πέλας;

Μ. Οὐ τοὺς συγγενεῖς μόνον καὶ φίλους, ἢ ἀναγκαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἡμῖν ἀγνώστους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀπεχθεῖς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας.

Δ. Ποία δέ τινι συναφεία ἐκεῖνοι συνημμένοι ἡμῖν εἰσι;

Μ. Δῆλον ὅτι ἐκείνῃ ἣ παρ' ὁ Θεὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἀλλήλοις συνέζευξε καὶ συνῳκείωσεν· αὐτὴ δὲ ἱερὰ καὶ ἁγία οὖσα τυγχάνει, καὶ διὰ οὐδὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων πονηρίας ἀναιρεθῆναι.

Δ. Σὺ οὖν λέγεις ὅτι εἴτις ἡμᾶς μισεῖ, τοῦτο τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ κακίᾳ ἀναθετέον· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ αὐτὸν τοῖς πλησίον ἐγγράφειν δεῖ ἡμᾶς, πειθομένους τῷ Θεῷ, ὃς ἀπαράβατον ἡμῖν περὶ ταύτης τῆς συναφείας ἔθηκε νόμον.

Μ. Οὕτως.

Δ. Ἐπειδὴ τὴν ἀληθῆ λατρείαν τοῦ Θεοῦ ὁ νόμος διδάσκει, οὐχὶ πάντως κατ' αὐτὸν ζῆν βιοῦν τοὺς Χριστιανούς;

Μ. Πάνυ γε· ἀλλὰ μείζων ἐστὶν ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀσθένεια, ἢ ὥστε τινὰ αὐτῶν πάντα τὰ καθήκοντα ἀποτελεῖν δύνασθαι.

Δ. Διὰ τί οὖν οὔπω τελείους ἀξιοῖ ἡμᾶς ει), εἴγε τοῦτο ὑπὲρ δύναμιν ἡμετέραν ἐστίν;

Μ. Οὐδὲν ἄρα πλέον τῶν ὀφειλομένων ζητεῖ παρ' ἡμῶν· ὅμως μέντοι ἐὰν πρὸς τὸν προτεθέντα κανόνα ῥυθμίζων τὸν ἑαυτῶν βίον πειρώμεθα μόνον, κἂν ἡμεῖς τοῦ σκοποῦ, ἤγουν τῆς τελειότητος, μακρὰν ἀπολειπώμεθα, τὸ ἐνδεὲς καὶ ὅσον οὐκ ἐφικτόν, καίτοι ὀφειλόμενον, αὐτὸς καταχαρίζεται ἡμῖν.

Δ. Πότερον δέ σοι λόγος περὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἁπλῶς, ἢ μόνον περὶ τῶν πιστῶν;

Μ. Ὁ μήπω τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι ἀναγεννηθεὶς οὐχ οἷός τε ἔσται οὐδέν, οὐδὲ τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῷ νόμῳ κελευομένων ποιεῖν. ἐὰν δὲ καὶ ποιοῦμεν εὑρίσκεσθαί τινα τὸ μέρος τι τοῦ νόμου φυλάττειν δυνάμενον,

οὐχ

οὐχ ἱκανῶς τὰ δέοντα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀ-
ποτελέσῃ· καὶ γὰρ ὁ Κύριος κατάρᾳ ἐνέχεσθαι
λέγει πάντα τὸν μὴ ὅλον τὸν νόμον τελείως
φυλάξαντα.

§. 33. Δ. Ἐκ τούτων ἄρα δῆλον ὅτι ὥσπερ
δύο ἀνθρώπων ἐστὶν εἴδη, οὕτω καὶ διπλόν τοῦ
νόμου ἐστὶν ἔργον.

Μ. Οὕτω. καὶ γὰρ παρὰ μὲν τοῖς ἀπίστοις
οὐδὲν ἄλλο δύναται ἢ αὐτοὺς ἐλέγχειν, καὶ
ἀναπολογήτους ἀποδεικνύειν παρὰ τῷ Θεῷ·
(καὶ τοῦτό ἐστιν ἄρα τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου λε-
γόμενον, ὅτε αὐτὸν διακονίαν θανάτου καὶ κα-
τακρίσεως καλεῖ) παρὰ δὲ τοῖς πιστοῖς πολὺ
διαφέροντος ἔργου ἔλαχε.

Δ. Τοῦ τίνος δή;

Μ. Πρῶτον, διὰ τοῦ διδάσκειν αὐτοὺς,
ὡς οὐχ οἷοί τε εἰσὶ τοῖς ἰδίοις ἔργοις δικαιωθῆ-
ναι, τὸν ὄγκον αὐτῶν καταστείλας, καὶ ἐξ ὑ-
περηφάνων ταπεινόφρονας ἀπεργασάμενος,
ἑτοίμους ποιεῖ πρὸς τὸ ζητεῖν καὶ προσδοκᾷν τὴν
ἑαυτῶν σωτηρίαν παρὰ Χριστοῦ· εἶτα καὶ πολ-

λῶ μείζονα ἀπαιτεῖν αὐτοὺς ἢ κατὰ δύναμιν αὐτῶν, προτρέπει πρὸς τὸ δι' εὐχῶν αἰτήσασθαι ἰσχὺν παρὰ τοῦ Κυρίου· ἅμα δὲ ἐλέγχει αὐτοὺς συνειδότας ἑαυτοῖς ὑπευθύνοις οὖσι, καὶ ταῦτα ἵνα μὴ μεγαλοφρονῶσι. τὸ τελευταῖον δὲ, διά τινι χαλινῷ αὐτοὺς ἀναστέλλει, ὥστε μὴ ἔξω τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ χωρεῖν.

Δ. Καίτοι οὖν ὅσον τῇ γῇ ἐνδιατρίβομεν χρόνον, οὐδέποτε τὰ τοῦ νόμου ἀκριβῶς καὶ τελείως φυλάσσομεν, οὐκ ἄνευ λόγου ὅμως οὔπω τελείους ἡμᾶς ἀξιοῖ εἶναι· δείκνυσι γὰρ ἡμῖν τὸν σκοπὸν ἐφ' ὃν ἡμᾶς βάλλειν χρὴ, ἵνα ἕκαστος ἐφόσον ἔτυχε τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ταύτης τῆς ἀκριβοῦς ὀρθότητος βίου στοχάζεσθαι πειρᾶται, καὶ τῇ ἄγαν σπουδῇ μείζονα προκοπὴν τῆς ἐπιβολῆς καθ' ἑκάστην ποιεῖν.

Μ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

Δ. Οὐχὶ ἀκριβῆ ὅλης τῆς δικαιοσύνης σταθμὴν ὁ νόμος περιέχει;

Μ. Κομιδῇ γε· καὶ πρὸς τοῦτον μόνον ἀπευθύνειν ἡμᾶς τὸν ἡμέτερον βίον βούλεται, καὶ

εἰ τούτου πέρα παραβαίνοντες κατατολμῶμέν τινος, τοῦτο ἐκεῖνος ἀποδοκιμάζει· οὐδενὶ γὰρ ἄλλῃ θυσίᾳ χαίρει ἢ ὑπακοῇ.

Δ. Τί οὖν ὄφελος τοσούτων παραινέσεων καὶ νουθετήσεων, ἔτι δὲ καὶ παραγγελμάτων, ἃ πανταχοῦ παρὰ τοῖς προφήταις ἅμα καὶ ἀποστόλοις ἐστὶν εὑρεῖν;

Μ. Οὐδὲν ἄλλο ταῦτ' ἐστιν ἢ ἐξηγήσεις τοῦ νόμου, αἵπερ οὐκ ἀποτρέπονται ἡμᾶς τοῦ φυλάττειν αὐτὸν, μᾶλλον δὲ ὥσπερ χειραγωγοῦσιν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τήρησιν αὐτοῦ.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲν περὶ τῶν ἰδίῳ ἑκάστου ἐπιτηδεύματι καὶ διαγωγῇ ἐπιβαλλόντων διατάττεται.

Μ. Ἐξ ὧν ἐκέλευσε τὸ ἴδιον ἑκάστου ἀποδοῦναι, πάντι ῥᾴδιον κατιδεῖν τινὰ ἐπὶ τῷ ἐπιτηδεύματι αὐτοῦ καθήκοντα, πρὸς τούτοις δὲ (ὡς εἴπομεν) σποράδην κεῖνται ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ ἑκάστου τῶν παραγγελμάτων διασαφήσεις· ἃ γὰρ ὁ Θεὸς ἐνταῦθα κεφαλαιωδῶς καὶ διὰ βραχέων εἴρηκεν, ἀλλαχοῦ διὰ πλειόνων διεξέρχεται.

ΠΕΡΙ

Περὶ τῆς προσευχῆς.

§.34. Δ. Ἐπεὶ δὴ ἱκανῶς τὰ περὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς διεξεληλύθαμεν, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ τὰ προστάγματα ποιεῖν· ἑπόμενον ἂν τούτοις εἴη, τὸ τρίτον διεξελθεῖν μέρος.

Μ. Εἴπομεν ὅτι ἐκεῖνό ἐστι τὸ θεοκλυτεῖν, ὅταν ἐν ἀπορείᾳ ὦμεν, ὡς οὐδεμίαν ἄλλην καταφυγὴν ἔχοντας.

Δ. Ἆρά γε νομίζεις αὐτὸν μόνον ἐπικαλέσασθαι δεῖν;

Μ. Καὶ μάλα· τοῦτο γὰρ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν, ὡς προσῆκον ὂν καὶ ὀφειλόμενον τῇ αὐτοῦ θεότητι γέρας.

Δ. Εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει, πῶς θέμις ἡμῖν ἔσται τοὺς ἀνθρώπους προσκαλεῖν ἀρήξοντας;

Μ. Πολλῷ γε ταῦτα ἀλλήλοιν διαφέρει. Θεὸν γὰρ ἐπιβοώμενοι, φανερὰν ἅπασι ποιοῦμεθα ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν παρ' οὐδενὸς ἄλλου

προσδοκῶμεν, ἀλλ᾽ ἐς αὐτὸν μόνον πάντα ἡμῖν ἀνάκειται· οὐδὲν δὲ ἧττον ἐπὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπικουρείαν καταφεύγομεν, καθόσον ἡμῖν συγχωρεῖ ὁ Θεὸς, ὁ καὶ δυνατοὺς αὐτοὺς ποιήσας βοηθῆσαι ἡμῖν.

Δ. Σὺ οὖν λέγεις ὅτι εἰ καὶ τὴν ἀνθρώπων βοήθειαν προσκαλοῦμεν, ὅμως Θεὸν μόνον ἐπικαλούμεθα, ἅτε δὴ οὐκ ἔχοντες ἐλπίδας ἐπ᾽ αὐτοῖς, μόνον δὲ ἐπικαλούμενοι αὐτοὺς καθόσον ὁ Θεὸς ὑπηρέτας καὶ διακόνους τῶν ἑαυτοῦ δωρεῶν καὶ εὐεργεσιῶν κατέστησεν, ἵνα παρ᾽ ἐκείνων αὐτὰς δεχώμεθα.

Μ. Σύμψηφος τοῖς σοῖς λόγοις εἰμί. λέγω γὰρ ὅτι ὅσα εὐποιοῦσιν ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι, Θεῷ ἀνατιθέναι προσήκει, ὡς πρὸς τὸ πάντα ταῦτα ἡμῖν χαρίζεσθαι ὑπηρέταις αὐτοῖς χρωμένῳ.

Δ. Τί δέ; οὐχὶ δεῖ ὅμως τοῖς εὐεργετοῦσιν ἡμᾶς τῶν ἀνθρώπων εἰδέναι χάριν, ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὸ κατὰ φύσιν δίκαιον καὶ ὁ τῆς φιλανθρωπίας νόμος πρὸς τοῦτο ἡμᾶς παρακαλεῖ;

Μ. Δεῖ

M. Δεῖ γὰρ, εἰ καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο, ἀλλά γε ὅτι τοσαύτης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἀξιοῦνται, ὥστε ἃ ἐκ τῆς ἀενάου πηγῆς τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἀναβλύζει ἀγαθὰ, διὰ χειρῶν ἐκείνων, οἱονεὶ δι' ὀχετῶν τινων, εἰς ἡμᾶς παροχετεύειν. τοῦτο γὰρ ποιῶν, βούλεται ἡμᾶς αὐτῶν ἐξηρτῆσθαι, καὶ χάριν αὐτοῖς ὡς εὐεργέταις ὁμολογεῖν. τοιγαροῦν ὁ περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀχάριστος ὢν, ἅμα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀχαριστῶν φανερός ἐστιν.

Δ. Οὐκοῦν ἐκ τούτων κατιδεῖν δυνάμεθα ὅτι οὐ θέμις ἐστὶν οὐδὲ τοὺς ἀγγέλους, οὐδὲ τοὺς ἁγίους τῶν ἀνθρώπων ἐπικαλέσασθαι, τοὺς μεταλλάξαντας τὸν βίον;

M. Δυνάμεθά γε. καὶ γὰρ τοῖς μὲν ἁγίοις οὐκ ἐνεχείρισεν ὁ Θεὸς τοῦτο τὸ ἔργον, τὸ βοηθεῖν ἡμῖν· τοὺς δὲ ἀγγέλους, καίτοι ὑπηρέτας καταστήσας τὴν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἡμετέρᾳ, οὐ βούλεται ὑφ' ἡμῶν ἀρωγοὺς καλεῖσθαι.

Δ. Ὅσα οὖν μὴ συμφωνεῖ τοῖς τοῦ Θεοῦ

διατάγμασιν, ἀπαρέσκει αὐτῷ;

Μ. Μάλιστα· διότι τοῖς ὑπὸ Θεοῦ παραδοθεῖσιν οὐ στέργοντες, τῆς ἀπιστίας σαφὲς τεκμήριον παρέχομεν. πρὸς δὲ τούτῳ εἰ (δέον πρὸς μόνον τὸν Θεὸν καταφεύγειν, ὥσπερ κελεύει) τοὺς ἁγίους καλουμένους, ἢ τοὺς ἀγγέλους ἐπικαλοῦμεθα, ἐλπίδας τινὰς καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔχοντες, εἰδωλολατροῦντες ἁλισκόμεθα, ἅτε δὴ μεταδιδόντες αὐτοῖς οὗπερ ὁ Θεὸς ὅλου ὅλως ἐξιδιοποιεῖται.

§. 35. Δ. Ἄγε δή, λέγωμεν περὶ τοῦ πῶς δεῖ προσεύχεσθαι. πότερον ἀπὸ γῆς γλώττῃ προσευχὰς ποιεῖσθαι, ἢ καὶ αὐτὰς ἐκ καρδίας ποιητέον;

Μ. Τῆς μὲν γλώττης οὐκ ἀεὶ δέονται αἱ εὐχαί, νοὸς δὲ καὶ ἀγαθῆς διαθέσεως τῆς καρδίας πάντοτε.

Δ. Πῶς δέ μοι τοῦτο πιστώσασθαι ἔχεις;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι, πρὸς τὴν καρδίαν ἀεὶ ἀφορᾷ, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς

ἡμετέραις

ἡμετέραις εὐχαῖς, δι' ὧν αὐτῷ διαλεγόμεθα. διὸ καὶ μόνοις τοῖς ἐν ἀληθείᾳ ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐγγὺς ἔσεσθαι ὑπισχνεῖται, τοὐναντίον δὲ καταράσασθαι τοῖς μὴ ἐκ καρδίας, ἀλλὰ προσποιητῶς καὶ πεπλασμένως αὐτῷ προσευχομένοις.

Δ. Οὐδενὸς οὖν ἄξιαι ἔσονται ἅπασαι αἱ εὐχαὶ ἃς ἂν γλώττῃ μόνον ποιησώμεθα.

Μ. Οὐ μόνον οὐδενὸς ἄξιαι τυγχάνουσιν οὖσαι, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ὁ Θεὸς πάνυ δυσαρεστεῖται.

Δ. Πῶς οὖν ἡμᾶς διακεῖσθαι δεῖ ὅταν προσευχώμεθα;

Μ. Πρῶτον μὲν τὴν ἡμῶν ἔνδειαν καὶ ἀπορίαν εἰς νοῦν βάλλεσθαι χρή, καὶ ταύτης αἰσθάνεσθαι, αἰσθομένους δὲ, λύπῃ σφοδρᾷ καταπονεῖσθαι· εἶτα δὲ τοσούτῳ πόθῳ κατέχεσθαι τοῦ Θεὸν ἡμῖν ἵλεων καὶ εὐμενῆ καταστῆσαι, ὡς τούτῳ ἐκκαίεσθαι τὰς ἡμετέρας καρδίας πρὸς τὸ προσεύχεσθαι αὐτῷ.

Δ. Πότερον δὲ ἔμφυλος τῇ τῶν ἀνθρώπων

πων φύσει ἐστὶ τοιαύτη τῆς καρδίας διάθεσις, ἢ αὐτοῖς διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος προσγίγνεται;

Μ. Δῆλον ὅτι πρὸς τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιπνοίας δεόμεθα. καὶ γὰρ πρὸς τούτων ἑκάτερον παντάπασιν ἀναισθήτως ἔχομεν· ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα πρὸς στεναγμοὺς ἀλαλήτους ἡμᾶς προτρέπει, καὶ ταῖς ἡμετέραις καρδίαις τὴν ἀρέσκουσαν τῷ Θεῷ ἐν ταῖς ἡμετέραις εὐχαῖς διάθεσιν ἐμπνεῖ, ὥσπερ καὶ Παῦλός φησιν.

Δ. Ἆρα οὖν ἐντεῦθεν διδασκόμεθα ὅτι οὐχ ἡμέτερόν ἐστιν ἔργον ἑαυτοὺς ὀτρύνειν καὶ παρορμᾶν πρὸς τὸ προσεύχεσθαι, ἀλλὰ ῥᾳθυμοῦντας καὶ ὑπτιάζοντας τὴν τοῦ Πνεύματος παρόρμησιν προσδοκᾶν δεῖ;

Μ. Ἥκιστά γε· πᾶν δὲ τοὐναντίον ἐντεῦθεν μανθάνουσιν οἱ πιστοί, τὸ δεῖν ὁσάκις αἰσθάνονται ἑαυτῶν πρὸς τὰς εὐχὰς ἀπορρᾳθυμούντων, πρὸς Θεὸν καταφεύγειν, καὶ δεῖσθαι αὐτοῦ τοῖς ἐμπύροις τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ

κέντροις

κείτεροις τὴν ἡμετέραν καρδίαν ἐκκαίει, ἵνα ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ προσεύχεσθαι ἀποδειχθῶσιν.

Δ. Οὐ μὴν ἡγῇ ὄφελος οὐδὲν τῆς γλώττης ἐν ταῖς προσευχαῖς ἐστι.

Μ. Οὐ δῆτα· καὶ γάρ ἐστιν ὅτε τὴν καρδίαν στηρίζει, καὶ κωλύει πως ἀφίστασθαι τοῦ Θεοῦ βουλομένην. χωρὶς δὲ τούτων, ἐπεὶ ἡ γλῶττα μᾶλλον τῶν ἄλλων μελῶν ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ ἐπλάσθη, εἰκὸς ἄρα αὐτὴν πᾶσαν σπουδὴν περὶ ἐκείνης ποιήσασθαι. καὶ μὴν δὴ καὶ πολλάκις ὑπὸ τοῦ προθύμου τῆς καρδίας τὸ στόμα λανθάνει φθεγγόμενον.

Δ. Εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει, τί χρὴ λέγειν περὶ τῶν ἐν ταῖς εὐχαῖς ξένοις καὶ ἀγνώστοις ῥήμασι χρωμένων;

Μ. Φανερὸν ὅτι παρὰ τούτων οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐντρυφῶσι τῷ Θεῷ. διὸ δὴ χαίρειν οἱ Χριστιανοὶ ταύτην τὴν ὑπόκρισιν ἐάτωσαν.

§. 36. Δ. Ἀλλ' ἄρα εὐχομένους ἡμᾶς ἀδήλοι δεῖ προσδοκᾶν τὴν ἀπόβασιν, ἢ

πεπεῖσθαι ὅτι τῶν εὐχῶν ὁ Θεὸς ἐπακούσεται;

Μ. Οὗτος ὑποκείσθω πάντοτε ταῖς εὐχαῖς θεμέλιος, πεπεῖσθαι ὅτι ὁ Θεὸς τὰς εὐχὰς ἐπιτελέσει, καὶ τευξόμεθα παρ᾽ ἐκείνου ὧν ἂν αἰτήσωμεν, ἢ δὴ μέλλει ἡμῖν τὰ αἰτηθέντα συνοίσειν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἀληθῆ ἐπίκλησιν Θεοῦ ἀπὸ τῆς πίστεως ἀρχὴν λαμβάνειν φησί. καὶ γὰρ ἐὰν μὴ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι πεποιθότες ὦμεν, οὐχ οἷοί τε ἐσμὲν προσηκόντως αὐτὸν ἐπικαλέσασθαι.

Δ. Τί οὖν ἀπολαύουσι τῶν προσευχῶν οἱ μετὰ δισταγμοῦ προσευχόμενοι, καὶ περὶ τῆς γενησομένης ἐκ τῶν λιτῶν ὠφελείας οὐ θαρροῦντες, ἀλλὰ καὶ ἐνδοιάζοντες πότερον ὁ Θεὸς εἰσακούει αὐτῶν, ἢ οὔ;

Μ. Ὄνησιν οὐδεμίαν φέρουσιν αὐτοῖς αἱ εὐχαί, ἅτε δὴ οὐδεμιᾷ ὑποσχέσει ἐπερειδόμεναι. κελευόμεθα γὰρ πιστεύοντες αἰτεῖν· ἅμα δὲ καὶ ἡ ὑπόσχεσις προστίθεται, τὸ τεύξεσθαι ἡμᾶς τῶν μετὰ πίστεως αἰτηθέντων.

Δ. Ὥρα

Δ. Ἆρα νῦν ἰδεῖν τίνι τρόπῳ, τῆς τοῦ Θεοῦ προσόψεως παντελῶς ἀνάξιοι ὄντες, θαῤῥοῦντως αὐτῷ προσιέναι δυνάμεθα.

Μ. Πρῶτον μὲν, ἔχομεν ταῖς ὑποσχέσεσι, αἷς ἡμᾶς ἐναναπαύεσθαι χρὴ, μὴ ἐξετάζοντας τίνος ἄξιοί ἐσμεν· ἔπειτα δὲ, εἰ Θεοῦ τέκνα ἐσμὲν, ἀναπείθει ἡμᾶς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, ἀποτολμᾶν προσέρχεσθαι αὐτῷ ὡς πατρί. ἵνα δὲ μὴ ἡμεῖς οἱ τῇ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων συνειδήσει πιεζόμενοι, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ σκώληκες ὄντες, τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ μεγαλειότητα ἐν ὀῤῥωδίᾳ ἔχωμεν, τὸν Χριστὸν ἡμῖν μεσίτην δίδωσιν, ἵνα ἐκείνου ἡμᾶς εἰσάγοντος, περὶ τοῦ τεύξεσθαι τῆς χάριτος πεπεισμένοι ὦμεν.

Δ. Ἆρα οὖν νομίζεις ἐπ᾽ ὀνόματι μόνον τοῦ Χριστοῦ τὸν Θεὸν ἐπικαλέσασθαι δεῖν;

Μ. Πάνυ γε· τοῦτο γὰρ ἡμῖν διαῤῥήδην προστέτακται. καὶ ὑπόσχεσις τῷ προστάγματι παραζεύγνυται, ὅτι μεσίτου ὄντος ἐκείνου, ὁ Θεὸς τὰς ἡμετέρας εὐχὰς ἐπιτελέσει.

Δ. Οὐκοῦν

Δ. Οὐκοῦν ἀβουλίας ἢ ὑπερηφανίας ἐγκαλεῖσθαι δεῖ, ὅστις τούτῳ τῷ μεσίτῃ πί-
μμος, ὡς φίλῳ πρόσεισι τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτον μόνον τῷ τε Θεῷ καὶ ἑαυτῷ παρίστησι, δι' ὃν εἰσακουσθῆναι μέλλει;

Μ. Ὁμολογοῦν. ὁ γὰρ οὕτω προσευχόμενος φαίνεταί πως διὰ τοῦ στόματος ἐκείνου τοῦτο ποιῶν. οἶδε γὰρ τὴν ἑαυτοῦ δέησιν τῇ ἐκείνου ἐντεύξει καὶ συνηγορείᾳ συνισταμένην.

§. 37. Δ. Λέγωμεν δὴ τί περιέχειν χρὴ τὰς τῶν πιστῶν εὐχάς. ἆρα ἔξεστι πᾶν τὸ εἰς νοῦν ἐλθὸν αἰτεῖν παρὰ Θεοῦ, ἢ ὅρῳ τινὶ τὰ τῶν εὐχῶν περιγέγραπται;

Μ. Εἰ εὐχόμενοι, τῷ θυμῷ καὶ ταῖς ἡμῶν ἐπιθυμίαις ἐβουλόμεθα χαρίζεσθαι, οὐκ ἂν περὶ τὰς εὐχὰς ἐσωφρονοῦμεν. καὶ γὰρ ἀμαθέστεροί ἐσμεν ἢ ὥστε τὰ ἡμῖν λυσιτελοῦντα διακρίνειν δύνασθαι. καὶ οὕτως ἄλογός ἐστιν ἡ ὁρμὴ τῶν ἐπιθυμιῶν ἃς νοσοῦμεν, ὥστε πᾶσαν ἀνάγκην ἔχειν χαλινοῦσθαι.

Δ. Τί οὖν εἰς τὰς εὐχὰς πρὸ ὁδοῦ γένοιτο ἄν;

Μ. Αὐτὸν

Μ. Αὐτὸν τὸν Θεὸν χρὴ τὰ συμφέροντα ἡμῖν ὑφηγεῖσθαι, καὶ ἡμᾶς αὐτῷ οἱονεὶ χειραγωγοῦντι καὶ ἀποστοματίζοντι ἀκολουθεῖν.

Δ. Τίνα ἡμῖν κανόνα προὔθηκεν.

Μ. Εὑρίσκεται μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ κατὰ πᾶσαν τὴν ἱερὰν γραφὴν εἰς τοῦτο φέροντα διδάγματα· ἵνα δὲ ἔχωμέν τινα σκοπὸν πρὸς ὃν ἀποβλέποιμεν, ἡμῖν τύπον τινὰ ἔδωκε ὃ ὥσπερεὶ ὑπηγόρευσε, κεφαλαιωδῶς περιέχοντα ὅσα ἡμῖν ἔξεστι καὶ συμφέρει αἰτήσασθαι παρ' αὐτοῦ.

Δ. Λέγε δὴ αὐτόν.

Μ. Τῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαθητῶν δεηθέντων αὐτοῦ ἵνα διδάξῃ αὐτοὺς προσεύχεσθαι, ἀπεκρίνατο· Ὅταν προσεύχησθε, λέγετε, Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς

ὀφειλέταις

φειλέταις ἡμῶν, καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Δ. Ἵνα φανερὸν ἡμῖν γένηται τί περιέχει, εἰς κεφάλαια διαιρῶμεν αὐτήν.

Μ. Ἕξ ἐστι τὰ πάντα, ὧν τὰ μὲν τρία τὰ πρῶτα τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης στοχάζεται μόνον, οὐδένα ἡμῶν λόγον ἔχοντα· τὰ δὲ λοιπὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὴν ὠφέλειαν ἡμῶν ἀναφέρεται.

Δ. Τί οὖν, ἡμᾶς παρὰ Θεοῦ εὔχεσθαί τι προσήκει ὅπερ ἂν οὐδὲν ἀπόνασθαι μέλλοιμεν;

Μ. Αὐτὸς, κατὰ τὴν ἀνεκδιήγητον αὐτοῦ ἀγαθότητα, οὕτως οἰκονομεῖ καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα, ὥστε δι' ἑκάστου τῶν εἰς τὴν αὐτοῦ δόξαν φερόντων καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατασκευάζειν. τοιγαροῦν ἁγιαζομένου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἁγιάζεσθαι καὶ ἡμᾶς ποιεῖ· ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἔρχηται, μετέ-

χομεν

χομένων πως καὶ ἡμεῖς ταύτης· δεῖ δὲ ὅμως ὅταν ταῦτα αἰτῶμεν, πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν πάντως ἀποβλέπειν, πρὸς δὲ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν μηδ᾽ ὅλως.

Δ. Κατὰ οὖν τὸν σὸν λόγον, ταῦτα τὰ τρία αἰτήματα ἐπ᾽ ἀγαθῷ μὲν ἐστὶν ἡμετέρῳ, ἡμᾶς μέντοι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης μόνον ἐφίεσθαι προσήκει δι᾽ αὐτῶν.

Μ. Ἀληθῆ· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τρισί, καίτοι αἰτούντων ἡμῶν ἰδίᾳ τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν τείνοντα, οὐδὲν ἧττον τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης λόγον ἔχειν δεῖν, καὶ πρὸς ταύτην πάντα ὧν ἂν ἐπιθυμήσωμεν, ἀναφέρειν.

§. 38. Δ. Ἴθι δή, τῇ ἐξηγήσει ταύτης τῆς προσευχῆς ἐγχειρῶμεν· πρῶτον δέ μοι φράσον διὰ τί ὁ Θεὸς τῆς τοῦ πατρὸς προσηγορίας μᾶλλον ἢ τινος ἄλλης ἀξιοῦται.

Μ. Ἐπειδὴ προσευχομένοις ἡμῖν, ἀνάγκη τὰς ἡμῶν συνειδήσεις βεβηκυίας εἶναι καὶ στερρὰς τὴν πίστιν, πατρὸς ὄνομα περιτίθησιν ἑαυ-

τῷ,

τῷ, ὅ τὴν πολλὴν χρηστότητα καὶ εὔνοιαν τὴν πρὸς ἡμᾶς περιδηλοῖ, ἵνα πάντα φόβον ἀποθέμενοι, θαῤῥοῦντως αὐτῷ, ὡς εὐμενεῖ ἡμῖν ὄντι, προσερχώμεθα.

Δ. Ἆρα οὖν τολμήσομεν ἀδεῶς προσιέναι τῷ Θεῷ, ὡς παῖδες τῷ πατρὶ προσέρχεσθαι φιλοῦσι;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐλπίσομεν παρ' αὐτοῦ τεύξεσθαι ὧν ἂν αἰτήσωμεν, ἢ παρ' ἐκείνων. εἰ γὰρ ἡμεῖς (κατὰ τὴν τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου ὑποθήκην) πονηροὶ ὄντες, τοῖς ἡμετέροις υἱοῖς ἄρτον αἰτήσασιν οὐχ ὑπομένομεν ἀναίνεσθαι, πῶς ἂν ἡμᾶς δεομένους αὐτοῦ ἀπώσαιτο ὁ οὐράνιος πατὴρ, ὃς οὐ μόνον πανάγαθός ἐστιν, ἀλλ' αὐτοαγαθότης;

Δ. Οὐκοῦν ἐκ ταύτῃ τῇ προσηγορίᾳ τεκμαίρεσθαι ἔχομεν, δεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ εὐχὰς προσενεγκεῖν ὡς τῇ τοῦ Χριστοῦ συνηγορίᾳ, οἱονεὶ θεμελίῳ ἐπεστηριγμένας, καθάπερ εἴρηται;

Μ. Καὶ μάλιστά γε· καὶ γὰρ οὐκ ἄλλως ἣν τάξιν ἐπεχόμεθα παρ' αὐτῷ, ἢ καθόσον τοῦ Χριστοῦ μέλη ἐσμέν.

Δ. Διὰ τί οὐ σὸν πατέρα ἰδίᾳ ὀνομάζεις, ἀλλὰ κοινῇ, πατέρα ἡμῶν;

Μ. Οὐδὲν κωλύει ἕνα ἕκαστον τῶν πιστῶν, πατέρα ἑαυτοῦ ἰδίως αὐτὸν καλεῖν· ἀλλ' ὁ Κύριος ἐνταῦθα ἀξιῶν ἡμᾶς πατέρα ἡμῶν ἐν κοινῷ προσαγορεύειν αὐτὸν, πρὸς τὴν τῆς ἀγάπης ἐν ταῖς εὐχαῖς ἄσκησιν ἡμᾶς ἐθίζειν ἠθέλησεν, ἵνα μὴ ἕκαστος ἑαυτοῦ ἐπιμελούμενος, τῶν ἄλλων ἀφροντίστως ἔχῃ.

Δ. Τί σημαίνει τοῦτο τὸ ἐπισυναπτόμενον ῥησείδιον, Ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς;

Μ. Ὅμοιόν ἐστιν ὡσεὶ ὕψιστον, μεγαλοδύναμον καὶ ἀκατάληπτον αὐτὸν ὀνομάζοιμεν.

Δ. Πῶς τοῦτο φής;

Μ. Μανθάνομεν γὰρ ἐντεῦθεν, ὅτι ἐπικαλουμένων ἡμῶν τὸν Θεὸν, προσήκει τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ἄνω βλέπειν, ἵνα μὴ ἀνθρωπίνως καὶ ταπεινῶς περὶ αὐτοῦ διανοούμενοι,

τῇ

τῇ ἡμετέρᾳ φαντασίᾳ αὐτὸν μετρῶμεν καὶ περιγράφωμεν, καὶ οὔτε συγκαταβαίνειν ἐς τὰς ἡμετέρας ἐπιθυμίας αὐτὸν ἀξιοῦμεν, μᾶλλον δὲ τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ μεγαλειότητα ἐντρεπόμεθα. ἔτι δὲ τοῦτο ἡμᾶς ἄγει πρὸς τὸ μᾶλλον αὐτῷ πεποιθέναι, ὅτι οὐρανοῦ δεσπότης, πάντων ἄρχων, καὶ τὰ πάντα κατὰ τὸ αὐτῷ ἀρέσκον διακυβερνῶν ἀνακηρύττεται.

§. 39. Δ. Νῦν μοι τῆς πρώτης αἰτήσεως τὸ κεφάλαιον διασαφήσον.

Μ. Τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα καλεῖται ἡ παρ' ἀνθρώποις εὐδοξία αὐτοῦ· εὐχόμεθα οὖν, πανταχοῦ καὶ κατὰ πάντα εὐδοκιμεῖν αὐτὸν καὶ εὐδοξεῖν.

Δ. Πότερον οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ δόξα τοιαύτη ἐστὶν οἷα αὔξεσθαι, ἢ μειοῦσθαι;

Μ. Οὐδ' αὔξησιν οὐδὲ μείωσιν λαμβάνειν αὐτὴν ἐνδέχεται, ὅσα γε καθ' ἑαυτήν· ἀλλ' εὐχόμεθα ἀοίδιμον καὶ περισπούδαστον αὐτὴν τοῖς ἀνθρώποις εἶναι, ὥσπερ καὶ ἄξιον, καὶ γινώσκειν αὐτοὺς τὴν ἐπιφαινομένην πᾶσι τοῖς

τοῦ Θεοῦ ἔργοις δόξαν, ἵνα λάβωσιν ἀπὸ πάντων ἀφορμὴν τοῦ δοξάζειν αὐτόν.

Δ. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ αἰτήματι τίνα νοεῖς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;

Μ. Δύο ἐστὶν ἐν οἷς θεωρεῖται μάλιστα· ὅτι δηλονότι τοὺς ἐκλεκτοὺς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἄγει καὶ κυβερνᾷ, καὶ ὅτι τοὺς κακοὺς, τοὺς ἀφηνιάζοντας τῆς δουλείας αὐτοῦ, κακῶς ἀπόλλυσιν, ἵνα φανερὸν ἅπασι γένηται, ὅτι οὐδὲν πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀνθίστασθαι δύναται.

Δ. Πῶς δὲ ταύτην τὴν βασιλείαν ἐλθεῖν εὔχῃ;

Μ. Ἵνα τὸν τῶν πιστῶν ἀριθμὸν καθ' ἑκάστην αὔξῃ ὁ Κύριος, καὶ ἀλλεπαλλήλοις τοῦ πνεύματος αὐτοῦ χαρίσμασι πλουτίζων αὐτοὺς οὐ παύηται, ἕως ἂν ἐκεῖνα ἔκπλεω αὐτοῖς παράσχῃ· ἔτι δὲ καὶ ἵνα τὴν αὐτοῦ ἀλήθειαν ἐπιπλεῖον φανεροῖ, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ διαβόλου σκότος ἀποσκεδασθῆναι· καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ πρόδηλον ποιῇ, ἐπὶ τῷ

πα-

πᾶσαν ἀδικίαν καταλύεσθαι.

Δ. Ἆρ' οὐχὶ ταῦτα ὁσημέραι ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενα;

Μ. Γίνεται οὕτως ὥστε δύνασθαι ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ἀρχὴν ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία εἴληφε· τοιγαροῦν εὐχόμεθα ταύτην τὴν βασιλείαν συνεχῶς ἐπίδοσιν λαμβάνειν, ἕως ἂν ἐς τὸ ἄκρον ἀφίκηται· ὃ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ μέλλει συμβαίνειν, ἐν ᾗ μόνος ὑψωθήσεται, κτισμάτων πάντων αὐτῷ ὑποταγέντων, αὐτός τε τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἔσται.

§. 40. Δ. Πῶς δὲ εὔχῃ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα γενηθῆναι;

Μ. Οὕτως, ὥστε πᾶν κτίσμα ἐναντίον αὐτῷ εἴη καὶ εὐπειθές, ἵνα μηδὲν παρ' ὃ ἂν αὐτῷ δοκῇ, γίνηται.

Δ. Ἆρα οὖν νομίζεις ὅτι ἐνδέχεταί τι ποιεῖν παρὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνώμην;

Μ. Οὐκ αἰτοῦμεν ἁπλῶς ἵνα ἐπιτελῇ πάντα τὰ διεγνωσμένα αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἵνα πᾶσαν ἀπείθειαν πρόῤῥιζον ἀποσπάσας, πᾶν

θέλημα πρὸς τὸ ἴδιον ἐφαρμόζῃ, καὶ αὐτῷ εὐπειθὲς ἀπεργάζηται.

Δ. Οὐκοῦν, ὅταν τοῦτο εὐχώμεθα, ταῖς ἡμετέραις ἐπιθυμίαις ἀποταξόμεθα;

Μ. Ἔγωγέ φημι· ἵνα δηλαδὴ οὐ μόνον τὰς ἐν ἡμῖν ἀλόγους ὁρμὰς, τὰς τῷ θελήματι αὐτοῦ ἐναντιουμένας, ἀναστάτους ποιῇ, ἀλλὰ καὶ ἵνα καινὴν διάθεσιν ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐμβάλλῃ· ὡς μηδὲν ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτῶν βούλεσθαι, ἀλλὰ τὸ βούλημα ἡμῶν, βούλημα εἶναι τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν Πνεύματος αὐτοῦ, ὅπως ἂν καὶ πάντα συμφρονῶμεν αὐτῷ.

Δ. Τίνος δὲ χάριν πρόσκειται τὸ, Ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς;

Μ. Ἐπειδὴ τὰ οὐράνια κτίσματα αὐτοῦ, λέγω δὲ οἱ ἄγγελοι, πᾶσαν σπουδὴν ποιοῦνται ἐπὶ τῷ προθύμως αὐτῷ πείθεσθαι, καὶ ἀπροφασίστως ἐν πᾶσιν ὑπηρετεῖν, εὐχόμεθα τοῦτο ὁμοίως γίνεσθαι ἐν τῇ γῇ, τὸ δηλαδὴ ὅτι ἕκαστον ἡμῶν προθυμεῖσθαι πειθαρχεῖν αὐτῷ.

§. 41. Δ. Ἄγε δὴ, ἐπὶ τὸ δεύτερον ἐρχώμεθα μέρος· τί σημαίνει ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, ὃν αἰτεῖς;

Μ. Πάντα δήπουθεν ὅσων χρείαν ὁ παρὼν βίος ἔχει· οὐ μόνον δὲ τὰ πρὸς τροφὴν καὶ τὸν ἱματισμὸν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ τἄλλα ὧν προσδεόμεθα, πρὸς τὸ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἄνευ θορύβων ἐσθίειν τὸν δοθέντα ἄρτον.

Δ. Ἀλλὰ διὰ τί παρὰ Θεοῦ τοῦτο εὐχῇ λαβεῖν ὃ τοῖς ἰδίοις πόνοις ἡμᾶς πορίζεσθαι ἀξιοῖ;

Μ. Εἰ καὶ ἡμᾶς τὰ ἐπιτήδεια πόνῳ καὶ ἱδρῶτι πορίζεσθαι προσήκει, ὅμως γε οὐ διὰ τῆς ἡμῶν ἀγχινοίας οὐδὲ φιλοπονίας τρεφόμεθα, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς οἱ κάματοι ἡμῶν εὐτυχοῦσιν, οἱ ἄλλως ἄπρακτοι ἂν γινόμενοι. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο νοεῖν ἄξιον, ὅτι οὐ τὰ σιτία ἐστὶ τὰ τρέφοντα ἡμᾶς τῇ ἑαυτῶν οὐσίᾳ, κἂν ἄφθονα παρῇ, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις· οὐ γὰρ ἐκείνοις ἡ τρόφιμος ἐμπέφυκε δύναμις, ἀλλ' ὁ Θεὸς

ἀπ' οὐρανοῦ ταύτην αὐτοῖς, ὥσπερ τισὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐλευθεριότητος ὀργάνοις, καταπέμπει.

Δ. Πῶς δὲ σὸν ἄρτον καλεῖν εἰκὸς, ὅν σοι παρὰ τοῦ Θεοῦ δίδοσθαι εὔχῃ;

Μ. Ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι ἡμέτερος γίνεται, καίτοιγε μὴ ὀφειλόμενος ἡμῖν. ἔπειτα δὲ καὶ μανθάνομεν ἐντεῦθεν τὸ μὴ δεῖν τοῦ ἀλλοτρίου ἄρτου ἐπιθυμεῖν, ἀλλὰ στέργειν ἐκείνῳ, ὃ ἂν ἡμεῖς τὰ δέοντα πράξαντες, οἷον ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς δεξώμεθα.

Δ. Τίνος δὲ χάριν προστίθης τὸ ἐπιούσιον καὶ τὸ σήμερον;

Μ. Ἵνα παιδευθῶμεν μὴ δεῖν πλεῖον τῶν ἀναγκαίων αἰτήσασθαι.

Δ. Δέον πάντας ταύτῃ τῇ προσευχῇ χρῆσθαι, πῶς δὲ οἱ πλούσιοι τῶν ἀνθρώπων, οἱ πολὺν βίον εἰς μακρὸν χρόνον ταμιευσάμενοι, τὰ πρὸς ἡμέραν μίαν ἀναγκαῖα αἰτήσουσι;

Μ. Τοῦτο πλουσίους ἅμα καὶ πένητας πεπεῖσθαι χρὴ, ὅτι οὐδὲν ὧν κέκτηνται, αὐτοὺς ὠφελεῖν δυνήσεται, εἰ μὴ ἐφόσον ἂν ὁ Θεὸς τὸ δύ-

νασθαι

ιᾶσθαι τούτοις δεῖσθαι παρέχῃ, καὶ τῇ αὐτοῦ χάριτι τὴν τούτων δεῆσιν ὀνήσιμον αὐτοῖς καταστήσῃ. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, καίπερ πάντα κεκτημένοι, οὐδὲν ἔχομεν πλέον ἢ ὅπερ ὁ Θεὸς τῇ ἰδίᾳ χειρὶ ἡμῖν καθ' ἑκάστην ὥραν προσφέρει, ἐφόσον γε ἐν χρείᾳ τυγχάνομεν ὄντες.

§. 42. Δ. Τί αἰτεῖς ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ;

Μ. Τὸ συγγνώμης τῶν ἁμαρτιῶν παρὰ τοῦ Κυρίου τυχεῖν.

Δ. Ἆρ' οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων εὑρίσκοιτο ἂν οὕτω δίκαιος, ὥστε μηδὲν ταύτης τῆς συγγνώμης δεῖσθαι;

Μ. Μηδαμῶς· τοῦτον γὰρ τῆς προσευχῆς τύπον τοῖς ἰδίοις ἀποστόλοις προθεὶς, ἅμα καὶ ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ κατέλιπε. διὸ καὶ ὅστις ταύτης τῆς ἀνάγκης ἀπηλλάχθαι βουλήσεται, τοῦτον τῇ τῶν πιστῶν κοινωνίᾳ ἀποτάξασθαι δεῖ. ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τῆς ἱερᾶς γραφῆς ἀκούομεν λεγούσης, ὅτι ὃς ἂν ἑνὸς ἐγκλήματος καθαρὸν αὐτὸν ὄντα δεῖξαι θέλῃ τῷ

Θεῷ, χίλια ἄλλα ἐπενεχθήσεται αὐτῷ· ὐδεμία ἦν ἄλλη πλὴν τῦ ἐλέυς αὐτοῦ λείπεται πᾶσιν ἀποςροφή.

Δ. Πῶς δὲ νομίζεις ἀφίεσθαι ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας;

Μ. Ὡς τὰ τοῦ Χειςοῦ ῥήματα ἐμφαίνζει. τὰ μὴν γὰρ ἡμέτερα πλημμελήματα ὀφειλαί εἰσι, δι' ἃς τὸν αἰώνιον θάνατον κατεκρίθημεν, καὶ τούτῳ ἔνοχοι ὄντες διατελοῦμεν ἕως ἂν ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐλευθεριότητος ἐκείνας ἡμῖν καταχαρίσηται.

Δ. Σὺ οὖν λέγεις ἡμᾶς συγγνώμης τῶν ἀδικημάτων τυχεῖν δωρεὰν καὶ διὰ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ μόνον, ἅτε δὴ μηδεμίαν ἀντίδοσιν παρ' ἡμῶν λαβεῖν δυναμένους.

Μ. Ἔγωγε· εἰ γὰρ οὐκ ἂν ἱκανοὶ εἴημεν οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ ἐλαχίςου τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἀποτίσαι· ἀνάγκη οὖν ἐςὶ τὸν Θεὸν ἡμῖν διὰ μόνον τὸ ἐλεητικὸν αὐτοῦ συγγινώσκειν.

Δ. Τί δὲ ὄφελος ἡμῖν ἐκ τῆς συγγνώμης τῶν πλημμελημάτων τυχεῖν παρὰ Θεοῦ;

Μ. Τόπ

Μ. Τότε δὴ ἡμεῖς οὕτως ἀρέσκομεν αὐτῷ ὡς δίκαιοι καὶ ἄμεμπτοι ὄντες· ἅμα δὲ καὶ τοῦτο τὴν πατρῴαν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς εὔνοιαν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς πιστοῦται καὶ βεβαιοῖ, ἢ σωτηρίαν ἡμῖν φέρει.

Δ. Οὗτος ὁ προστιθέμενος διορισμὸς, Ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, ἆρα δηλοῖ ἀξίους ἡμᾶς εἶναι συγγνώμης τυχεῖν παρ' αὐτοῦ, ἐὰν καὶ αὐτοὶ τοῖς ἀνθρώποις συγγινώσκωμεν;

Μ. Ἥκιστα· οὕτω γὰρ οὐδὲ ἂν περιττὰ ἐδίδοτο αὕτη, καὶ οὐκ ἂν ἦν μόνην τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπότισιν, τοῦ τὸ οἰκεῖον αἷμα ἐπὶ σταυροῦ τίμιον ὑπὲρ ἡμῶν καταβαλόντος, θεμέλιον ἔχουσα. ἀλλὰ καθόσον ἡμεῖς, τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμνηστίᾳ τῆς ἐκείνου πρᾳότητος καὶ χρηστότητος μιμηταί ἐσμεν, καὶ οὕτω φανερὸν ποιούμεθα ὅτι ἐκείνου τέκνα ἐσμὲν, τούτῳ οἱονεὶ συνθήματι τὴν ἡμῶν πίστιν βεβαιῶσαι ἠθέλησε, καὶ διδάσκειν ὅτι ἐὰν πάλιν μὴ πρᾶοι καὶ συγγνωμονικοὶ ὦμεν, πάντως προσδο-

κᾶν

κἂν δεῖ ἀπολομία γενήσεσθαι εἰς ἡμᾶς αὐτόν.

Δ. Σὺ οὖν ἀποφαίνεσθαι ἔοικας ὅτι ὁ Θεὸς ἀθετεῖ, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ἐγγράφειν οὐκ ἀξιοῖ, ὅσοι ἀμνησικακεῖν οὐ δύνανται· διὸ καὶ οὐ δεῖν ἐλπίζειν αὐτοὺς τεύξεσθαι συγγνώμης παρὰ Θεοῦ.

Μ. Οὕτω· καὶ δὴ ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἐπ' αὐτοῖς ἀληθεύσει τὸ τοῦ εὐαγγελίου, Ει ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

§. 43. Δ. Λέγε τὰ μετὰ ταῦτα.

Μ. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Δ. Ἆρά γε διὰ τούτων ἓν μόνον αἰτεῖς;

Μ. Ναί. τὸ γὰρ δεύτερον κῶλον ἐπεξηγητικὸν τοῦ προτέρου ἐστί.

Δ. Τί οὖν ἐστι τῆς σῆς αἰτήσεως τὸ κεφάλαιον;

Μ. Ἵνα μὴ εἰς τὸ κακὸν ἡμᾶς ἐξολισθαίνειν ἐᾷ, μηδὲ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν κακῶν ἐπιθυμιῶν ἡττηθῆναι, αἳ συνεχῶς πολεμοῦσιν ἡμῖν· ἀλλὰ τῷ ἑαυτοῦ κράτει ἡμᾶς πρὸς τὸ ἀντίστασθαι τούτοις ὁπλίζῃ, ἡμῶν τε

τῇ χειρὶ ἀντέχηται, καὶ ἡμᾶς φρουρῇ, ἵνα ὑπερασπίζοντος ἡμῶν αὐτοῦ ἐν ἐχυρῷ οἰκῶμεν.

Δ. Πῶς δὲ τοῦτο γένοιτο ἄν;

Μ. Ὅταν τῷ Πνεύματι αὐτοῦ ἀγόμενοι, τῷ ἄγαν ἔρωτι καὶ πόθῳ τῆς δικαιοσύνης τῷ ἡμῖν ἐμφυομένῳ, τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν σάρκα καὶ δὴ καὶ τὸν διάβολον καταπαλαίωμεν· πάλιν δὲ, ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ τῆς ἁμαρτίας μίσους, τῶν κοσμικῶν ἀπαλλαττόμενοι, τῇ ὁσιότητι συζῶμεν. ἡ γὰρ τοῦ Πνεύματος δύναμις νικηφόρος ἡμῖν ἐστί.

Δ. Πότερον δὲ πάντες ταύτης τῆς ἐπικουρείας χρείαν ἔχουσι;

Μ. Καὶ μάλα γε. ὁ γὰρ διάβολος ἀεὶ ἐπιβουλεύων ἡμῖν διατελεῖ, καὶ περιέρχεται ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίῃ. ἡμεῖς δὲ ὑπ' ἀσθενείας αὐτίκα μάλα ἀπαγορεύοιμεν ἂν καὶ ἐκκάμνοιμεν, μᾶλλον δὲ καὶ καθ' ἕκαστον ἀκαρὲς τοῦ χρόνου ἀπολοίμεθα, εἰ μὴ ὁ Θεὸς τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα ἡμᾶς πρὸς μάχην

ἐνέδυε, καὶ τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ ἐκράτυνεν, ὥστε καὶ κρείττονας αὐτοῦ εἶναι.

Δ. Τί δὲ ἐνταῦθα σημαίνει τὸ πειρασμός;

Μ. Τοὺς δόλους καὶ τὰς πανουργίας τοῦ διαβόλου, δι' ὧν ἐπιχειρῶν ἡμῖν οὐ παύεται, παρακρουσόμενος ἄρα τοῖς ἰδίοις σκευωρήμασι ῥᾳδίως, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐβοηθούμεθα· καὶ γὰρ ὁ ἡμέτερος νοῦς, ὑπὸ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ κενότητος, ταῖς αὐτοῦ ἀπάταις εὐάλωτός ἐστιν. ἄλλως τε καὶ ἡ ἡμετέρα γνώμη, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς τὸ κακὸν εὐκατάφορος πεφυκέναι, εὐθὺς ἂν αὐτοῦ ἡττῷτο.

Δ. Τίνος δὲ χάριν παραιτῇ αὐτὸν μὴ εἰσενεγκεῖν σε εἰς πειρασμὸν, ὅπερ ἴδιον τοῦ διαβόλου ἔργον, οὐχὶ δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι δοκεῖ;

Μ. Καθάπερ τῶν πιστῶν οὕτω προνοεῖται ὁ Θεὸς, ὥστε μὴ ἐᾶν αὐτοὺς ταῖς τοῦ διαβόλου ἀπάταις παρασύρεσθαι, μηδὲ τῆς ἁμαρτίας ἡττηθῆναι· οὕτω δὴ οὓς ἂν κολάζειν ἀξιοῖ, οὐ μόνον τῆς αὐτοῦ βοηθείας καὶ χάριτος

ἐρήμους

ἐρήμους καθίστησιν, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ διαβόλου τυραννίδι ὑποχειρίους ποιεῖ, τά τε νοήματα αὐτῶν τυφλῶν, καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν παραδιδοὺς αὐτοὺς, ἵνα παντελῶς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐξανδραποδισθῶσι, καὶ πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς ὑποχείριοι ὦσι.

Δ. Τίνος δὲ ἕνεκα αὕτη ἡ ῥῆσις προσκεῖται, Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας;

Μ. Ἵνα πάλιν μάθωμεν ὅτι δεῖ ἡμᾶς ἐλπίζειν τεύξεσθαι ὧν ἂν προσευχόμενοι αἰτήσωμεν, οὐ δι' ἡμᾶς (ἅτε δὴ ἀναξίους καὶ τοῦ ἐπικαλέσασθαι αὐτὸν ὄντας) ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ ἀγαθότητα. ἅμα δὲ διδασκόμεθα διὰ τούτων, ὅτι τὰς ἡμετέρας εὐχὰς ἀεὶ προσήκει εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ ἀποτελευτᾶν ἐγκώμια.

§. 44. Δ. Ἆρ' οὐ θέμις αἰτῆσαί τι παρὰ τοῦ Θεοῦ χωρὶς τῶν ταύτῃ τῇ προσευχῇ περιεχομένων;

Μ. Ἡμᾶς μὲν οὐδὲν κωλύει καὶ ἄλλαις

λέξεσι

λέξεσι καὶ ἄλλῳ εἴδει λόγου προσευχομένους χρῆσθαι· ὅμως δὲ εὖ εἰδέναι τοῦτο χρή, ὡς οὐδεμία προσευχὴ ἀρέσκειν Θεῷ δύναται, ἐὰν μὴ πρὸς ταύτην ἀναφέρηται, καὶ ὡς πρὸς κανόνα ῥυθμίζηται.

Περὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Δ. Ὥρα νῦν ἡμᾶς ἀκολούθως ᾗ ἐποιησάμεθα τοῦ λόγου τάξει, τὰ περὶ τετάρτου μέρους τῆς ὀφειλομένης τῷ Θεῷ τιμῆς διεξελθεῖν.

Μ. Εἴπομεν τοῦτο κεῖσθαι ἐν τῷ πεπεῖσθαι ὅτι αὐτὸς αἴτιος πάντων ἀγαθῶν ἐστι, κἂν τῷ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην, σοφίαν τε καὶ δύναμιν μετ' εὐχαριστίας δοξάζειν· ἵνα τιμὴν αὐτῷ ὡς πάντων ἁπαξαπλῶς ἀγαθῶν αἰτίῳ ἀπονέμωμεν.

Δ. Οὐχί τινα κανόνα τούτου ἡμῖν προὔθηκε;

Μ. Πάντα τὰ αὐτοῦ ἐγκώμια, καὶ πάν-

της οἱ πρὸς αὐτὸν εὐχαριστήριοι λόγοι, οὓς ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ ἔχομεν, ἀντὶ κανόνος ἡμῖν ἐστιν.

Δ. Οὐκ ἔχει τι ἡ τοῦ Κυρίου προσευχὴ τείνον πρὸς τοῦτο;

Μ. Καὶ μάλα· εὐχόμενοι γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἁγιασθῆναι, εὐχόμεθα τὴν ἐνοῦσαν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἔργοις δόξαν κατάδηλον γίνεσθαι· καὶ οὕτως, εἴτε κολάζει, δίκαιον νομίζεσθαι, εἴτε συγγινώσκει, ἐλεήμονα, εἴτε ἃ ἐπηγγείλατο ἐπιτελεῖ, ἀληθινὸν καλεῖσθαι· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα ὁρῶμεν αὐτοῦ ἔργα, πάντα πρὸς τὴν αὐτοῦ δόξαν ἀναφέρειν. τοῦτο δή ἐστι τὸ τὴν ἀπὸ πάντων ἀγαθῶν δόξαν αὐτῷ ἀναθεῖναι.

Δ. Τί δή ποτέ ἐστι τὸ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων κεφάλαιον;

Μ. Ὃ μαρτυρεῖ τε αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐγὼ ἀρχόμενος εἶπον, ὅτι δηλαδὴ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ γινώσκειν ἕνα τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν. λέγω

δὲ

δὲ γινώσκειν, ὅταν τὴν προσήκουσαν αὐτῷ τιμὴν προσάπτωμεν, καὶ ἀποδεχώμεθα αὐτὸν ὡς οὐ μόνον διδάσκαλον καὶ δεσπότην, ἀλλὰ πατέρα τε καὶ σωτῆρα ἡμῶν ὄντα· ἔτι δὴ καὶ ἐν μέρει ἑαυτοὺς παριστάνωμεν αὐτῷ υἱούς τε καὶ δούλους· καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἡμέτερον βίον εἰς τὴν τῆς αὐτοῦ δόξης διαθρύλλησιν ἀποτάττωμεν.

§. 45. Δ. Τίνι δὲ τρόπῳ τοσούτων ἀγαθῶν δυναίμεθ' ἂν τυγχάνειν;

Μ. Πρὸς ταῦτα ἡμᾶς ἀγαγεῖν βουλόμενος, τὸν ἱερὸν αὐτοῦ λόγον κατέλιπεν ἡμῖν. ἡ γὰρ πνευματικὴ διδαχὴ οἱονεί τις ἐστὶ πύλη δι' ἧς εἰς τὴν οὐράνιον αὐτοῦ βασιλείαν εἰσερχόμεθα.

Δ. Ποῦ τὰ ἱερὰ ταῦτα λόγια ζητητέον;

Μ. Ἐν ταῖς ἁγίαις γραφαῖς· ταύταις γὰρ ἐμπεριέχεται.

Δ. Πῶς δὲ τούτοις χρώμενοι, ἱκανοί τ' ἂν εἴημεν ἐξ αὐτῶν ὠφελεῖσθαι;

Μ. Ἐὰν

Μ. Ἐὰν οὕτως ἀποδεχώμεθα αὐτά, ὡς πεπεισμένοι καὶ σαφῶς εἰδότες ἀλήθειαν οὖσαν τὴν οὐρανόθεν προελθοῦσαν, εὐμαθεῖς τε ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλομαθείας ὄντες, τὸ ἡμῶν βούλημα καὶ τὸν νοῦν ὑπήκοον αὐτῷ παρέχωμεν, ἔπειτα καὶ ἐκ καρδίας αὐτὰ ἀγαπῶμεν· συνελόντι δὲ εἰπεῖν, ἐὰν ἐν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς ἅπαξ ἐγκεχαραγμένα καὶ ἐρριζωμένα ᾖ, ὥστε τῷ ἡμετέρῳ βίῳ καρποφόρα εἶναι· τέλος οὖν δέ, ἐὰν πρὸς αὐτά, ὡσπερεὶ κανόνα τινά, ἑαυτοὺς ῥυθμίζωμεν, τότε δὴ σωτηρίαν (ὅπερ αὐτοῖς ἔργον ἀποτέτακται) ἡμῖν οἴσει.

Δ. Ἆρά γε ταῦτα πάντα ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστιν;

Μ. Οὐμενοῦν, οὐδ᾽ ὁπωσοῦν τούτων, ἀλλὰ μόνος ὁ Θεὸς διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἐπιπνοίας ταῦτα ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν δύναται.

Δ. Οὐκοῦν ἡμᾶς δεῖ σπουδαίως καὶ ἐπιμελῶς τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις διδάγματα ἀναγνῶναί τε καὶ μελετᾶν, ἵνα προκόπτωμεν;

Μ. Πάνυ γε, καὶ οὐ μόνον περὶ ταῦτα ἕκαστον ἡμῶν ἰδίᾳ σπουδάζειν προσήκει, ἀλλὰ

δεῖ πρὸ πάντων φοιτᾶν παρὰ τοὺς αὐτὰ ἐξηγουμένους ἐν ταῖς πρὸς τὸν ὅμιλον τῶν πιστῶν ὁμιλίαις, καὶ ἐκεῖ τούτων ἀκούσασθαι.

Δ. Ἆρα οὖν, κατὰ τὸν σὸν λόγον, οὐκ ἀπόχρη ἕκαστον οἴκοι ἀναγινώσκειν ταῦτα, ἀλλὰ δεῖ καὶ πάντας ὁμοῦ συνέρχεσθαι, τῶν ταῦτα ὑποφητευόντων ἀκουσομένους;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν, ὅτι γε παρείκοι αὐτοῖς.

Δ. Ἆρα τούτου πίστιν ἔχεις τινὰ παρέχειν;

Μ. Πρὸς πίστιν ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς εἰκὸς τῷ τοῦ Κυρίου βουλήματι. οὗτος δὲ ταύτην τὴν διάταξιν αὐτῇ συνέστησεν, οὐχ ἵνα δύο ἢ τρεῖς μόνον αὐτὴν διαφυλάττοιεν, ἀλλ᾽ ἵνα κοινῇ πάντες. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως αὐτὴ οἰκοδομεῖσθαι ἢ διασώζεσθαι δύναιτο. ἡμῖν δὲ οὐχ ὅσιον εἶ νομιστέον τὸ τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ παραδοθέντα κανόνα παραβαίνειν, οὐδέ γε τὸ οἴεσθαι ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον φρονεῖν.

Δ. Ἆρα

Δ. Ἆρα οὖν ἀνάγκη ποιμένας τινὰς τῆς ἐκκλησίας προεστάναι;

Μ. Μάλιστα· καὶ δὴ καὶ αὐτῶν ἀκροᾶσθαι προσήκει, μετὰ ταπεινοφροσύνης τὴν τοῦ Χριστοῦ διδαχὴν ἀπὸ στόματος αὐτῶν ἐκδεχομένους. διὸ καὶ ὁ ὑπερορῶν αὐτῶν, ἢ ἀκοῦσαι ἀπαξιῶν, ἴστω τὸν Χριστὸν ἀτιμάζων, καὶ τῇ τῶν πιστῶν κοινωνίᾳ ἀποταττόμενος.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ πότερον ἀπόχρη Χριστιανῷ ἀνδρὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ποιμένος ἅπαξ πεπαιδεῦσθαι, ἢ πάντα τὸν βίον διδασκόμενον διάγειν δεῖ;

Μ. Μικρὸν ὄφελος τοῦ ἄρξασθαι, ἐὰν μή τις ἐσαεὶ διατελῇ. καὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς εἶναι ἡμᾶς μέχρι τέλους, μᾶλλον δὲ ἄνευ τέλους προσήκει. αὐτὸς δὲ τοὺς διακόνους τῆς ἐκκλησίας ἡμῖν ἀντὶ ἑαυτοῦ διδασκάλους κατέστησεν.

Περὶ

Περὶ τῶν Μυστηρίων.

§. 46. Δ. ΑΡ' οὐκ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ἢ διὰ τὴν γραφὴν κοινωνοῦμεν τῷ Θεῷ;

Μ. Τὰ μυστήρια τῷ τοῦ λόγου κηρύγματι συνέζευξε.

Δ. Τί ἐστι μυστήριον;

Μ. Τὸ διὰ τὴν ἔξωθεν μαρτύριον τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ἀγάπης, ὃ δι' ὁρατοῦ σημείου τὰ πνευματικὰ χαρίσματα παρίστησιν ἡμῖν, ἵνα αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι μᾶλλον ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐπισφραγίζωνται, καὶ βεβαιοτέραν ἐλπίδα ἐπὶ τῇ αὐτὴν ἔχωμεν ἀληθείᾳ.

Δ. Ἆρα τούτῳ τῷ ὁρατῷ σημείῳ τοσαύτη πρόσεστι δύναμις, ὥστε τὰς ἡμετέρας συνειδήσεις περὶ τῆς σωτηρίας ἐπελπίζειν;

Μ. Οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦτό γε, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἀρέσκει τῷ Θεῷ, καθόσον ὑπ' αὐτοῦ τῷδε τῷ ἔργῳ προσετάχθη.

Δ. Τούτου

Δ. Τούτου τοῦ ἔργου τῷ ἁγίῳ πνεύματι
ίᾳ προσήκοντος, τὰς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίας
ν ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς ἐπισφραγίζεσθαι, πῶς
ὐ τοῖς μυστηρίοις αὐτὸ προσάπτεις;

Μ. Πολλῷ γε τοῦτο ἐκείνου διαφέρει. καὶ
ρ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔργον ἴδιόν ἐστι τὸ τὰς
ἡμετέρας καρδίας κινῆσαι καὶ φωτίσαι, ἔτι δὲ
ὶ τὸ τὰς ἡμῶν συνειδήσεις στεῤῥὰς περὶ τὴν
τῶν ἐπαγγελιῶν ἐλπίδα καταστῆσαι. διὸ
ὶ ταῦτα ἐκείνῳ μόνῳ ἀναθεῖναι χρὴ καὶ μηδα-
μῶς τὴν τιμὴν ἄλλῳ οὐδενὶ περιάπτειν.
οὐδὲν δὲ τοῦτο κωλύει χρῆσθαι τοῖς μυστη-
ρίοις τὸν Θεὸν ὡς δευτέροις ὀργάνοις, ᾗ ἂν αὐ-
τῷ δοκῇ, ἅτε οὐδὲν διὰ τούτων τῇ τοῦ Πνεύ-
ματος δυνάμει ἀφαιροῦντα.

Δ. Σὺ οὖν ἡγῇ τὴν τοῦ μυστηρίου ἐνέργειαν
τῷ ἔξωθεν στοιχείῳ οὐκ ἐγκεκλεῖσθαι,
ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ὅλην
περιέρχεσθαι.

Μ. Ἔγωγε. ὅπῃ ἂν δηλονότι αὐτῷ δο-
κῇ διὰ τῶν ἰδίων ὀργάνων τὴν ἑαυτοῦ δύ-

Περὶ τῶν Μυστηρίων.

§. 46. Δ. Ἆρ' οὐκ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ἢ διὰ τὴν γραφὴν κοινωνοῦμεν τῷ Θεῷ;

Μ. Τὰ μυστήρια τῷ τοῦ λόγου κηρύγματι συνέζευξε.

Δ. Τί ἐστι μυστήριον;

Μ. Τὸ διὰ τὴν ἔξωθεν μαρτύριον τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ἀγάπης, ὃ δι' ὁρατοῦ σημείου τὰ πνευματικὰ χαρίσματα παρίστησιν ἡμῖν, ἵνα αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι μᾶλλον ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐπισφραγίζωνται, καὶ βεβαιοτέραν ἐλπίδα ἐπὶ τῇ αὐτῶν ἔχωμεν ἀληθείᾳ.

Δ. Ἆρα τούτῳ τῷ ὁρατῷ σημείῳ τοσαύτη πρόσεστι δύναμις, ὥστε τὰς ἡμετέρας συνειδήσεις περὶ τῆς σωτηρίας ἐπελπίζειν;

Μ. Οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦτό γε, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἀρέσκει τῷ Θεῷ, καθόσον ὑπ' αὐτοῦ τῷδε τῷ ἔργῳ προσετάχθη.

Δ. Τοῦτο

Δ. Τούτου τοῦ ἔργου τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἰδίᾳ προσήκοντος, τὰς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίας ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς ἐπισφραγίζεσθαι, πῶς τοῖς μυστηρίοις αὐτὸ προσάπτεις;

Μ. Πολλῷ γε τοῦτο ἐκείνου διαφέρει. καὶ γὰρ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔργον ἴδιόν ἐστι τὸ τὰς ἡμετέρας καρδίας κινῆσαι καὶ φωτίσαι, ἔτι δὲ καὶ τὸ ταῖς ἡμῶν συνειδήσεσι στεῤῥὰς περὶ τὴν τῶν ἐπαγγελιῶν ἐλπίδα καταστῆσαι. διὸ καὶ ταῦτα ἐκείνῳ μόνῳ ἀναθεῖναι χρὴ καὶ μηδαμῶς τὴν τιμὴν ἄλλῳ οὐδενὶ περιάπτειν. οὐδὲν δὲ τοῦτο κωλύει χρῆσθαι τοῖς μυστηρίοις τὸν Θεὸν ὡς δευτέροις ὀργάνοις, ᾗ ἂν αὐτῷ δοκῇ, ἅτε οὐδὲν διὰ τούτων τῇ τοῦ Πνεύματος δυνάμει ἀφαιροῦντα.

Δ. Σὺ οὖν ἡγῇ τὴν τοῦ μυστηρίου ἐνέργειαν τῷ ἔξωθεν στοιχείῳ οὐκ ἐγκεκλεῖσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ὅλην περιέρχεσθαι.

Μ. Ἔγωγε. ὅπῃ ἂν δηλονότι αὐτῷ δοκῇ διὰ τῶν ἰδίων ὀργάνων τὴν ἑαυτοῦ δύ-

ναμιν

ναμιν φανερὰν καταστῆσαι· ὅπερ αὐτοῖς ἔργον ἀπένειμε. τοῦτο δὲ ποιῶν, τὴν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δύναμιν οὐδαμῶς ἐλαττοῖ.

Δ. Ἆρα δύνασαι αἰτίαν ἀποδοῦναι δι' ἣν τοῦτο ποιεῖ;

Μ. Ἵνα τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν βοηθῇ. εἰ μὲν γὰρ πνευματικοὶ ἦμεν ὅλοι ὥσπερ οἱ ἄγγελοι, ἐδυνάμεθ' ἂν αὐτὸν καὶ τὰ χαρίσματα αὐτοῦ πνευματικῶς θεωρεῖν· νῦν δὲ ἐπιπροσθουμένων ἡμῶν τῷ τοῦ γηΐνου σώματος ὄγκῳ, ἀνάγκη αὐτὸν διά τινων τύπων, καὶ οἱονεὶ κατόπτρων, τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια παραστῆσαι ἡμῖν, οὐ γὰρ ἂν ἄλλως οἷοί τ' εἴημεν διανοίᾳ περιλαβεῖν αὐτά. ἔπειτα δὲ συμφέρει ἡμῖν, τῶν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελιῶν πεῖραν λαμβάνειν ταῖς ἡμετέραις αἰσθήσεσι πάσαις πρὸς μείζω βεβαίωσιν.

§. 47. Δ. Εἰ οὕτως ἔχει τοῦτο, τὸ παραδοθῆναι ὑπὸ Θεοῦ τὰ μυστήρια ἐφ' ᾧ τῇ ἡμετέρᾳ βοηθεῖν ἀσθενείᾳ, οὐχὶ δίκαιον ὑπερηφανίαν καταγινώσκειν ἐκείνου, ὃς ἂν μηδὲν δεῖσθαι τούτων οἴηται;

M. Κο-

Μ. Κομιδῆ γε καὶ δὴ καὶ ὅπως τούτοις ἀπαξιοῖ χρήσασθαι, ὡς οὐκ ἀναγκαίοις οὖσι, πρῶτον μὲν ἀτιμάζει τὸν Χριστὸν, εἶτα δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ χάριν ἀθετεῖ, καὶ τὸ Πνεῦμα σβέννυσι.

Δ. Πῶς δὲ δύναται τὰ μυστήρια τὴν ἡμῶν ἐλπίδα βεβαιῶσαι, εἴγε τούτων ὅιτε κακοὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἀναμὶξ κοινωνοῦσι;

Μ. Καίτοι οἱ πονηροὶ τὴν διὰ τῶν μυστηρίων προσφερομένην αὐτοῖς χάριν, τόγε καθ᾽ αὐτοὺς, ἄχρηστον, ὡς εἰπεῖν, καθιστᾶσιν· οὐδὲν ἧττον ἡ ἰδία ἐνέργεια καὶ φύσις τοῖς μυστηρίοις ἀεὶ παραμένει.

Δ. Πῶς οὖν καὶ πότε τῆς τῶν μυστηρίων ἐνεργείας ἀπολαύομεν;

Μ. Ὅταν μετὰ πίστεως ἀποδεχώμεθα αὐτὰ, Χριστὸν μόνον ἐν τούτοις καὶ τὴν ἐκείνου χάριν ζητοῦντες.

Δ. Διὰ τί ζητητέον ἐν ἐκείνοις τὸν Χριστὸν λέγεις;

Μ. Ἵνα δηλῶ ὅτι οὐ χρὴ ἡμᾶς τῷ ὁρατῷ σημείῳ προστετηκέναι, ὡς σωτηρίαν φέ-

ρονται ἡμῖν, οὐδὲ νομίζειν τινὰ χάριτος δύναμιν ἐκείνῳ προσπεφυκέναι· ἀλλὰ τοὐναντίον, οἴεσθαι ὅτι τὸ σημεῖον ὑφηγεῖται ἡμῖν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ὁδόν, ἐν αὐτῷ σωτηρίαν ὁλόκληρον καὶ πᾶν ἀγαθὸν ζητήσουσι.

Δ. Δέον ἡμᾶς ταῦτα τὰ μυστήρια μετὰ πίστεως προσδέχεσθαι, τίνα λόγον ἔχει τὸ εἰπεῖν ὅτι πρὸς βεβαίωσιν τῆς πίστεως ἡμῖν δίδοται, ἤτοι ἵνα στερροτέρους ἡμᾶς περὶ τὴν τῶν ἐπαγγελιῶν ἐλπίδα ἀποδείξῃ;

Μ. Οὐκ ἀρκεῖ τὸ τὴν πίστιν ἐν ἡμῖν ἅπαξ ἀρχὴν εἰληφέναι, ἀλλ' αὐτὴν τρέφεσθαι δεῖ καὶ αὐξάνεσθαι ἐν ἡμῖν. πρὸς τὴν διατροφὴν οὖν αὐτῆς καὶ αὔξησιν ὁ Θεὸς τὰ μυστήρια εἰσήγαγεν ἡμῖν. ὃ δηλοῖ καὶ ὁ Παῦλος, ἐν οἷς λέγει, ὅτι δι' αὐτῶν αἱ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐπισφραγίζονται.

Δ. Ἆρ' οὐχὶ τοῦτο τὴν ἀπιστίαν ἡμῶν κατηγορεῖ, τὸ μὴ παντελῶς πιστεύειν καὶ πεποιθέναι ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις, ἐὰν μή τινα πρὸς τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῶν προσλάβωμεν;

Μ. Τοῦτο

Μ. Τοῦτο ἄρα τὴν τῆς πίστεως ἀσθένειαν παρίστᾳ, ἣν νόσον νοσοῦσι μὲν καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ υἱοὶ, οὐδὲν δὲ ἧττον πιστοὶ διατελοῦσιν ὄντες, ἀλλ' οὐ τελείως. ἕως γὰρ τούτῳ τῷ κόσμῳ ἐνδιατρίβομεν, ἀεί τινα λείψανα ἀπιστίας τῇ ἡμετέρᾳ σαρκὶ ἐναπομένει· ἅπερ οὐδὲ ἄλλως ἀποσείειν δυνάμεθα, ἢ τῷ συνεχῶς διὰ παντὸς τοῦ βίου προκόπτειν· τοιγαροῦν ἐπίδοσιν δεῖ τὴν ἡμετέραν πίστιν λαμβάνειν καθ' ἑκάστην.

§. 48. Δ. Πόσα μυστήρια ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησία ἔχει;

Μ. Δύο μόνον, πᾶσι τοῖς πιστοῖς κοινὰ ὄντα, κατὰ τὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διάταξιν.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Τὸ βάπτισμα καὶ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον.

Δ. Τί δὲ ὅμοιον ἢ τί διάφορον ἀλλήλοις ἔχει;

Μ. Διὰ τοῦ βαπτισμοῦ οἱονεὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν· μαρτυρεῖ γὰρ ἡμῖν ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς, τοὺς πρότερον αὐτοῦ ἀπηλλοτριωμένους, μετὰ τῶν οἰκείων τάττειν ἀξιοῖ.

τὸ δὲ Κυριακὸν δεῖπνον τεκμήριον ἡμῖν ἐστὶ τοῦ τὸν Θεὸν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς τὰ πρὸς τροφὴν παρέχειν, καὶ ἐν τούτῳ πατρικῶς ἡμῖν προσφέρεσθαι.

Δ. Ἵνα δὲ σαφέστερα ἡμῖν τὰ ἀμφότερα γένηται, ἑκάτερον ἰδίᾳ λόγῳ διεξίωμεν· καὶ πρῶτον μὲν εἰπὲ τί ὁ βαπτισμὸς ἡμῖν παραδηλοῖ.

Μ. Δύο ἡμῖν παρίστησι· τήν τε ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δηλονότι, καὶ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν.

§. 49. Δ. Τί δὲ ἀνάλογον τούτοις ἔχει τὸ ὕδωρ, ὥστε σύμβολον τούτων εἶναι δύνασθαι;

Μ. Ὅτι ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις ἔοικέ πως λουτρῷ, δι' οὗ τὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς μολύσματα ἀποῤῥύπτεται, ὥσπερ τὸν τοῦ σώματος ῥύπον δι' ὕδατος ἀποψώμεθα.

Δ. Τὴν δὲ ἀναγέννησιν ἡμῖν πῶς τὸ ὕδωρ αἰνίττεται;

Μ. Ἐπειδὴ ἀρχὴ μὲν αὐτῆς ἐστὶ τὸ τὴν ἡμετέραν φύσιν νεκρωθῆναι, τέλος δὲ, τὸ και-

ιὰς κλίσεις ἡμᾶς γίνεται· τὸ ἐπιχεόμενον τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ ὕδωρ, σύμβολόν θανάτου ἐστίν· ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν ἡμῶν ἀναβίωσιν παραδηλοῖ, παρόσον οὐχ ὑποβρύχιοι τῷ ὕδατι διατελοῦμεν ὄντες, ἀλλὰ μόνον ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου οἱονεὶ εἴς τινα τάφον καταδυόμεθα, ἵνα εὐθὺς ἀναδυώμεθα αὐτοῦ.

Δ. Μῶν οἴει τοῦτο τὸ ὕδωρ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καθαρμὸν εἶναι;

Μ. Οὐμενοῦν· ταύτην γὰρ τιμὴν τῷ τοῦ Χριστοῦ αἵματι ἀφαιρεῖν οὐ θέμις, ὅπερ ἐξεχύθη ἵνα πάσας τὰς κηλῖδας ἡμῶν ἀπορρύψαν, καθαροὺς τε καὶ ἀχράντους τῷ Θεῷ παραστήσῃ. καὶ τούτου μὲν τοῦ καθαρμοῦ ἀπονάμεθα ὅτε τὸ ἅγιον πνεῦμα τούτῳ τῷ αἵματι τὰς ἡμετέρας συνειδήσεις ῥαντίζει· τὴν δὲ ἐπισφράγισιν ἐν τούτῳ μυστηριώδει βαπτισμῷ ἔχομεν.

Δ. Πότερον δὲ αὐτὸ τὸ ὕδωρ οὐδὲν ἄλλο οἴει εἶναι ἢ ἀπορρύψεως τύπον;

Μ. Τύπος μὲν ἐστίν, ἀλλὰ παρεζευγμέ-

νὴν ἔχων τὴν ἀλήθειαν· οὐ γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς οἷος ψεύδεσθαί τι ὧν ὑπέσχετο ἡμῖν δώρων. διὸ καὶ ἡμᾶς πληροφορηθῆναι δεῖ ὅτι ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις καὶ βίου ἀνακαίνωσις διὰ τοῦ βαπτισμοῦ προσφέρεται ἡμῖν, καὶ ἡμεῖς αὐτὴν ἀπολαμβάνομεν.

Δ. Ἆρά γε ἐν πᾶσιν ἀδιακρίτως ἡ χάρις αὕτη ἐπιτελεῖται;

Μ. Οὐ δῆτα, πολλοὶ γὰρ διὰ τῆς ἰδίας κακίας αὐτὴν εἴσοδον ἀποκλείοντες, κενὴν ἑαυτοῖς καὶ ἀνόνητον αὐτὴν καθιστᾶσιν· οὐδὲν δὲ ἧττον τὴν αὐτῶν δύναμιν τὸ μυστήριον ἔχον ἀεὶ διατελεῖ.

Δ. Ἡ δὲ ἀναγέννησις ἡμῶν πόθεν;

Μ. Ἀπὸ τοῦ θανάτου ἅμα καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. τοσαύτη γὰρ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ δύναμις ἔνεστιν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν παλαιὸν ἡμῶν ἄνθρωπον σταυροῦσθαι, καὶ τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν κακίαν οἱονεὶ θάπτεσθαι, ἵνα μηκέτι ἡμῶν ἐπικρατῇ· τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνακτίζεσθαι, καὶ εἰς καινόν τινα βίον ἀνανεοῦσθαι

ὅπως

ὅπως τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ πειθώμεθα, τοῦτο τῇ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ ἀνατιθέναι δεῖ.

Δ. Πῶς δὲ ταύτης τῆς χάριτος ἐν τῷ βαπτισμῷ τυγχάνομεν;

Μ. Ὅτι διὰ τούτου ἐνδυόμεθα τὸν Χριστὸν, καὶ τὸ αὐτοῦ Πνεῦμα ἀπολαμβάνομεν· ἐάν γε μὴ τὰς ἐπαγγελίας τὰς ἡμῖν ἐκεῖ προσενεχθείσας ἀποβάλλοντες, ἀχρήστους ἑαυτοῖς ταύτας καθιστῶμεν.

§. 50. Δ. Τί δὲ ποιοῦντες ἡμεῖς τῷ βαπτίσματι δεόντως χρησόμεθα;

Μ. Ἡ ὀρθὴ τοῦ βαπτισμοῦ χρῆσις ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ μετανοίᾳ κεῖται· τοῦτ᾽ ἔστιν ἐν τῷ πρῶτον μὲν πληροφορηθῆναι ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κεκαθάρμεθα· εἶτα δὲ καὶ ἐν τῷ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἡμῖν ἐνοικοῦντος αἰσθάνεσθαι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν ἡμετέρων ἔργων φανερὸν ποιεῖσθαι· καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ διατελεῖν μελετῶντας τήν τε ἡμετέραν σάρκα νεκρῶσαι, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ πείθεσθαι.

Δ. Πῶς οὖν τὰ νεογνὰ βρέφη βαπτίζειν ἀξιοῦμεν, εἰ ταῦτα πρὸς τὸ προσηκόντως τῷ βαπτίσματι χρῆσθαι ἐστὶν ἀναγκαῖα;

Μ. Οὐδεμία ἀνάγκη ἐστὶ τοῖς βαπτιζομένοις πίστιν καὶ μετάνοιαν προσεῖναι, ἀλλὰ μόνον ἐνυπάρχειν δεῖ ἐκείνοις ὧνπερ ἡ ἡλικία δεκτικὴ ἀμφοτέρων ἐστίν. ἀγαπητὸν οὖν ἐὰν τὰ βρέφη, ὅταν εἰς ἡλικίαν ἔλθῃ, τὸν καρπὸν τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν ἐκδιδῷ καὶ ἐμφανίζῃ.

Δ. Ἆρ' ἔχεις ἀπόδειξίν τινα ὡς οὐκ ἄτοπον τοῦτο ποιεῖν;

Μ. Μάλιστα· ἐάν γε τοῦτο συνομολογηθῇ ἐμοί, ὅτι οὐδεμίαν παράδοσιν ἄλογον ὁ Θεὸς ἐποιήσατο, καὶ γὰρ καὶ ἡ περιτομὴ σύμβολον ἦν μετανοίας, ὥσπερ Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται δηλοῦσι, καὶ δὴ καὶ πίστεως σημεῖον, κατὰ τὸν Παῦλον, ὅμως δὲ τὰ νήπια ταύτης οὐκ ἀπείργεσθαι ἠξίου.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ πότερον διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δεῖ νῦν τὸ βάπτισμα προσφέρειν αὐτοῖς, δι' ἣν πάλαι ἡ περιτομὴ προσεφέρετο;

Μ. Πά-

Μ. Πάνυ μὲν οὖν· αἱ γὰρ παλαιαὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐπαγγελίαι προσήκουσι νῦν πᾶσι τοῖς καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Δ. Οὐκοῦν ἐκ τούτων φανερὸν τὸ ἡμᾶς καὶ τῷ σημείῳ χρῆσθαι προσήκειν;

Μ. Παντί που δῆλον τῷ γε ἀκριβῶς ταῦτα κατανενοηκότι γενήσεται. οὐ γὰρ ὁ Χριστὸς οὔπω τῆς δοθείσης πάλαι τῷ Ἰσραῆλι χάριτος μετόχους ἡμᾶς ποιεῖσθαι ἠθέλησεν, ὥστε ἢ ἐλάττονι μέτρῳ ἢ ἀφανέστερον ἡμῖν μεταδοῦναι αὐτῆς· μᾶλλον δὲ καὶ μείζονι μέτρῳ καὶ ἐναργέστερον ἡμᾶς ἠξίωσεν αὐτῆς μεταλαβεῖν.

Δ. Πότερον νομίζεις ὅτι τῶν βρεφῶν τοῦ βαπτίσματος ἀπειργομένων, ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις μειονεκτήσει· ὥστε καὶ εἰκότως αὐτὴν λέγεσθαι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀφίξεως ἐλαττωθῆναι;

Μ. Δῆλόν γε τοῦτο· ἀφαιρεθέντος γὰρ τοῦ συμβόλου, στεροῖτο ἂν τὰ ἡμέτερα τέκνα τοῦ σφραγίσματος τῆς ἀγαθότητος καὶ τοῦ ἐλέους

τοῦ Θεοῦ, ὅπερ οἱ τῶν παλαιῶν ἔλαβον παῖδες, καὶ ὃ μεγάλην ἡμῖν παραμυθίαν φέρει, προσέτι δὲ ἐμπεδοῖ ἡμῖν καὶ ἐπικυροῖ τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην ἐπαγγελίαν.

Δ. Τοιοῦτον οὖν ἐστιν ὃ σὺ γινώσκεις περὶ τούτων· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης σωτῆρα τῶν νηπίων παραδηλῶν ἑαυτόν, καὶ τῆς σωτηρίας ὑπόσχεσιν τοῖς αὐτῶν σώμασι διὰ σημείου ὁρατοῦ ὄντος ἐκέλευσεν ἐγχαραχθῆναι, δῆλον ἔσεσθαι τὸ ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀφίξεως ἐλάττονα βεβαίωσιν ἔχειν τοὺς πιστούς. ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ ἡ αὐτὴ ἐπαγγελία νῦν ἡμῖν ἀποτάττεται, ἥπερ τὸ πάλαι τοῖς πατράσιν, ἔτι δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐναργέστερον τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα ἐν Χριστῷ ἐπεδείξατο.

Μ. Τοιοῦτον ἄρα ἐστι πάλιν τούτου ὑπὸ πάντων ὁμολογουμένου, ὅτι τὰ βρέφη τῆς τοῦ βαπτίσματος ἐνεργείας καὶ οὐσίας, (ὡς εἰπεῖν,) μεταλαμβάνει, ὁ παρωθούμενος αὐτοὺς τῆς τοῦ σημείου χρήσεως, ὅπερ ἔλαττόν ἐστιν, οὐκ ἂν ἐξάφνος εἴη δυνάμενος μὴ ἀδικεῖν αὐτούς.

Δ. Τί-

Δ. Τίνος οὖν χάριν βαπτιστέα τὰ βρέφη;

Μ. Ἵνα ὁ βαπτισμὸς μαρτύριον αὐτοῖς παρέχῃ καὶ πιστώσηται ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ εὐλογίας κληρονόμα ἐστὶν, ἣν τοῖς τῶν πιστῶν ἐπιγόνοις ἐπηγγείλατο δώσειν· ὅπως ὅταν τῆς παιδαριώδους ἡλικίας ἐξέλθῃ, τὴν τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν ἀλήθειαν γνόντα, καρποὺς τούτου ἀξίους φύωσιν.

§. 51. Δ. Ἄγε δὴ, λέγωμεν νῦν περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου· πρῶτον δὲ ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι παρὰ σοῦ τί αὐτὸ αἰνίττεται.

Μ. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς αὐτὸ διετάξατο, διδάσκειν ἡμᾶς βουλόμενος τὸ διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ἐπ' ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς τρέφεσθαι.

Δ. Διὰ τί αὐτὸς διὰ τοῦ ἄρτου τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, διὰ δὲ τοῦ οἴνου τὸ ἴδιον αἷμα παρίστησιν ἡμῖν;

Μ. Ἵνα μάθωμεν ὅτι καθάπερ τῷ ἄρτῳ ἔνεστι δύναμις θρεπτικὴ τῶν ἡμετέρων σωμάτων,

πων ἐν τῷ νῦν βίῳ· οὕτω καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα δύναμιν ἔχει τρέφουσαν καὶ ζωοποιοῦσαν πνευματικῶς τὰς ἡμετέρας ψυχάς. ὡσαύτως δὲ καὶ ὥσπερ ὁ οἶνος τὴν τοῦ πίνοντος καρδίαν εὐφραίνει, τὴν ἰσχὺν ἀνακαλεῖται καὶ ἀναλαμβάνει, τό, τε ὅλον σῶμα ῥωμαλέον καθίστησι· τὸν αὐτὸν τρόπον, τὸ αὐτοῦ αἷμα τὰς ἡμετέρας καρδίας ἐπιῤῥώννυσί τε καὶ εὐφροσύνης ἐμπίμπλησιν.

Δ. Ἆρα οὖν λέγεις ἡμᾶς ἀληθῶς τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπολαύειν

Μ. Ἔγωγε. ἐπειδὴ γὰρ πεπείσμεθα σωθήσεσθαι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν πατέρα ὑπακοῆς, καθόσον ὁ πατὴρ αὐτὴν ἡμῖν προσλογίζεται, ἀνάγκη ἡμῖν τὸν Χριστὸν κεκτῆσθαι· οὐ γὰρ ἂν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ μεταλαβεῖν οἷοί τ' εἴημεν, εἰ μὴ πρότερον ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἡμῖν χαρίζοιτο.

Δ. Ἀλλ' οὐχὶ δέδωκεν ἡμῖν ἑαυτόν, ὅτε θάνατον ἑκούσιον ὑπέμεινεν ἵνα ἡμᾶς καταλλάξῃ τῷ πατρί, καὶ τῆς κατακρίσεως τοῦ θανάτου ἀπαλλάξῃ;

Μ. Μάλιστα, ἀλλὰ δεῖ προσέτι ἡμᾶς αὐτὸν δέχεσθαι νῦν, ἵνα τὴν ἐκ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δύναμιν καὶ ὠφέλειαν ἀπολάβωμεν.

Δ. Οὐκοῦν μετὰ πίστεως αὐτὸν δέξασθαι δεῖ;

Μ. Πάνυ γε. οὐ μόνον δὲ πιστεύειν δεῖ ὅτι ἔθανεν ὅπως ἡμᾶς τοῦ αἰωνίου θανάτου ἀπολυτρώσηται, καὶ ἀνέστη ἵνα ζωὴν ἡμῖν περιποιήσηται· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐνοικεῖ ἡμῖν, καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ συνάφεια καὶ ἕνωσις αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς, οἷα ἡ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη, ἵνα ταύτης τῆς συναφείας ἕνεκα, πάντων τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ μετάσχωμεν.

§. 52. Δ. Πότερον δὲ διὰ μόνου τοῦ Κυριακοῦ δείπνου ταύτης τῆς κοινωνίας ἀπολαύομεν;

Μ. Οὐ διὰ τούτου μόνου· καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου κοινωνία ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ ἐστι, κατὰ τὸν Παῦλον. εἰκότως δὲ τοῦτο διδάσκει αὐτὸς, ἐπειδὴ ἀκούομεν ἐκεῖ ὅτι ὀστᾶ ἐκ τῶν αὐτοῦ ὀστῶν ὑπάρχομεν,

καὶ

καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός· καὶ ὅτι ἐστὶν ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ οὐρανόθεν κατιὼν πρὸς τὸ τρέφειν τὰς ἡμετέρας ψυχάς· ἔπειτα δὲ, καὶ ὅτι ἓν ἐσμεν ἐν αὐτῷ, καθὼς ἕν ἐστιν ἐν τῷ πατρί· καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια.

Δ. Τί δὲ ἄλλο τούτου τοῦ μυστηρίου ἀπολαύομεν;

Μ. Τοῦτο, ὅτι διὰ τούτου ἡ κοινωνία αὕτη περὶ ἧς εἴρηκα, ἡμῖν βεβαιοῦται καὶ οἱονεὶ ἐπισφραγίζεται. καὶ γὰρ καίπερ τοῦ Χριστοῦ κοινωνοῦμεν καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ὅμως οὐκ αὐτὸν ἀπολαμβάνομεν ὁλοκλήρως, ἀλλ᾽ ἐκ μέρους μόνον.

Δ. Τί οὖν τὸ τοῦ ἄρτου σύμβολον παραδηλοῖ;

Μ. Ὅτι τὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ σῶμα, ὥσπερ ἐφάπαξ θυσία προσηνέχθη ἐφ᾽ ᾧ ἡμᾶς καταλλάξαι τῷ πατρί, δίδοται νῦν ἡμῖν ἵνα πεπεισμένοι ὦμεν ὡς αὕτη ἡ διαλλαγὴ ἡμῖν προσήκουσά ἐστι.

Δ. Τί δὲ τὸ τοῦ οἴνου;

Μ. Ὅτι

Μ. Ὅτι ὥσπερ ὁ Χριστὸς εἰσάπαξ ἐξέχεε τὸ ἴδιον αἷμα λύτρον ἀντὶ ἡμῶν, οὕτω καὶ νῦν ποτιμὸν ἡμῖν αὐτὸ ἀπεργασάμενος παρέχει· ἵνα τῆς ἀπ᾽ αὐτοῦ γινομένης ἡμῖν ὠφελείας αἰσθανώμεθα.

Δ. Τοιγαροῦν κατὰ τὰς σὰς ἀποκρίσεις, τὸ Κυριακὸν δεῖπνον πρὸς τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον ἡμᾶς ἀναπέμπει, ἵνα τῆς ἐκείνου δυνάμεως κοινωνῶμεν.

Μ. Πάνυ μὲν οὖν· τότε γὰρ ἡ μόνη καὶ διηνεκὴς θυσία ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας προσηνέχθη. λοιπὸν οὖν μόνον τὸ ἡμᾶς τῆς ἐκεῖθεν ὠφελείας ἀπολαύειν.

Δ. Οὐκοῦν τὸ Κυριακὸν δεῖπνον νενόμισται ἐφ᾽ ᾧ προσφέρειν τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

Μ. Οὐμενοῦν. μόνος γὰρ ὁ Χριστὸς ταύτης τῆς τιμῆς ἀξιοῦται, ἅτε δὴ ἱερεὺς ὢν εἰς τὸν αἰῶνα. ἔπειτα δὲ, λέγων, Λάβετε, φάγετε, οὐ παραγγέλλει ἡμῖν τὸ αὐτοῦ σῶμα εἰς προσφορὰν δοῦναι, μόνον δὲ ἐσθίειν αὐτό.

Δ. Τίνος

§. 53. Δ. Τίνος δὲ χάριν διπλῷ χρώμεθα συμβόλῳ;

Μ. Διὰ τούτων τῆς τοῦ ἡμετέρου νοὸς ἀσθενείας ὁ Κύριος δῆλός ἐστι προνοησάμενος· καὶ γὰρ δι' αὐτὴν ἡμῖν φανερὸν ποιήσασθαι ἠθέλησεν, ὅτι οὐ μόνον ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς βρῶσις τυγχάνει ὤν, ἀλλὰ καὶ πόσις· ἵνα ἐν αὐτῷ πάντα τὰ πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀρκοῦντα ζητῶμεν, ἀλλαχοῦ δὲ μή.

Δ. Ἆρά γε πάντας ἀδιακρίτως τῷ δευτέρῳ συμβόλῳ, ἤγουν τῷ τῆς πόσεως, ἐξ ἴσου χρῆσθαι προσήκει;

Μ. Καὶ μάλα γε, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ διάταξιν, παρ' ἣν κατατολμᾶν τινος οὐ θέμις.

Δ. Πότερον δὲ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον τὰ εἰρημένα ἀγαθὰ μόνον ἡμῖν αἰνίττεται, ἢ καὶ ὄντως αὐτὰ παρέχει;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς αὐτοαλήθειά ἐστιν, εὖ εἰδέναι χρή, ὅτι αἱ ὑποσχέσεις ἃς ἐν τῷ δείπνῳ ποιεῖται, ἐν αὐτῷ ἐπιτελοῦνται, καὶ ἃ τυπικῶς ἐμφαίνεται, ἐκεῖ κατ'

ἀλήθειαν

ἀλήθειαν ὑπάρχει. διὸ καί φημι ὅτι καθὼς ἐπαγγέλλεται καὶ διὰ σημείων δείκνυσιν, οὕτως ἡμῖν ὄντως τῆς ἰδίας οὐσίας μεταδίδωσιν, ἵνα εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν βίον μεθ' ἑαυτοῦ ἑνώσῃ.

Δ. Πῶς δὲ τοῦτο δυνατόν, τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐν οὐρανῷ ὄντος, ἡμῶν δὲ τῇ γῇ ἐπιδημούντων;

Μ. Τοῦτο διὰ τῆς ἀκαταλήπτου τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δυνάμεως ἀπεργάζεται, ἣ ῥαδίως καὶ τὰ μακρὰν ἀλλήλων διεστῶτα συνάπτει.

Δ. Οὐκοῦν τὸ μὲν σῶμα τῷ ἄρτῳ, τὸ δὲ αἷμα τῷ ποτηρίῳ ἐγκεκλεῖσθαι νοεῖς.

Μ. Οὐ γάρ. μᾶλλον δὲ πάντως ἡγοῦμαι δεῖν, ἐὰν βουλώμεθα τῆς τοῦ μυστηρίου ἀληθείας τυγχάνειν, ἄνω βλέπειν, καὶ τὰς καρδίας εἰς οὐρανὸν αἴρειν, ὅπου ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τοῦ πατρὸς δόξῃ, καὶ ὅθεν ἥξειν αὐτὸν κριτὴν καὶ λυτρωτὴν προσδοκῶμεν. διὸ καὶ εἴ τις αὐτὸν ἐν τοῖς φθαρτοῖς στοιχείοις ζητεῖ, οὗτος δῆλός ἐστι πλανώμενος.

Δ. Ἵνα

Δ. Ἵνα οὖν συγκεφαλαιωσώμεθα τὰ ὑπὸ σοῦ ῥηθέντα, δύο ἔνεστι τούτῳ τῷ μυστηρίῳ, ἅμα μὲν ἄρτος καὶ οἶνος, ἃ ὁρῶμεν καὶ ψηλαφῶμεν, καὶ ὧν γευόμεθα· ἅμα δὲ Χριστὸς, ᾧ αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ ἔνδοθεν ὡς ἰδίᾳ τροφῇ βόσκονται.

Μ. Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δεῖ νοεῖν, ὅτι ἐντεῦθεν καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων σωμάτων ἀναστάσεως ἐνέχυρον λαμβάνομεν, καθόσον καὶ αὐτὰ τοῦ συμβόλου τῆς ζωῆς μετέχει.

§. 54. Δ. Τίς δ' ἂν εἴη ἡ γνησία καὶ νόμιμος τούτου τοῦ μυστηρίου χρῆσις;

Μ. Ἣν ὁ Παῦλος ὑπογράφει, κελεύων τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν δοκιμάζειν πρὶν προσελθεῖν τούτῳ.

Δ. Τί δὲ ἐν ταύτῃ τῇ δοκιμασίᾳ ἐξετάσει;

Μ. Πότερον ἀληθὲς μέλος τοῦ Χριστοῦ ἐστι.

Δ. Τίσι δὲ τοῦτο τεκμηρίοις γνώσεται;

Μ. Ἐὰν ἀληθινὴν πίστιν ἔχῃ καὶ μετάνοιαν, ἐὰν τοὺς πέλας ἐκ καρδίας ἀγαπᾷ, μηδὲ ὑπούλως πρός τινα ἔχῃ. Δ. Ἀλλὰ

Δ. Ἀλλὰ γὰρ πότερον ἀνάγκη τελείαν πίστιν καὶ ἀγάπην ἔχειν τὸν ἄνθρωπον;

Μ. Εἰλικρινῆ μὲν καὶ ἀνυπόκριτον ἔχειν δεῖ ἑκατέραν. τελείαν δὲ καὶ παντελῶς ἀνενδεῆ μάτην ἂν ἀπαιτοῖντο οἱ ἄνθρωποι· ἐπειδὴ τοσαύτην ἔν τινι εὑρίσκειν, ἀνθρώπῳ γε πεφυκότι, τῶν ἀδυνάτων ἐστί. διὸ καὶ ἀνωφελὴς ἂν ἦν ἡ τούτου τοῦ μυστηρίου παράδοσις, εἰ μόνοις τοῖς πάντη πάντως τελείοις οὖσι μεταλαβεῖν αὐτοῦ ἐξῆν.

Δ. Οὐκοῦν ἀποκλειόμεθα αὐτοῦ, διὰ τὸ μὴ τέλειοι εἶναι.

Μ. Πᾶν γέ τοι τοὐναντίον, εἰ γὰρ τέλειοι ἦμεν, οὐκ ἂν αὐτοῦ χρείαν εἴχομεν. τῇ γὰρ ἡμετέρᾳ ἀσθενείᾳ βοηθεῖν αὐτὸ προσήκει, καὶ τὸ τοῦ ἀτελοῦς ἡμῶν ἐνδέον ἐκπληροῦν.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ οὐχὶ καὶ πρὸς ἄλλο τι ταῦτα τὰ δύο μυστήρια χρήσιμα ἡμῖν ὑπάρχει;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν· καὶ γὰρ καὶ γνωρίσματά ἐστι τῆς ἡμῶν προαιρέσεως, καὶ οἱονεὶ συνθήματά τινα. τοῦτ᾽ ἔστιν, ὅτι δι᾽ αὐτῶν πᾶσι

φανερὸν

φανερὸν ποιούμεθα ὡς τοῦ Θεοῦ λαός ἐσμεν, καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν πάντες ὁμοψύχως προειλόμεθα θρησκείαν.

Δ. Εἰ δὲ συμβαίη τινὰ τῆς τούτων χρήσεως καταφρονητικῶς ἔχειν, τίνα ἂν περὶ αὐτοῦ γνώμην ἡμᾶς ἔχειν προσήκῃ;

Μ. Δῆλον ὅτι εἰκότως ἄν τις οὕτω περὶ αὐτοῦ γινώσκῃ, ὡς λεληθότως τῷ Χριστῷ ἀποτατομένου. ἐπεὶ μὴν ὁ τοιοῦτος ὢν, ἐπειδὴ οὐκ ἀξιοῖ ὁμολογεῖν Χριστιανὸς ὤν, οὐδ᾽ ἄξιός τοῖς Χριστιανοῖς ἐγγράφεσθαί ἐστι.

Δ. Μῶν ἀρκεῖ εἰσάπαξ παρὰ πάντα τὸν βίον ἀμφοτέροις χρῆσθαι;

Μ. Οὕτω μὲν ἀρκεῖ βάπτισμα ἕν, ὥστε δὶς λαβεῖν οὐδὲ θέμις ἐστί· περὶ δὲ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου ἕτερος ὁ λόγος.

Δ. Τίνι οὖν ἀλλήλων διαφέρει;

Μ. Ὅτι διὰ μὲν τοῦ βαπτισμοῦ εἰσοικίζει ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· εἰσοικισθεῖσι δὲ διὰ τούτου, δίδωσι τὸ δεῖπνον, πιστούμενος ὅτι τοῦ διηνεκῶς ἡμᾶς τρέφειν μέλει αὐτῷ.

§. 55. Δ. Ἆρα

§. 55. Μ. Ἆρά γε καὶ τοῦ τυχόντος ἐστὶ τὸ βαπτίζειν καὶ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον παρέχειν;

Δ. Οὐμενοῦν, ἀλλ' ἐκείνου ὃς ἂν ἐπιτεταγμένος ᾖ τὸ ἔργον τοῦ δημοσίᾳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διδάσκειν. ταῦτα μὲν γὰρ ἀλλήλων ἔχεται, τό, τε τὴν ἐκκλησίαν τῇ σωτηριώδει διδαχῇ βόσκειν, καὶ τὸ τῇ τῶν μυστηρίων διακονίᾳ προσεδρεύειν.

Μ. Ἆρ' ἔχεις μαρτυροῦσάν σου τοῖς σοῖς λόγοις τὴν ἱερὰν γραφήν;

Δ. Πάνυ μὲν οὖν. οἱ γὰρ ἀπόστολοι μόνοι ἐκ πάντων τὸ τοῦ βαπτίζειν ἔργον ἐνεχειρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ κηρύξαι τὸ εὐαγγέλιον. ὅταν δὲ τὸ τοῦ δείπνου μυστήριον τελεῖν βουλώμεθα, ἑαυτοὺς πρὸς τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ῥυθμίζειν κελεύει. οἱ γοῦν εὐαγγελισταὶ ἱστοροῦσιν αὐτόν, ὡς δημόσιον διάκονον ὄντα, τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ μεταδοῦναι.

Μ. Πότερον δὲ χρὴ τοὺς ποιμένας, τοὺς

τὴν

τὴν τῶν μυστηρίων διακονίαν πεπιστευμένους πᾶσιν ἀδιακρίτως μεταδοῦναι τούτων;

Μ. Τὸ μὲν βάπτισμα ἄνευ διακρίσεως δίδοσθαι χρὴ, ἐπειδὴ λαμβάνει αὐτὸ τὰ βρέφη μόνον· τὸ δὲ Κυριακὸν δεῖπνον φυλάξασθαι δεῖ τὸν διάκονον, μή τινι διδῷ ὃς ἂν φωραθῇ ἀνάξιος τυγχάνων.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ὅτι οὕτως ἂν αὐτὸ τὸ μυστήριον ἀτιμάζοιτο καὶ βεβηλοῖτο.

Δ. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν Ἰούδαν, καί τοι πονηρὸν ὄντα, τῆς τούτου μετουσίας ἠξίωσεν ὁ Χριστός;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν. ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ ἀδικίας ἔτι κεκρυμμένης· καὶ γὰρ εἰ καὶ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς ᾔδει, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους ἐλάνθανε.

Δ. Πῶς οὖν δεῖ τοῖς ὑποκριταῖς προσφέρεσθαι;

Μ. Οὐκ ἔξεστι τῷ τοῦ εὐαγγελίου διακόνῳ ἀπείργειν αὐτοὺς, ὡς ἀναξίους ὄντας, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸν προσδοκᾷν ἕως ἂν τὴν κακίαν

μίαν αὐτὴν ὁ Θεὸς πᾶσι φανερὰν καταστήσῃ.

Δ. Τί δὲ εἰ σύνοιδε τισὶν ἀναξίοις οὖσιν, καὶ παρὰ τῶν εἰδότων ἔμαθεν;

Μ. Ὀυκ ἂν οὐδὲ τοῦτο ἀρκοῖ πρὸς τὸ ἀπελάσαι αὐτοὺς δύνασθαι· ἀλλὰ δεῖ ἀξιοπίστως μαρτυρίας προσφέρειν, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας γνώμην συγκατατιθεμένην ἔχειν.

Δ. Τοιγαροῦν πρὸ ἔργου ἂν εἴη τὸ παράταξίν τινα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔχειν καὶ περὶ τούτου.

Μ. Καὶ μάλα δὴ, εἴγε αὐτὴ ὀρθῆς καταστάσεως καὶ ἀγωγῆς τυχεῖν μέλλοι. οὕτω δὲ τοῦτο γένοιτ' ἄν, ἐὰν τῶν γεραιτέρων αἱρώμεθά τινας, οἷς τὰ τῶν τρόπων ἤθη δοκιμάζειν καὶ τὰ σκάνδαλα ἐκποδὼν ποιεῖσθαι ἐπιμελὲς ἔσται· καὶ ὅσους ἂν τῆς τοῦ Κυριακοῦ δείπνου μετοχῆς αἴσθωνται ἀναξίους ὄντας, καὶ τοιούτους ὥστε τῇ αὐτῶν μετουσίᾳ μιαίνεσθαι τὰ τοῦ μυστηρίου, τούτους τῆς αὐτοῦ κοινωνίας ἀποκλείουσι.

ΤΕΛΟΣ.

Ἐρωτήματα τὰ τοῖς παισὶ προ- πτέμθυα πρὶν πρὸς τὸ Κυριακὸν παραδεχθῆναι δεῖπνον.

Δ. Εἰς τίνα πιστεύεις;

M. Εἰς Θεὸν τὸν πατέρα, καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Δ. Ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἆρα πλείους εἰσὶν ἑνὸς Θεοῦ;

M. Οὐδαμῶς.

Δ. Πότερον δεῖ λατρεύειν τῷ Θεῷ ἀκολούθως τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων παραδόσεις;

M. Ἀκόλουθον ἄρα ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς, ἀλλ᾽ οὐ τοῖς ἀνθρωπίνοις παραγγέλμασι δεῖ προσφέρειν αὐτῷ θεραπείαν.

Δ. Ἆρα σὺ οἷός τε εἶ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐντάλματα τελέσαι;

M. Ἥκιστά γε.

Δ. Τίς ἐστιν ὁ ἐν σοὶ τελῶν ἐκεῖνα

M. Τὸ

Μ. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Δ. Ὅταν δὲ ὁ Θεὸς τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα χαρίσηταί σοι, ἆρα τότε ἐκπληροῦν τελέως αὐτὰ δύνασαι;

Μ. Οὐκ.

Δ. Ἀλλ᾽ ὅμως βδελυκτοί εἰσι καὶ κατάρατοι παρὰ τῷ Θεῷ ὁπόσοι ἂν μὴ ἐντελῶς τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ προστεταγμένα ποιήσωνται.

Μ. Ἀληθῆ λέγεις.

Δ. Τίς οὖν σοι μηχανὴ τοῦ σώζεσθαι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κατάραν ἐκφεύγειν;

Μ. Ὁ θάνατος καὶ τὸ πάθημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δ. Πῶς δή;

Μ. Ὅτι διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡμᾶς εἰς τὸν βίον ἀπεκαλέσησε, καὶ Θεῷ τῷ πατρὶ κατήλλαξε.

Δ. Τίνι δὲ προσεύχῃ;

Μ. Τῷ Θεῷ.

Δ. Ἐν ὀνόματι δὲ τίνος αὐτῷ προσεύχῃ;

Μ. Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-

ςοῦ, οὗ ἡμῶν συνηγόρου καὶ μεσίτου ὄντος.

Δ. Πόσα ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησία μυστήρια ἔχει;

Μ. Δύο.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Τὸν βαπτισμὸν καὶ τὸ ἅγιον δεῖπνον.

Δ. Τί ἡμῖν ὁ βαπτισμὸς ἐμφαίνει;

Μ. Δύο ἡμῖν ἐν αὐτῷ παριστᾷ ὁ Κύριος, τὴν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἄφεσιν δηλονότι, καὶ τὴν ἡμετέραν παλιγγενεσίαν, ἢ πνευματικὴν ἀνακαίνωσιν.

Δ. Τὸ δὲ δεῖπνον τί ἡμῖν παραδηλοῖ;

Μ. Ὅτι διὰ τῆς τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου κοινωνίας, αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ εἰς ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου τρέφονται.

Δ. Τί δὲ αἰνίττονται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος οἱ ἐν τῷ δείπνῳ ἡμῖν προσφερόμενοι;

Μ. Τὸ τοιοῦτόν τι ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐνεργεῖν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἵαν περ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἐνέργειαν ἔχουσιν.

Δ. Ἀε

Δ. Ἆρα τῷ μὲν ἄρτῳ τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σῶμα, τῷ δὲ οἴνῳ τὸ αἷμα ἐγκεκλεῖσθαι νοεῖς;

Μ. Οὐδαμῶς.

Δ. Ποῦ οὖν ζητητέος ἡμῖν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅπως ἀπολαύωμεν αὐτοῦ;

Μ. Ἐν τῷ οὐρανῷ, παρὰ τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ δεξιᾷ.

Δ. Πῶς ἂν εἰς οὐρανὸν ἀφικνεῖσθαι δυναίμεθα, ὅπου Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστι;

Μ. Διὰ τῆς πίστεως.

Δ. Δεῖ οὖν, ἡμῖν τὴν ἀληθῆ προσεῖναι πίστιν τοῖς τῷ μυστηρίῳ δεόντως χρῆσθαι μέλλουσι.

Μ. Μάλιστα.

Δ. Πῶς δ' ἂν ταύτης τῆς πίστεως τυχεῖν δυνατοὶ ὦμεν;

Μ. Διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τυγχάνομεν αὐτῆς, ὃ ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐνοικοῦν, περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πεποιημένων ἡμᾶς ἐπελπίζει.

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΗΧΙΣΜΟ'Σ

ἄλλος συντομώτερος.

§. 1. E. Διὰ τί ὁ Θεὸς γεννηθῆναι ἡμᾶς ἠθέλησεν;

A. Ἵνα γινώσκωμεν αὐτὸν καὶ θεραπεύωμεν.

E. Πότερον ὑφ' ἡμῶν γινώσκεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι κατὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν βούλεται, ἢ καὶ ἐκεῖνα ἃ περὶ τούτου δηλῶσαι ἡμῖν ἠξίωσε;

A. Καὶ ἐκεῖνα ἅπερ ἡμῖν ἐδήλωσε.

E. Ποῦ ταύτην τὴν δήλωσιν ἔδωκεν;

A. Ἐν τῷ συντάγματι ὃ βιβλία καλοῦμεν, ὅπερ μετὰ πολλῶν ἱστοριῶν τὸν νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον περιέχει.

E. Τίς ταῦτα ἔγραψεν;

A. Ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἑαυτοῦ Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων.

E. Τί ἐστιν ὁ νόμος;

A. Διδαχή ἐστιν ἡ τοὺς ἀνθρώπους διδάσκουσα τίνα τρόπον πρὸς Θεὸν καὶ τίνα πρὸς ἀλλήλους προσφέρεσθαι δεῖ.

E. Τί

Ε. Τί ἐστι τὸ εὐαγγέλιον;

Α. Διδαχὴ οὐρανία, ἐξ ἧς ἐκεῖνα μανθάνομεν ἃ ἡμᾶς πιστεύειν χρή, πρὸς τὴν ἡμετέραν διὰ μόνου Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν.

τερον αὕτη ὅσα πιστεύειν ἡμᾶς ἐκ

λαμβάνει;

ἄλιστά γε· ὥστε αὐτῇ προστιθέναι τι

ν, τῶν ἀθεμίτων εἶναι.

. Λέγε οὖν τὰ τῆς σῆς πίστεως κεφάλαια.

Α. Πιστεύω εἰς Θεόν· καὶ τὰ ἑξῆς.

§. 2. Ε. Ἆρα μανθάνομεν ἐκ ταύτης τῆς διδαχῆς ὅτι εἷς μόνον ἐστὶ Θεός, ἢ ὅτι πλείους εἰσίν;

Α. Ὅτι εἷς μόνον ἐστί, καὶ ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ πλείους εἶναι.

Ε. Τίνος ἕνεκα;

Α. Ὅτι ἀνάγκη ἐστὶν ἐκεῖνον ὃς ἂν Θεὸς ᾖ, πάντων τῶν ὄντων ὑπέρτερον καὶ κρείττονα εἶναι· διὸ καὶ οὐδένα κοινωνὸν ἔχειν δύναται.

Ε. Ὅμως δὲ τρεῖς ὀνομάζεις, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Α. Εἰσὶ μὲν τρία πρόσωπα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ θεότητι, ἀλλὰ τὰ τρία ταῦτα πρόσωπά εἰσιν ὁ αὐτὸς καὶ μόνος Θεός.

Ε. Ἆρα νοεῖς τὸν Θεὸν εἰς τρία με

Α. Οὐδαμῶς· (οὐδὲ γὰρ ὁ Θ
στιν·) ἀλλ᾽ ἕκαστον τῶν τριῶν τού
τὸν αὐτὸν καὶ μόνον Θεὸν παντελ

Ε. Πῶς τοῦτο δυνατόν;

Α. Ἀπόρρητόν τι ἐστὶ τοῦτο, τῆς ἀγχινοίας κρεῖττον· ἔστι καὶ ὅμως ἀναμφ. πάντως, ἅτε δὴ τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ πιστῶ

Ε. Ἆρα οὖν πιστεύεις εἰς ἕνα Θεὸν, τὸν Π τέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα;

Α. Πάνυ γε· καὶ ταύτῃ τῇ πίστει ἐναποθνήσκειν βούλομαι.

§. 3. Ε. Τί ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ὀνομάζεται;

Α. ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.

Ε. Τί σημαίνουσιν αὗται αἱ φωναὶ, Ἰησοῦς Χριστός;

Α. Τὸ μὲν Ἰησοῦς ταυτὸ δύναται ὅσπερ σωτήρ. τὸ δὲ Χριστὸς, ταυτὸ ὅσπερ ἀληλιμμένος καὶ καθιερω-

ϑιερωμένος· ἵνα ᾖ ὁ μέγιςος ἡμῶν βασιλεὺς,
κράτος εἰς πάντα τὰ κτισθέντα ἔχων· ἔτι δὲ ὁ
μέγιςος ἡμῶν προφήτης, ὃς ἐκπλέως τὸ ϑέλη-
μα Θεοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡμῖν ἐδήλωσε, καθ'
ῆ σωτηρεία ἡμῶν ἐπιβάλλει μέρος· οὐ
ὁ μέγιςος ἡμῶν ἱερεὺς, ὃς τὴν τοῦ
ἡμῶν ὀργὴν παντελῶς ἔπαυσε.
τί ἐποίησε καὶ ἔπαθεν ἵνα ἡμᾶς σώζῃ;
Α. Συνελήφθη ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐγεν-
νήθη ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ τὰ ἑξῆς.
Ε. Ἆρα δυνατὸν ἀποθνήσκειν ὁ Θεός;
Α. Οὐδαμῶς.
Ε. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς οὐχὶ ἐστὶ Θεὸς
μετὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πν
Α. Ἔστιν ἄρα.
Ε. Πῶς οὖν ἀπέθανεν;
Α. Ἐπειδὴ ἀληθιν...
τὸν ἐποίησ...
αὐτ...

Ε. Ἆρα νοεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν μεταλαβεῖν ἑαυτὸν εἰς ἄνθρωπον;

Α. Ἥκιστά γε (Θεὸς γὰρ οὐκ ἔτι ἂν εἴη, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν οἷος μεταβάλλεσθαι· Θεὸς ἀληθινὸς ὢν, τὴν ἡμετέραν ... ξατο, ὅπως Θεὸς ἀληθινὸς ἀμ...

Ε. Εἰ μὴ Θεὸς εἴη, ἆρα ἂν ... ρος ... εἴη ... διαάγετο;

Α. Οὐδαμῶς· μόνου γὰρ τοῦ Θεοῦ ... ἁμαρτίας συγγινώσκειν, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ...

... δὲ ἄνθρωπος οὐκ εἴη, ἆρα ἂν ἡμέ... ...ῃ σωτήρ;

... οὐκ ἦν ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἀπέθανε· διὰ ... ...ῳ τῷ θανάτῳ ὑπόχρεοι ἂν ἦμεν.

Ε. Πότερον πᾶν ἀνθρώπινον γένος ...

...ώπων

Α. Πεποίθησις ἣν παντὶ Χριστιανῷ ἐνυπάρχειν δεῖ, περὶ τοῦ ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πατρὸς διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀγαπᾶσθαι.

Ε. Τίνος ἕνεκα λέγεις, Διὰ Ἰησοῦν Χριστόν;

Α. Ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο ἀγαπᾷν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ἅτε δὴ πάντως διεστραμμένους καὶ διεφθαρμένους, εἰ μὴ ἀφορῶν εἰς ἐκεῖνον μόνον ὃς ἄνθρωπος πάντῃ πάντως δίκαιός καὶ τέλειός ἐστιν· οὗτος δέ ἐστι Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Ε. Αὕτη ἡ πίστις ἆρα παραγίνεται ἀφ᾽ ἡμῶν;

Α. Οὐ δῆτα· μόνον δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ δωρεῖται.

Ε. Οἷς δὲ αὕτη ἡ πίστις ἔνεστιν, ἆρα σώζονται;

Α. Ἐκείνους σώζεσθαι ἀνάγκη, ὁ γὰρ
τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἔδωκεν, ἵνα πᾶς
αὐτὸν, τῆς
Θεὸς

Ε. Τίνα δέ ἐστι τὰ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ τίνα κακά;

Α. Τὰ ἀγαθὰ, ἐκεῖνά ἐστιν ἃ προσέταξε· τὰ δὲ κακά, ἃ ἀπηγόρευσε.

Ε. Τίνα οὖν ἐστι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα;

Α. Ἄκουε Ἰσραὴλ, ἐς τὰ ... ἐξῆς ... ὧν τὸ κε...

φάλαιόν ἐστιν, Ἀγαπήσεις, ... τὰ ἑξῆς.

Ε. Ἐπίστασθαι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα, οὐ μόνον ἐστὶ τὸ ἀπὸ στόματος αὐτὰ λέγειν δύνασθαι, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ λεγόμενον δεῖ συνιέναι. ἐρωτῶ οὖν σε τί σημαίνει ἐν τῇ τρίτῃ ἐν-

λαμβάνειν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Θεὸν ὀνομάζειν· ὅπερ οὐ δεῖ ἡμᾶς

ως ποιεῖν, καὶ εὐλαβουμένους ὃν ὀνο-

γὰρ οὖν μᾶλλον εἰκός ἐστιν ἀπηγορεῦ-

αι τὸν Θεὸν ματαίως τοῦτ' ἔστι, λαμ-

κριτὴν, εἰ μὴ δια-

Ε. Οὐχὶ καὶ τὰς ἄλλας τοῦ ἡμετέρου βίου ἡμέρας αὐτῷ ἀναθιθέναι χρή;

Α. Χρὴ γάρ· ἀλλ᾽ αὕτη ἡ ἡμέρα ἰδίως ... ἐτάκται.

Ε. Π...τερον ἀπηγορεύθη ἔργον τι ποιεῖν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἅτε τοῦ ἐργάζεσθαι ἀφ᾽ ἑαυτοῦ κακόν τι ἔχοντος;

Α. Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τὰ συνήθη ἀπαγ... ται ἔργα, ὅπως τοῖς κρείττοσι σχολάζ...

§. 6. Ε. Εἶπες, ἀγαθὰ ἔργα, ... ὁ Θεὸς προσέταξεν· ἆρα οὖν τὰ ... τάγματα ἐπιτελεῖν δυνάμ...

Α. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄρχ... αὐτὰ οἷοί τε ἐσμὲν, ἐὰν μὴ ἡ... μῖν παραστῇ. τελείως δὲ αὐ... τεν, ἢ πληρῶσ...

Ε. Διὰ τ...

Ε. Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ τίνα κακά;

Α. Τὰ ἀγαθὰ, ἐκεῖνά ἐστιν ἃ προσέταξε· τὰ δὲ κακὰ, ἃ ἀπηγόρευσε.

Ε. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα;

Α. Ἄκουε Ἰσραὴλ, ὅτι τὰ

φάλαιόν ἐστιν, Ἀγαπήσεις, καὶ

Ε. Ἐπίστασθαι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα, οὐ μόνον ἐστὶ τὸ ἀπὸ στόματος αὐτὰ λέγειν δύνασθαι, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ λεγόμενον δεῖ συνιέναι. ἐρωτῶ οὖν σε τί σημαίνει ἐν τῇ τρίτῃ ἐν-

λαμβάνειν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Θεὸν ὀνομάζειν· ὅπερ οὐ δεῖ ἡμᾶς

ως ποιεῖν, καὶ εὐλαβουμένους ὃν ὀνο-

γὰρ οὖν μᾶλλον εἰκός ἐστιν ἀπηγορεῦ-

αι τὸν Θεὸν ματαίως· τοῦτ' ἔστι, λαμ-

κριτὴν, εἰ μὴ

Ε. Ουχὶ καὶ τὰς ἄλλας τοῦ ἡμετέρου βίου ἡμέρας αὐτῷ ἀναλιθέναι δεῖ;

Α. Χρὴ γάρ· ἀλλ᾽ ἄυτη ἡ ἡμέρα ἰδίως περὶ … ἐτάκλαι.

Ε. Π… τερον ἀπηγορεύθη ἔργον τι ποιεῖν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἅτε τοῦ ἐργάζεσθαι ἀφ᾽ ἑαυτοῦ κακόν τι ἔχοντος;

Α. Ουδαμῶς· ἀλλὰ τὰ σιωήθη ἀπαγ… ται ἔργα, ὅπως τὶς κρείτλοσι σχολάζ…

§. 6. Ε. Εἶπες, ἀγαθὰ ἔργα, … ὁ Θεὸς προσέταξεν· ἆρα οὖν τὰ … τάγματα ἐπιτελεῖν δυνάμ…

Α. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀρχ… αὐτὰ οἷοί τε ἐσμὲν, ἐὰν μὴ ἡ… μῖν παραστῇ. τελείως δὲ αὐ… … τεν, ἢ πληρῶσ…

Ε. Διὰ τ…

Α. Ἀληθὲς μὲν ἐστὶ τοῦτο, ὅτι μετάνοιαν καὶ τὴν τοῦ βίου ἐπανόρθωσιν τῇ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἀφέσει συνάπτεσθαι· ἀλλὰ τούτῳ οὐχ ἕπεται τὸ τὰ ἡμέτερα ἔργα τὴν σωτηρίαν ἡμῖν προξενεῖν.

Ε. Διὰ τί δὲ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔργων οὐ σωθησόμεθα, εἴγε ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει;

Α. Ὅτι οὐχ οὕτως ἀγαθά ἐστιν, ὥστε ἱκα-
νὰ εἶναι τοῦτο ποιεῖν.

. Πρὸς τίνας οὖν πράξεις ἀγαθά ἐστι;
ὸς τὸ τιμᾶν τὸν Θεὸν, πρὸς τὸ κεῤ-
όρωννύναι τὸν πέλας, ἔτι καὶ
νύναι ὅτι τοῦ Θεοῦ υἱοί ἐσμεν.
τὰ ἀγαθὰ τῶν ἔργων ἡμᾶς
ποιεῖ.
ῶς (τοὐναντίον γὰρ, τοῦ Θεοῦ υἱ-
ἀγαθὰ ἔργα ποιῶμεν·)
ῶν γνώρισμα.

πρὸ τῶν αἰώνων κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐξελέξατο.

§. 7. Ε. Ἆρα οὖν τὸ ἅγιον Πνεῦμά ἐστι τὸ ἡμᾶς Θεοῦ υἱοὺς ποιοῦν· ἀλλὰ τίσιν ὀργάνοις χρώμενον τοσούτου ἀγαθοῦ ἐπιτυχεῖς ἡμᾶς ἀποδείκνυσι, καὶ ἐν τούτῳ διατηρεῖ;

Α. Τῷ κηρύγματι τοῦ λόγου, τῇ προσευχῇ, καὶ τοῖς μυστηρίοις.

Ε. Τί δή ποτε ἐστὶν ὃ τοῦ λόγου κήρυγμα ὀνομάζεις;

Α. Ἐξήγησις τῶν Προφητικῶν καὶ
Ἀποστολικῶν γραφῶν ἡ ἐν τῇ
ποιουμένη δι' ἐκείνων οὓς πρὸς
ἁγίαν διακονίαν ἐκάλεσε· περὶ
Ὅσπερ ὑμᾶς δέχεται, ἐμὲ δέ

Ε. Τίς δέ ἐστιν ἡ σὴ προσευ

Α. Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐραν

Ε. Τίνι ταῦτα λέγε

Α. Θεῷ τ

ἀΐδιος αὐτοῦ υἱὸς, ἄνθρωπον ποιῶν ἑαυτὸν, ἅμα καὶ ἀδελφὸν ἡμέτερον ἐποίησεν· εἶτα δὲ, ὅτι πρὸς ἐμὲ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ μείζονά τινα ἢ πατρικὴν φιλοστοργίαν ἀπ...

Ε. Τοιγαροῦν εἰ καὶ ὁ σὸς, ... τὸν υἱὸν οὐδὲ πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα τείνῃ, οὐ... δέτερον παραλείπεις.

Α. Οὐδαμῶς. καὶ γὰρ οὐδὲ ὀνομάσαι αὐτὸν ...α δύναμαι, εἰ μὴ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐδὲ ἐπικαλέσασθαι, ...οῦ ἁγίου πνεύματος. ...κι ἔξεστι καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ πνεύματος ἐν τῇ προσευχῇ

...α. ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα τὰ τρία ...τὸς Θεός εἰσιν, ἐπικ... ...σα ἐπικαλ... ...ματος

§. 8. Ε. Τί δέ ἐστι μυστήριον;

Α. Χρῆμά τι ἐστὶν ὅπερ ὁ Θεὸς ἡμῖν πρὸ ὀφθαλμῶν τίθησιν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ, ἵνα ἡμῖν διὰ τούτου ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ἄλλο τι ἐμφαίνῃ, ὅπερ ἀόρατον ὂν τυγχάνει.

Ε. Διὰ τί ὁ Θεὸς ταῦτα τὰ σημεῖα ταῖς ἑαυτοῦ ἐπαγγελίαις προσέζευξεν;

Α. Ὅπως ἀναμφισβήτητα ἐστὶ τὸ μᾶλλον πεπεισμένοι ὦμεν.

Ε. Πόσα ἐστὶ σημεῖα τοιαῦτα [illegible] Χριστιανῶν ἐκκλησίᾳ;

Α. Δύο· ὁ βαπτισμὸς δ[illegible] [illegible]νον δεῖπνον.

Ε. Τί ὁρᾷς ἐν τῷ βαπτισμ[illegible]

Α. Ὕδωρ.

Ε. Τίνος σημεῖόν ἐσ[illegible]

Α. Τοῦ [illegible]

Ε [illegible]

Ε. Τοῦτο τὸ ὕδωρ πότερον ἀποῤῥύπτει τὰ ἁμαρτήματα;

Α. Οὐδαμῶς· ἀλλὰ σημεῖόν ἐστί μοι ἐκείνου ὃ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας ἀπομόργνυται, ἤγουν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Ε. Μῶν νοεῖς ταύτην τὴν τοῦ αἵματος ὕλην ἀποκαθαίρειν τὴν ἡμετέραν ψυχήν;

Α. Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ἂν ὕλῃ τινὶ ἀπολύεσθαι ἡ ψυχὴ ἡμῶν δύναιτο, ὥσπερ τὸ σῶ.

ἀλλά με τοῦτο τὸ αἷμα ἀποκαθαίρει, αὐτὸ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξέχεεν ὅπως θύσιν τοῖς ἐμοῖς ἁμαρτήμασι π- ...νη.

...οῦν τὸ τοῦ βαπτισμοῦ ὕδωρ διάφ- ...οινοῦ;

...ως, ὅσον γε πρὸς τὴν ὕλην, ... ἀλλὰ κατὰ τὴν ... ...νῶ. ὕδα-

σω-

Ε

ω ἀναξίως,
ἔνεστι, παρασκευ
ἔρχεσθαι.

Δοίη δὲ ὁ Θεὸς ἡμῖν πα
αὐτὴν ἐλθεῖν, ὥστε αὐτὸ
ἡμᾶς δὲ σωτηρίας τυγχά

Τ ω.

